

DENG'den Sunu

Türkiye koşullarında, **DENG** gibi bir yayının 6 yıl boyunca okurlarına ulaşmasının zorlukları açıktır. Sizlere ulaşan son sayımızla biz bu periyodu zor koşullar altında da olsa tamamladık. Hem yeni sayımızı sizlere ulaştırmanın, hem de 6'ncı yılımızı tamamlamanın kıvancını yaşıyoruz. Siz okurlarımızın da aynı kıvancı yaşadığına inanıyor, süreceğine inandığımız destek ve katkılarınızla daha nice 6 yıllara diyoruz.

Dergimizin gündemini, içinde yaşadığımız sürecin yoğunluğunu da göz önünde tutarak, daha çok seçimlere yönelik değerlendirmelere ayırdık. Kamuoyunun doğru bilgilendirme sürecine katkıda bulunmak amacıyla, bilinçle seçilmiş bu durum, aslında bir zorunluluğun da göstergesidir. Egemenler, bas-kın bir seçimle makyaj tazelemeyi amaçlıyor. Biz, devrimci, yurtsever, sosyalist yayınlara düşen de, egemenlerin bu iki yüzlü politikalarına karşı örülen barikatları güçlendirmek olmalı.

24 Aralık seçimlerinin, diğer seçimlere nazaran elbet bir farklılığı var. Türk ve Kürt ilercileri, yurtsever, demokrat, sosyalist ve aydınları önümüzdeki günlerde yapılacak seçimlere, HADEP listelerinden ortak adaylar göstererek katılıyorlar. Bu önemli bir gelişmedir. HADEP, BSP, SİP ve DDP tarafından oluşturulan ve akan kanın durmasını isteyen geniş bir kesim tarafından coşkuyla karşılanan "Emek-Barış-Özgürlük Bloku", ciddi ve geleceği kazanmayı hedefleyen bir çalışmayla egemenlerin hesaplarını alt-üst edebilir.

Dergimiz yazarlarının ayrıntılarıyla irdedeği bu süreci, ayrıca "sunu"muzda da ayrıntılandırmaya gerek görmüyoruz. Öte yandan, şimdiye kadar sürdürdüğü ilkeli yayın politikasıyla tanınan dergimizin, bu süreçte farklı alternatiflere yönelmesi de beklenemezdi. Bu anlamda, "Emek-Barış-Özgürlük Bloku"nu destekliyor, politikalarımızı, geleceğin kazanılması için yoğunlaştıracığımızı belirtiyoruz.

Sayfalarımız arasında yazarımız **Ali Dicleli**'nin, "Politik durum ve 24 Aralık seçimleri" başlıklı yazısını ilgiyle okuyacağınıza inanıyoruz. Yazarımız, seçimleri değerlendirmenin dışında, 1995'in ikinci yarısındaki politik durumu da irdeliyor, politikaların geleceğe taşınması için önemli ipuçları veriyor. Dergimiz yazarlarından **Yılmaz Çamlıbel** ise, "Otorite, demokrasi ve parlamenter faşizm" başlıklı, 1979'dan günümüze değin yaşanan gelişmeleri değişik ülkelerden örneklerle yorumladığı yazısında, faşizmin tırmanışına dikkat çekiyor, bu tırmanışın durdurulması için önerilerini sıralıyor. Bir diğer yazarımız **Hasan Diyar** da, kısa değerlendirmesinde, Cumhuriyet'ten günümüze değin resmi Türk siyasal düşünce yaşamı içerisinde Kürtlerin durumunu irdeliyor.

Sayfalarımız arasında seçimlere yönelik bir diğer yorum yazısı da, yazarımız **İbrahim Metin** tarafından kaleme alınmış. Cumhuriyet rejiminin dayandığı yasal ve anayasal temel ile günümüze değin izlediği seçim politikalarının da yorumlandığı yazıda, son gelişmelere de yer veriliyor. Yazarlarımızdan **Ali Dicleli** ile **İbrahim Metin**'in yazılarının birbirlerini tamamladığına inanıyoruz.

Bu sayımızdan itibaren, ilerde broşür biçiminde de yayınlamayı düşündüğümüz bazı temel konulara ilişkin politikaları, dergimiz sayfalarında yayınlayacağız. Bu dizinin ilki olan kadın sorununa ilişkin broşür çalışması, **PSK Genel Sekreteri Sayın Kemal Burkay** tarafından kaleme alınmış. Üzerinde çokça tartışılan kadın sorununun, bu yayının yayınlanmasından sonra önemli oranda netleşeceğine inanıyoruz. İleriki sayılarda yayınlamayı düşündüğümüz çalışmalar ise, sırasıyla gençlik ve sendikalar hareketleri üzerine olacak. Tüm bu çalışmaları daha sonra broşür dizisi halinde de yayınlayarak, okuyucularımıza sunmayı planlıyoruz.

Araştırma, inceleme, belge bölümünde ise, yazarımız **Osman Aydın**'ın "1925 Kürt Ulusal Hareketi" başlıklı incelemesini okuyacaksınız. **Osman Aydın**, Kürt ulusal hareketlerinin resmi Türk tarih tezinin söylemleriyle adlandırılmasına karşı çıkıyor ve bunun gerekçelerini açıklıyor.

Son sayfalarımızda ise PSK'nın seçime yönelik yayınladığı bildirinin Türkçe ve Kürtçesini, kamuoyunun bilgilendirme sürecine katkıda bulunmak amacıyla yayınlıyoruz.

İki ayda bir yayınlanan dergimizin periyodunu daha doğru bir zemine oturtmak için, gelecek sayımızı Mart 1996 tarihinde yayınlamayı planlıyoruz. Gelecek sayımız, aynı zamanda 7'nci yılımızın da başlangıcı olacak.

Yeni sayılarımızda buluşmak dileğiyle.

POLİTİK DURUM VE 24 ARALIK SEÇİMLERİ

Ali Dicleli

Son günlerde, erken seçim koşullarının zorlamasıyla da olsa, sol ve yurtsever saflarda bir seçim bloku oluştu.

Demokrasi ve Değişim Partisi'nin yöneticileri, HADEP'e, seçimlere HADEP çatısı altında ortaklaşa girme önerisini yaptılar ve bu konuda uzlaştılar. Arkasından bu birliğe BSP ve SİP de katıldı. Bu sevindirici bir gelişmedir. Açık ki, bu bir seçim ittifakıdır, ama önemlidir.

1995'in ikinci yarısında, beklendiği üzere DYP-CHP koalisyon hükümeti dağıldı. Önce Çiller, MHP'nin desteğinde bir azınlık hükümeti kurmaya çalıştı; ancak güvenoyu alamadı. Ardından ise yeniden DYP-CHP seçim hükümeti kuruldu ve 24 Aralık'ta erken seçim kararı alındı.

Partilerin ve liderlerin kişisel hesapları ne olursa olsun, bir önceki koalisyon hükümetinin düşmesini ve erken seçimleri zorlayan asıl neden ülkenin yaşadığı derin ekonomik ve politik bunalımdır.

Ekonomik bunalım için fazla söze gerek yok. 12 Eylül dönemi sermaye açısından altın bir dönemdi. Taşları bağlarken köpekleri serbest bırakmışlardı. Ne var ki geline durumda, düzen açısından bu uzun dönem adeta boşa gitti. Geçen yılın 5 Nisan kararları da bir işe yaramadı. Enflasyon bu yıl da yüzde yüzlerde. IMF kemer sıkma yönünde hükümeti zorlarken, satın alma güçleri kat kat düşmüş olan emekçiler di-

reniyorlar. İşçi ve memur direnişleri özellikle son altı ayda canlandı ve hükümete zor günler yaşattı, onun dağılmasında etkili oldu.

Ekonomik sıkıntıların baş nedeni ise, hep söylediğimiz gibi, Kürt halkına karşı sürdürülen kirli savaştır. Bu savaşın bedeli çok yüksektir. Çözüm-süz kalan ve giderek büyüyen Kürt sorunu, ekonomik dengeleri bozmanın yanı sıra, yeni bir dizi başka toplumsal sorunlara yol açıyor, sosyal ve politik dengeleri de bozuyor.

Bunalımdan çıkış, inatla izlenen bu yanlış politikanın terkini, Kürt sorununun barışçıl ve adil bir çözümünü ve toplumsal yaşamın bir bütün olarak demokratikleştirilmesini gerektiriyor. Ne yazık ki, güçler dengesi böyle bir değişim için henüz uygun değil.

Değişimin önündeki en büyük engel, yıllardır kamuoyunda yaratılmış olan şoven önyargılar ve özellikle kirli savaşın güçlendirdiği militarist yapıdır. Politikacılar da, yıllarboyu

adeta açık arttırmaya çıkarak yarattıkları bu olumsuz durumun bağımlıları haline gelmişlerdir.

Ancak bir süreden beri, kamuoyunda olumlu yönde belli bir değişim gözleniyor. Aydın ve işçi kesiminde Kürt sorununun barışçı çözümü yönünde bir eğilim oluşmaktadır. Ama bu, özellikle işçi kesimi baki-

dilerini bağlamış olan politikacıların ve asker-sivil bürokrasinin de, bu değişim gereği karşısında uzun zaman direnmeleri beklenemez.

ANAP lideri Mesut Yılmaz'ın birkaç gün önce, Yaşar Kemal'le görüştüğünden sonra bu konuda söyledikleri ilginçtir. Yılmaz, "Güneydoğu sorunu çözülmeden Türkiye'ye de-

de 1991 seçimleri öncesinde böyle yapmışlardı. Demirel bir demokrasi havarisi gibi görünmüştü. İnönü ise, Kürt sorunuyla ilgili olarak sözde bir reform programı yapmıştı. Bu ikisi, halka barış sözü vermişlerdi. Bu vaatlerle kitlelerden oy aldılar ve hükümeti kurdular. Oysa sözlerinin hiçbirini tutmadılar. Onların döneminde her şey daha kötüye gitti. Militarizme teslim oldular.

Benzer örnekler pek çoktur. Bu durumda, Yılmaz'ın seçim öncesi edilmiş güzel sözlerine inanmak için bir neden yoktur. Dileriz ki Yılmaz, bu sözleri taktik adına değil, inarak yapmış olsun. Eğer sorunun silahla çözülemeyeceğini kavramışsa, diyalog ve barış arayışında ise bu iyi bir şey. Ama politikada aynı zamanda kararlılık ve tutarlılık da gerekiyor. Türkiye'de politikacıların sözlerine inanmak çok güçleşti. Yılmaz'ın ne derece içtenlikli ve tutarlı olduğunu zaman gösterecek.

Gümrük Birliği Sorunu ve Demokratikleşme

Geçtiğimiz aylarda en çok tartışılan konulardan biri, demokratikleşme ve Kürt sorununun barışçı çözümü ile Kıbrıs'ta uzlaşma için gerekli adımları atmamış olan Türkiye'nin Avrupa gümrük birliğine girip giremeyeceği konusu oldu. Avrupa Parlamentosu, gümrük birliğine girişi bu üç şarta bağladı.

Ne var ki bunu Türkiye'ye yaptırmak, deveye hendek atlatmaktan daha zordu. Belli ki Türkiye'den istenen bu doğrultuda ciddi, güven verici adımlar atmaktı. Ama Türkiye bu adımları da atmadı.

Avrupa'nın beklentisinin

Geçtiğimiz aylarda en çok tartışılan konulardan biri, demokratikleşme ve Kürt sorununun barışçı çözümü ile Kıbrıs'ta uzlaşma için gerekli adımları atmamış olan Türkiye'nin Avrupa gümrük birliğine girip giremeyeceği konusu oldu. Avrupa Parlamentosu, gümrük birliğine girişi bu üç şarta bağladı.

mindan, hala özlenen ölçülerde değil. İşçiler ve memurlar, yaşadıkları sıkıntıların başlıca nedeninin kirlı savaş olduğunu, bu savaşın kendi canları ve ekmeikleri pahasına yürütüldüğünü henüz yeterince kavramış değiller. Barış ve demokrasi için sesleri hala zayıftır.

Son zamanlarda işveren kesiminde, izlenen politikaya tepki ve yeni çözüm arayışları daha belirgin bir hal aldı. TOBB raporu birhayli yankı yaptı. Bu, rejim bakımından yeni bir politika arayışını gösteriyor. Rejim izlediği yanlış politikayla çıkmaza saplanmış ve nesnel koşullar değişim için zorluyor. Uluslararası planda da, Kürt sorununun barışçı çözümü, insan hakları ve demokratikleşme konusunda Türkiye üzerindeki baskı artıyor. Avrupa Birliği'ne girmek isteyen Türkiye bu çağdışı baskı sistemini sürdürmez.

Kitlelerde yarattıkları önyargılarla, aynı zamanda ken-

mokrası gelmez. Bu sorun Kürtlerin kendi kimliklerini ifade edecek biçimde, barışçı yoldan çözümlenmelidir," diyor; DEP'li milletvekillerinin meclisten dışlanıp tutuklanmış olmasını yanlış buluyor; DEP bu sorunun çözümünde bir muhatap olabiliyor, diyor.

Bunlar olumlu; ama ne yazık ki çok geç kalmış sözler. Yılmaz geçmişte, genel olarak demokrasi konusunda, özel olarak da Kürt sorununa ilişkin olarak iyi bir sınav vermedi. Özal'ın kimi olumlu çıkışlarına bile karşı koydu. Düşünce özgürlüğüne karşı inatla direndi ve son 8. madde değişikliğinde görüldüğü gibi, en sudan değişikliklere bile karşı çıktı ve bu tutumuyla Türkiye'nin siyasi yaşamındaki en tutucu liderlerden biri olarak görüldü.

Üstelik, seçim öncesi edilen bu sözlerin, içtenlikli olmaları çok, seçmen desteği sağlamaya yönelik bir taktik olması akla geliyor. Demirel ve İnönü

aksine, DEP'li milletvekillerinin cezası onaylandı. DDP hakkındaki dava ise Anayasa Mahkemesi'nde görüşüldüğü halde, karar ilginç bir şekilde bekletiliyor. Belli ki gümrük birliği hakkında Avrupa'nın kararı bekleniyor. DDP'nin kapandığı ondan sonra ilan edilecektir!

Sözde bir anayasa değişikliği yapıldı. Ancak bu 12 Eylül faşist anayasasında basit rötuşlardan ileri gidemedi. Türk parlamentosu, hiçbir temel konuda demokratik yönde adım atmamakta direndi. Düşünce, örgütlenme ve basın özgürlüğünün önündeki engeller kaldırılmadı. Kürt kimliği tanınmadı. Militarist devlet yapısına ve bu nitelikteki ideolojik belirlemele-re dokunulmadı.

Terörle Mücadele Kanunu'nun 8. maddesinde yapılan değişiklik de bu türdendir. Bu parlamento, düşünceyi terör suçu kapsamından bile çıkarmadı.

Diğer yandan, her zaman yapıldığı gibi bu kez de, bu göstermelik değişiklikler iç ve dış kamuoyuna demokratikleşme diye sunulmaktadır.

Avrupa Birliği'ne gelince, onun açısından da yukarı tükürse bıyık, aşağı tükürse sakal.. Böyle bir Türkiye'nin gümrük birliğine alınması Avrupa'nın kendi ilkelerini inkarı olur. Ama Avrupa ülkelerden çok çıkarlara bakmaktadır. NATO ortağı Türkiye'nin yaptıklarına, dün anti komünizm adına göz yumuldu. Şimdi ise, Türkiye'ye, yine NATO ortağı olarak başka roller veriliyor. Radikal İslamın gelişmesi karşısında Avrupa ve ABD çıkarlarını tehlikede görüyor. Türkiye'yi yükselen bu akıma karşı bir set gibi kullanmak istiyorlar. Çiller de bunun farkında ve bu nedenle açıkça Batı'ya şantaj yapıyor:

Gümrük birliğine almazsanız, Türkiye yüzünü İslam dünyasına döner, diyor. Hatta, bu korkuyu kişisel ikbalı için kullanıyor: Ben gidersem Refah Partisi gelir, diyor...

Bunun bir demagoji olduğu açık. Ama bu demagoji Batı'ya etkiliyor. Bu nedenle Avrupa Birliği son aylarda, demokratikleşme, insan hakları, Kürt sorununun barışçı çözümü, Kıbrıs sorunu gibi sorunları bir yana bırakıp, herşeye rağmen, bu kokmuş eti mideye indirmeye hazırlanıyor.

Ayrıca Türkiye, gümrük birliğine girmekle Avrupa Birliği'ne otomatikman girmiş olmuyor. Türk işçileri hemen Avrupa'da serbest dolaşıma girmeyecek. Yol daha çok uzun ve orasını Allah bilir! Gümrüklerin kalkmasında ise Avrupa'nın bir kaybı yok, yararı var. Türkiye rakip değil, ama geniş bir pazardır. Avrupa, Türkiye'yi gümrük birliğine almakla, şimdiye kadar zaten elinde tuttuğu bu pazarı daha da açacak ve güvenceye alacaktır.

Öyle olunca da, Avrupalının, en çok da bu nedenle, Kürtlerin veya Kıbrıs Rumlarının hatırına bu yağlı pastayı rizikoya sokması beklenemez.. Türk politikacıların bu denli telaşlanmalarına gerek yok; Türkiye'yi gümrük birliğine alacaklardır! İşkencesi, copu, zulmü ve zindanıyla birlikte..

Gümrük birliğine giriş Türkiye'nin Kürt politikasını nasıl etkileyecek?

Türkiye, belki kısa vadeli olarak rahatlayacak, insan hakları ve Kürt sorunu konusunda Avrupa'nın istediği türden düzenlemeler yapmaktan kurtulacaktır. Ancak bu konu Avrupa'nın gündeminden düşmeyecek ve Kürt sorununa ilgi azalmıyacaktır. Son dönemler-

de tüm Batı ülkeleri, hem hükümetler hem de sivil kurumlar düzeyinde bir Kürt politikası oluşturma, Kürtlerle Türk tarafı arasında bir diyalog ortamı yaratma çabası içindedirler. Bu tür çabaların giderek güçleneceği kanısındayım.

Bosna'da barışın sağlanmış olması da Kürt sorunu bakımından olumlu olmuştur. Avrupa'nın göbeğindeki bu kanlı boğuşma, Avrupa'nın ve dünyanın ilgisini bu bölgeye çekmekte idi. Barış sürecinin başlamasıyla, artık Bosna gündemin alt sıralarına doğru inecek, Kıbrıs sorununda çözüm çabaları yoğunlaşacak ve Kürt sorununa ilgi artacaktır.

Diğer yandan, Avrupa gümrük birliğine giren Türkiye'nin Batı ile ilişkileri dönülmez bir noktaya varacak; onun, geçmişte yaptığı gibi, "fazla baskı yaparsanız yüzümü İslam dünyasına dönerim, ilişkilerimi koparırım," biçimindeki şantajları da artık son bulacaktır. Öyle olunca da Türkiye'ye, Batı'nın yalnız ekonomik yapısına değil, demokratik yapısına da uyum sağlamaktan başka çare kalmayacaktır. Türkiye artık bu çağdışı yapısını sürdüremez. Bu ise Kürt sorununun çözümünü kolaylaştıracaktır. Bu koşullarda siyasal ve demokratik mücadelemiz Avrupa'da daha çok yankı yapacak ve destek bulacaktır.

Radikal İslam'ın Gelişme Nedenleri

Öte yandan, bu tutumla radikal İslami akımların önü alınıabilir mi? Bu da ayrı bir konu. Öncelikle radikal İslamın, 2000'e beş kala neden böylesine hızla geliştiğine bakmalı, nedenlerini aramalı.. Bunun maddi bir temeli vardır.

Bu tepkinin temel nedeni baskı ve sömürüdür. İslam ülkeleri hemen tümüyle geri kalmış ülkelerdir. Bunlarda sorunlar ağırdır, sınıf çelişkileri keskindir, geniş halk kesimleri yoksulluk içinde yaşıyor ve genellikle baskıcı, despot yönetimler tarafından yönetiliyorlar. Türkiye'nin yarı-buçuk, göstermelik "demokrasisi" dahil, hiçbir demokratik bir yaşam tarzını tanıtmıyor.

Yalnız İslam ülkeleri değil, Afrika'nın ve Latin Amerika'nın tümü, Asya'nın büyük bölümü de aynı durumdadır. Bu ülkeler 20. yüzyılda, önce sömürgecilik ve emperyalizme karşı direniş ve bağımsızlaşma sürecini yaşadılar. Bu dönemde ideoloji ulusalcılıktı ve din ancak, kimi durumda yardımcı öge idi. Yine bu dönemde sosyalizm, bağımlı ulusların ve ezilen kitlelerin kurtuluş mücadelesinde önemli bir ideolojik araçtı. Ancak bu dönem geçti. Sömürgecilik sistemi çöktü. Ulusal kurtuluş hareketleri, Kürdistan gibi bazı istisnaların dışında sona erdi ve bu ülkelerde ulusal devletler kuruldu. Bu halklar bu kez de, çoğu demokrasi filan bilmeyen kendi üst sınıfları ve despotları tarafından ezilmeye, sömürülmeye başladılar. Sosyalizm ise 1980'lerin sonundaki depremle umut olmayı, şimdilik de olsa yitirdi. Ama hayat boşluk kabul etmez. Bu aşamada devreye Bosna-Hersek'te, Kafkaslarda, Etopya ve Ruanda'da görüldüğü gibi etnik boğazlaşmalar ve asıl olarak da radikal İslam girdi. Sömürülen, ezilen, çaresiz insanlar kurtuluş diye dine sarıldılar. Bu doğru değil mi? Din, onun vaat ettiği cennet, öteden beri, yoksul ve ezilen insanlar için bir sığınma yeri, bir umut değil mi?

İslam, aynı zamanda Hıristiyan ve emperyalist Batı'ya bir

tepkidir. Bu Batı, yalnızca ona geçmişte çok çektirmiş, şimdi de yeni sömürgecilik yoluyla onu sömürmeye devam eden bir sistem değil; aynı zamanda onun gelenek ve göreneklerini, alışılmış yaşam tarzını da tehdit ediyor.

O halde nedenler açık: Radikal İslam'ı yaratan yoksulluk ve baskıdır. Bu yoksulluğun nedeni ise yalnız içsel değil, aynı zamanda dışsaldır. Yani hem içerdeki egemen sınıf,

Radikal İslam'ı yaratan yoksulluk ve baskıdır. Bu yoksulluğun nedeni ise yalnız içsel değil, aynı zamanda dışsaldır. Yani hem içerdeki egemen sınıf, hem de emperyalist dünya. Sömürü mekanizması bu ikisi tarafından ve ortaklaşa yürütülüyor. Bu sömürü acımasızdır, ölçsüzdür

hem de emperyalist dünya. Sömürü mekanizması bu ikisi tarafından ve ortaklaşa yürütülüyor. Bu sömürü acımasızdır, ölçsüzdür, özellikle sözkonusu geri kalmış ülkelerde tam bir vurgun biçiminde ve fütursuzcadır. Bu ülkelerdeki egemen sınıfların lüksü, israfı, devlet çarkını saran rüşvet mekanizması, tüm bu yozlaşma, toplumda isyan duygularına yol açıyor ve bunu şu aşamada İslam kanalize ediyor.

Bu nedenler ortadan kaldırılmadan radikal İslamın yükselişi önlenemez.

Evet bu bir yanılsamadır. Ekonomik ve toplumsal sorunlar dinsel reçetelerle çözülmez. Ne var ki bunu kitlelere anlatmak kolay değildir. Özellikle de kitlelerin önünü tıkamışsanız; sorunların tartışılmasını, çözüm yollarının özgürce araştırılmasını, toplumun özgürce örgütlenmesini yasaklamışsanız. Böyle durumlarda toplumsal tepki, doğru yönde değil, bulabildiği kanallarda gelişecektir.

Öyleyse, bundan dolayı radikal İslamda çıkış yolu arayan kitleleri suçlamak haksızlıktır. İşlerin bu dereceye varmasında suçlular bellidir. En başta dünyayı soyup soğana çeviren, geri kalmış ülkeleri borca boğan, ucuz alıp pahalı satan, bu ülkelerin kaynaklarını yağmalayan emperyalizm. Sonra bu ülkelerin kendi egemen sınıfları, despotları; onların pervasız sömürüsü ve zulmü.

Radikal İslam önce İran'da yükseldi. Çünkü Şahlık rejimi bu bakımdan tipikti. Şah, emperyalizmin tam bir işbirlikçisi idi. Kendi saltanatını ve sömürü rejimini sürdürebilmek için acımasız bir baskı çarkı kurdu. Kitlelere tüm muhalefet kapılarını kapadı, tüm ideolojileri -ulusal ve sosyalist- yasakladı. Din hariç. Tam tersine, kitlelerin dine yönelmesini kendisi için güvence saydı, bu zararsızdır diye düşündü.

Bu aynı zamanda, Sovyetler'i bir yeşil kuşakla sarmaya çalışan Amerikan politikasıydı. Ama görüldüğü gibi ters tepti. Kitleler muhalefetlerini tam da, en zararsız sayılan bu kanalda örgütlediler. Şahlık rejimi din adamlarının öncülüğündeki kitle hareketiyle yıkıldı ve emperyalistler de hiç beklemedikleri bir yönden ağır bir şamar yediler. Onlar ettiklerini biçtiler.

Türkiye'de ve başka İslam ülkelerinde de yaşanan, tıpkısı olmasa bile benzer bir durumdur.

Türkiye'de, solun gelişmeye başladığı 1960'lı yılların ortalarından başlayarak, sola ve Kürt ulusal hareketine karşı iki eğilim desteklendi ve kışkırtıldı: "Bozkurtlar" eliyle Türk ırkçılığı, "İlim Yayma Cemiyetleri" eliyle İslami akım. Komünizmle Mücadele Dernekleri ise ikisinin ortak özelliklerini taşıyordu.

Bunların arkasında Amerika vardı.

Türkiye'de, din sömürüsü, daha 1950 öncesinden ve çok partili yaşamla birlikte başlıyor. 1960'lardan itibaren bu hızlandı. Kuran kursları, imam hatip okulları, ilahiyat fakülteleri mantar gibi bittiler. Burjuva partileri oy avcılığında birbirleriyle yarışa girdiler. 12 Eylül faşist cuntası, bu işi sola ve Kürt ulusal hareketine karşı kullanmakta burjuva partilerini fersah fersah geride bıraktı.

Şimdi ise, Kenan Evren dahil olmak üzere, tüm bu baylar sözde şeriat devleti kurmak isteyenlere, radikal İslama karşı, Atatürkçülük, laiklik vs. adına savaş açmışlardır. Bu utanmazlıktır. Bu kitleleri aptal yerine koymaktır.

Aslında bu bayların demek istediği şu: "Biz dini, kendi çıkarımız ve kirli emellerimiz için, şuna veya buna karşı bir araç olarak kullanırız, din adamlarını da. Ama amacımız şeriat devleti kurmak, dini ilkeleri egemen kılmak filan değildir. Böyle şeylere izin vermeyiz. Biz burjuva yaşamını severiz!"

Ne var ki, aynen İran'da olduğu gibi, Türkiye'de de, bu işi ciddiye alanlar çıkmıştır. Bir bölümü belki-geçmişten bu yana Menderes, Demirel, Özal ve Çiller'in de yaptıkları gibi- dini

pazarlamaya çalışanlardır. Ama bir bölümü de, kuşku olmasın ki dini ilkelerle samimi inanmakta ve şeriatı toplum yaşamına egemen kılmaya çalışmaktadır.

Kısacası, bugünkü durumdan şikayet edenler, ona yol açanlardır; Batılı emperyalistler ve Türkiye'deki despot yönetimdir.

Şu seçimlerde Erbakan'ın güçlenmesinden, tek başına iktidara gelmesinden korkuyorlar. Ben Erbakan'ın tek başına iktidara gelebileceğini sanmıyorum. Ama muhtemelen en güçlü parti olacak. Yalnız iktidar kavgası veren Çiller, Yılmaz, Ecevit ve ötekiler değil, Batılı pek demokrat baylar da bundan endişe ediyorlar..

Oysa bir de kitlelere sormalı. Kitleler Demirel'den Çiller'den Yılmaz'dan, Ecevit'ten, Baykal'dan, Türkeş'ten ne bekliyorlar? Bekleseler yaptıkları budalalık olur. Yoksul kitleler için Erbakan bir arayıştır, bir umuttur. Elbet bu da bir yanılgıdır; ama yaşayıp görecektir. Üstelik, eğer kitleler şimdi kurtarıcı diye Erbakan'a yöneliyorsa bu onların değil, dünden bugüne Türkiye'yi yönetenlerin ve onların yanlış politikalarına destek verenlerin suçudur. Yıllarca bu yönde yatırım yapıldı..

Diğer yandan, yoksulluktan canı çıkan kitleler ve anası ağlayan Kürt halkı için ne farfeder? Ha Çiller olmuş, ha Yılmaz, ha Ecevit, ha Erbakan?..

RP'nin iktidar olmasından niçin korkalım? RP bize, şu anda yapılmakta olandan daha fazla ne yapabilir ki? Bizi işsiz ve aç mı bırakacak? Zaten işsiz ve açız. Köy ve kasabalarımızı yakıp bizi kitleler halinde sürgün mü edecek? Bize işkence mi edecek? Faili meçhullere mi kurban gideceğiz? Bütün bun-

lar zaten şu andaki yönetim tarafından yapılıyor. RP bizim zaten sahip olmadığımız hangi hakkı elimizden alacak? Kürtçe okullar, radyo ve televizyonlar var da onları mı kapatacak? Kürt siyasi partileri var da onları mı yasaklıyacak? Kürdistan'da yerel hükümetimiz, parlamentümüz var da onları mı kapatacak? Neyimiz var ki RP neyimizi alsın?..

RP halifeliği geri getirse ne yazar? Biz Osmanlı döneminde bile böylesine ağır zulüm görmedik.

Lafonten'in bir öyküsünde, haydutların geldiğini gören yaşlı adam eşeğine seslenir:

"Çabuk kaçalım!"

Eşenin cevabı ünlüdür:

"Sen kaç, bana göre hava hoş, Sahibim kimse düşmanım odur!"

Laftan anlayana, bu cevap iyi bir cevaptır!

Evet, Erbakan bize, İran Mollaları kadar uzaktır. O bir demagogtan başka birşey değil. O, toplumun hiçbir temel sorununa çözüm getiremez. Onun topluma önerdikleri, uygar ve ileri görüşlü bir insan için mide bulandırıcıdır. Ne var ki, Türkiye'yi dün yönetenler, bugün yönetmekte olanlar -Demirel, Çiller, Yılmaz, Ecevit, Türkeş ve Baykal- bize Erbakan'dan daha yakın değiller!

Radikal İslami hareket ne-reye varacak, ne sonuçlar doğuracak, kimse şimdiden kestiremez. Ancak şunu söylemek mümkün: Radikal İslam bu toplumların sorunlarına çözüm bulamaz; olsa olsa daha da içinden çıkılmaz hale getirir. Bu akımın hızı bir yerde kesilecek ve onun yerini, toplumsal sorunların çözümüne elverişli daha gerçekçi ideolojiler ve politikalar alacaktır. Bize göre bu demokrasidir ve daha ilerisi

için de sosyalizmdir.

Ancak radikal İslam şimdi tırmanış halinde. Birçok ülkede şiddete yönelmekte ve kanlı kavgalara yol açmaktadır. Bu kavga yalnız bu ülkelerle de sınırlı kalmıyor, kıvılcımlar Batılı başkentlere de sıçırıyor ve daha şimdiden oralarda yangınlar çıkartıyor. İlerde daha da ağır sonuçlara yolaçabilir.

Toplumların bu türden, hiçbir yararı olmayan kanlı boğazlaşmalara sürüklenmesini önlemenin yolu ne? Bu, ulusal ve uluslararası planda bir dizi gerçeği, köklü önlemler almayı gerektiriyor. Bu önlemlerse, bazılarının sandığı gibi, şiddetle karşı koymak değildir.

Ulusal planda barışı sağlamanın yolu, yoksul kitlelerin yaşam koşullarını iyileştirmek ve demokrasidir. En başta da adil bir bölüşüm sağlamaktır. Kitleler kendilerini demokratik yollardan ifade edebildikleri zaman şiddete gerek duymayacaklardır. Bunu yapmak yerine, İslami hareketi şiddetle bastırmaya çalışmak, yangının üstüne körükle gitmek olur.

Ama ulusal planda reformlar yetmez. Geri kalmış ülkelerin sorunları artık küresel niteliktedir ve onlara uluslararası planda çözümler bulmak gerekir. Geri kalmış ülkelerin borçlarının kaldırılması veya hafifletilmesi, onların sorunlarını çözmelerine yardımcı olacak, gelişmelerini hızlandıracak bilimsel ve teknolojik yardımlar, aşırı nüfus artışına çözüm bulunması ve buna benzer köklü tedbirler gerekir. Bunun için de, her şeye çıkar kaygısıyla yaklaşan gelişmişlerin, uluslararası sorunlara daha geniş bir açıdan bakmaları, kendi lüks ve refahlarından bir ölçüde fedakarlık yapmaları gerekir. Kaldı ki bu, artık onlar için de çok ge-

reklidir.

Ama bunu yapmak kolay mı? İçerideki beylerin ve emperyalist efendilerin elleri ceplerine gider mi? Bunlar sömürden paylarına düşen koca pastadan fedakarlık ederler mi? Ezileni, yoksulu düşünürler mi? Bu da ayrı bir konu. Hak gibi, aslan ağzında olan ekmek de verilmez, ancak alınır; mücadeleyle kazanılır.

Radikal İslamı çağdışı sayanlar, dar bir dünya görüşü olarak niteleyenler bir de kendilerine baksınlar. Bunlar burjuva egoistlikleri, gözü doymazlıkları, halkın içinde bulunduğu durumu hiçe sayan lüks

yolunu açacaktır. Türkiye demokrasisi içinde ekonomik ve sosyal tüm sorunlarına çözüm bulabilir. Demokratik bir toplumda kitlelerin çaresiz kalıp gözlerini ortaçağlara çevirmelerine gerek kalmaz.

Tüm sorun, toplumun doğal gelişiminin önündeki yolu açmaktır.

24 Aralık Seçimleri Neyi Değiştirecek?

Türkiye antidemokratik bir seçim daha yaşıyor. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün olmadığı bir ülkede demokratik seçimlerden söz etmek, ya de-

Bu seçimlerde emekçiler için, Kürtler için, toplumun öteki ezilen ve baskı gören kesimleri için eşit bir yarış sözkonusu değil. Bu kesimlerin önüne Çin setleri konmuştur. Seçim yarışı, programları temel konularda hiç de birbirinden farklı olmayan 6-7 düzen partisi arasındadır. Bu partiler ise kendi iç yapıları ve işleyişleri bakımından bile demokratik değiller ve bizzat düzenin kendi sözcülerinin deyişiyle, lider sultanı altındadırlar.

ve çılgınca yaşam tarzları ve çıkarlarının emrine koşulmuş oyunbaz politikalarıyla daha saygıdeğer ve uzakgörüşlü değildirler.

Türkiye'de bugün yaşanan sorunların sorumlusu radikal İslam değil, dünden bugüne ülkeyi yönetenlerdir. Bugün ideolojisi, politikasıdır. Bugün ülkenin gerek duyduğu ise, radikal İslam değil, demokrasidir, barıştır. Bunun anahtarı ise Kürt sorununa adil bir çözüm bulmaktır. Kürt sorununun çözümü ülkeye barış getirecek, demokrasinin ve gelişmenin

mokrasinin ne olduğunu bilmemek, ya da sahtekarlıktır. Şu anda cezaevinde, düşüncelerinden dolayı yatmakta olan 170 dolayında yazar, bilim adamı, gazeteci ve yayıncı var. Siyasi partiler peşpeşe kapatılıyor. İnsanların kendi düşüncelerine göre siyasi parti kuramadıkları, program yapamadıkları, ülke sorunlarını özgürce tartışıp çözüm yolu öneremedikleri bir ülkede demokrasi olur mu, kitlelerin serbest seçiminden söz edilebilir mi?

Yıllardır solu, Kürt hareketini ezen, örgütlerini tırpanla-

yan rejim, buna rağmen direnen, varlık gösteren legal nitelikteki kimi ilerici, sol ve yurtsever partilerin ve bu türden bağımsız adayların parlamentoya girişini önlemek için yüzde 10 barajını koymuştur. Yüzde 9,9 oranında, yani 3 milyon dolayında oy alan bir parti bile, parlamentoya tek temsilci sokamayacaktır.

Kaldı ki, sözkonusu ilerici ve yurtsever partiler bu ortamda bu parlamentoya temsilci sokabilseler ne çıkar. DEP olayında görüp yaşadık. Onları konuşturmuyorlar. Eğer görüşlerini söylemekte ısrar ederlerse enselerinden tutup cezaevine atıyor, 15 yıla varan hapis cezaları veriyorlar.

Ama bu seçimleri antidemokratik yapan yalnızca bunlar değil. Seçimler, eşi az görülür bir terör ortamında yapılıyor. Kürdistan'dan milyonlarca insan sürüldü. Bu insanlar geldikleri yerlerde, bir dizi engel nedeniyle seçim kütüklerine kayıtlı değiller, oy veremeyeceklerdir. Kalanlar ise asker ve polis terörü altındalar. Daha şimdiden belli partilere oy vermeleri ve belli partilere de vermemeleri için tehdit ediliyorlar. Bir kez daha işkence görmek ve sürülmek istemeyen insanlar buna boyun eğecektir.

Diğer yandan, bu seçimler, bu zorba düzenin kendi meşruiyet sınırlarının bile dışında cereyan etmektedir. Son anayasa değişikliği ile seçmen yaşı 18'e düşürülmüş, ayrıca, yurt dışındaki milyonlarca yurttaş da seçim hakkı tanınmıştı. Oysa yeni genç seçmenlerin çoğu kayıt dışı kaldığı gibi, yurt dışındakilerin oy kullanabilmesi için gerekli düzenlemeler de yapılmadı. Rejim gençlerin oyundan korkuyor, yurt dışındakilere ise sadece yolunacak

kaz gözüyle bakıyor.

Ayrıca, aceleye getirilerek, milletvekili adaylarının belirlenmesi tümüyle parti liderlerine bırakıldı. Öyle olunca da, parlamenterleri seçen, gerçekte halk değil, 5-6 dolayındaki parti lideri ve yakın kurmaylarıdır.

24 Aralık seçimleri bu bakımlardan, kendisinden önceki birçok seçimden daha da antidemokratiktir.

Bu seçimlerde emekçiler için, Kürtler için, toplumun öteki ezilen ve baskı gören kesimleri için eşit bir yarış sözkonusu değil. Bu kesimlerin önüne Çin setleri konmuştur. Seçim yarışı, programları temel konularda hiç de birbirinden farklı olmayan 6-7 düzen partisi arasındadır. Bu partiler ise kendi iç yapıları ve işleyişleri bakımından bile demokratik değiller ve bizzat düzenin kendi sözcülerinin deyişiyle, lider sultanı altındadırlar.

Bu partilerden ve bu liderlerden hiçbirinin demokrasi ve değişim konusunda ciddi, dişe dokunur bir programı yoktur. Hiçbirinin ekonomik ve sosyal alanda emekten yana bir reform programı yoktur. Hiçbiri, bugünkü acımasız, pervasız, tam bir soygun ve talan niteliğindeki ekonomik ve sosyal çarka dokunmayı düşünmemektedir. Hiçbiri Kürt sorununun barışçı yöntemlerle, diyalog yoluyla çözümünü düşünmüyor. Hiçbiri Kürt halkına haklar tanımaya açık değil. Aksine, bu kirli savaşı sürdürme konusunda birbirleriyle yarış halindeler. Tümü de militarizme boyun eğiyor, şovenizme yatırım yapıyor. En başta Çiller, partisinin saflarını kirli savaşın en azgın yandaşları ve yürütücüleri ile, bu türden polis ve askerlerle doldurdu.

Seçim sonrası parlamento-

yu işte yine bu partiler, bu liderler ve bu türden şoven ve militarist unsurlar dolduracaktır. İktidar ve muhalefet onlardan oluşacaktır. Böylelerinden barış ve demokrasi yönünde ciddi adımlar beklenebilir mi?

Bu bakımdan 24 Aralık seçimleri hiçbir ciddi değişiklik getirmeyecektir. Bu partiler ve liderler kitleleri bir kez daha oyalıyacak, aldatacaklardır. Kitleler de artık bunun farkındadır. Ve pekçok insan oyunu nereye vereceğini bilemez durumdadır. Büyük bir kararsızlar kitlesi oluşmuştur.

Bu durumda seçime girebilen iki parti daha var: İşçi Partisi ve HADEP. Ayrıca da Alevilerden bir kesimin gösterdiği bağımsız adaylar var.

Böyle bir antidemokratik seçime, eşitsiz bir yarışa katılmak acaba doğru mudur? Bu seçimi boykot etmek daha uygun düşmez miydi? Üstelik de kamuoyunda bu seçimlerle ilgili olarak umutlar bu kadar düşüken? Bu sorular akla gelebilir. Ancak görünen o ki, yine de ortam bir boykota uygun değil. Boykot, ancak kitlesel bir direniş ortamında akla gelebilirdi. Oysa bu koşullarda, herşeye rağmen seçime katılıp hem bu seçimlerin antidemokratik niteliğini kitlelere anlatmak, düzen partilerini teşhir etmek, hem de barış ve demokrasi-den, emekten yana istemleri yükseltmek, propaganda etmek daha yararlıdır. Bu, parlamentoya temsilci sokabilmekten çok daha önemlidir.

Türkiye'de demokrasi ve değişim isteyen güçlerin en büyük eksiği, bu tutucu güçler koalasyonunun, düzen partilerinin karşısına bugüne kadar ciddi bir seçenек çıkaramamış olmasıdır. Bunun nedenlerinin başında, yukardan beri saydı-

gımız baskı ve yasaklamalar, tırpanlamalar geliyor. Ama suç yalnızca rejimin değil. Eğer gerçek bir demokrasiden ve köklü değişimlerden yana sol güçler ve Kürt yurtsever hareketi, geçmişten bu yana büyük yanlışlar yapmasalardı, amip gibi bölünüp kör mezhep kavgalarına tutuşmasalardı, kendi aralarında asgari birliği sağlayıp legal alanı iyi kullanabilse-lerdi, rejimin tüm baskı ve engellemelerine rağmen bir seçe-nek olmayı başarabilirdi. Çünkü ülkenin sorunları bü-yüktür, çelişkiler keskindir ve hayat böyle bir ihtiyacı dayatı-yor.

Ne yazık ki Türkiye solu bu-nu yapamadı. Görüş ayrılıkları-nı Çin setlerine dö-nüştürüp küçük kü-çük dükalıklar oluş-turmuş, dogmatiz-me ve maceracılı-ğa gömülmüş sol, hala kendini ciddi bir eleştiriden geçi-rip yenileyebilmiş değil. Bu da kadro-ları ve tüm güçleri

ortak bir program üzerinde bir-leştirebilmenin, kitleselleşme-nin önünde ciddi bir engeldir. Kürt sol ve ulusal hareketinin de durumu farklı değil. Bu hare-ket belli kesimleriyle geçmişte çok büyük yanlışlar yaptı, öteki sol ve yurtsever güçleri düş-man olarak gördü. Bu tutum ciddi çatışmalara yol açtı ve güçbirliğinin önünde ciddi bir engel oldu. Bu tutumun yarattı-ğı yanlış gelenekler, başkasını yok sayma, hegemonyacılık, çeşitli türden küçük hesaplar ve ayak oyunları hala da sür-mektedir.

Oysa halkın ve ülkenin ka-derini değiştirmenin yolu, en başta sol ve yurtsever hareke-tin kendini yenilemesidir. Sol

ve yurtsever saflarda işbirliği ve güvene dayanan ilişkiler ya-ratmaktır. Ancak bu şekilde bir-lıklar oluşturulabilir, güçler top-lanabilir, kitlelere güven verile-bilir ve gerçekte çok büyük bir potansiyel olan halkın güçleri değişim için harekete geçirile-bilir. Biz yıllardır, dilimizde tüy bite bite bunu savunmaktayız.

HEP ve DEP bu doğrultuda girişimlerdi. Ne yazık ki, geç-mişten kalan olumsuz gelenek-lerin, grupsal ve kişisel çıkarla-rı önde tutma anlayışlarının ve hegemonyacılığın etkisiyle ör-güt içinde demokratik ilişkileri hayata geçiremediler, toparla-yıcı olamadılar, kitlelerin bek-lentilerine cevap veremediler. Bu yanlışlar onları zayıflattı ve

Eğer ilkeli davranılır ve akıllıca bir politika yürütülürse, bu seçimlerde bile hiç beklenmedik bir ilgi ve coşku yaratılabilir; blok, başka grupların ve kenarda duran insanların desteği ve katılımıyla kar topu gibi büyüyebilir. Çünkü kitleler bir arayış içindedir.

rejimin saldırılarına fırsat verdi.

Barış, Demokrasi ve Emek Bloku

Son günlerde, erken seçim koşullarının zorlamasıyla da olsa, sol ve yurtsever saflarda bir seçim bloku oluştu. Demok-rasi ve Değişim Partisi'nin yö-neticileri, HADEP'e, seçimlere HADEP çatısı altında ortaklaşa girme önerisini yaptılar ve bu konuda uzlaştılar. Arkasından bu birliğe BSP ve SİP de katıl-dı. Bu sevindirici bir gelişmedir.

Açık ki, bu bir seçim ittifakı-dır, ama önemlidir. Eğer sağ-lam bir temel atılırsa, güven ilişkileri yaratılabilirse, bir barış ve demokrasi cephesi yaratma işinde, daha etkin bir rol oyna-yabilir.

Bu blok bu seçimde yüzde 10 barajını aşar mı, bilemiyo-rum. Dileğim aşmasıdır. Parla-mentoya birkaç temsilci sok-mak, bir grup oluşturmak elbet önemlidir. Ama bundan çok da-ha önemlisi, barış ve demokra-si güçlerinin ortak cephesini oluşturmak, kitlelere bir seçe-nek sunmak, umut vermektir. Bu da gelip geçici, güncel ka-zanımlardan çok, değişime ve demokrasiye yönelik uzun erimli politikaları kararlılıkla sa-vunmaya bağlıdır. Kitleler za-man içinde ve böyle kazanıla-caktır.

Eğer ilkeli davranılır ve akıllıca bir politika yürütülürse, bu seçimlerde bile hiç beklen-medik bir ilgi ve coşku yaratıla-bilir; blok, başka grup-ların ve ke-narda duran insanların desteği ve katılımıyla kar topu gibi büyüyebilir. Çünkü kitle-ler bir arayış

içindedir.

Ne yazık ki, kimi örgütler ve insanlar hala böylesi bir geniş bakış açısından yoksun. Hala güncel politikaya dayalı küçük hesaplar yapılıyor, ayak oyun-ları devreye konuyor, verilen sözler daha başında çiğneni-yor. Çok yazık!

Görülen o ki HADEP'li ar-kadaşlar hala eski alışkanlıkla-rından el edemiyorlar. Yine herşey onlar için bir taktik. Üze-rinde görüş birliği sağlanmış seçim listelerini bile, YSK'ya götürürken değiştirmeden ede-miyorlar.. Sevgili dostlar, bu-nunla nereye varacaksınız?.

Böyle tutumlar güven ya-ratmaz, coşku vermez, birliğe hizmet etmez; aksine, insanları

soğutur ve ittifak olgusunu daha baştan yaralar. Bunlar, uzun erimde sahibine ancak zarar veren, onu yapayalnız bırakan basit oyunlardır. Devrimci ve yurtsever hareket şimdiye kadar bu tür küçük hesaplardan çok zarar gördü. Ne olur, artık bunların size de hiçbir yararı olmadığını anlayıverin!

Eğer geçmişte buna benzer küçük hesaplar, ayak oyunları yapılmısaydı, ilkeli davranılısaydı, örgütler arasında dostça ve demokratik ilişkiler esas alınsaydı, şimdi böylesi bir sol ve ilerici blok kat kat güçlü olurdu. Ve eğer bu yanlışlarda ısrar edilirse, bugün varolan ilişkiler de yitirilecektir.

DDP'li arkadaşlar, daha baştan yüze vuran bu tutuma rağmen seçim blokundan çekilmediler. Çünkü onlar sorumlu davranıyorlar, devrimci ve yurtsever hareketin çıkarlarını kendi kişisel ve grupsal çıkarlarından önde tutuyorlar, halkın birlik eğilimine saygılı davranıyorlar. Listenin başında ya da sonunda olmanın hiçbir önemi yoktur. Bu blok halinde bile, mevcut terör koşullarında yüzde 10 barajının aşılması ancak bir mucize olur. Kaldı ki sorun bu da değil. Bu davaya baş koymuş insanların böylesine liste kavgasına girişmeleri, milletvekili olma tutkusuyla verdikleri sözleri bile çiğnemeleri hoş değil. Bu tutumla, o kadar eleştirdiğimiz düzen partilerinden farkımız kalmaz. Devrimci ve yurtsever politikayı kirlilikten korumak gerekir. Bizim varoluş nedenimiz budur. Bu nedenle, DDP'li arkadaşların tutumu saygıdeğerdir, örnek olmalıdır.

Alevi Hareketinin Bağımsız Adayları

Bir bölüm Alevi dernekleri, gazetelere geniş ilanlar da vererek bu seçimler için bağımsız

adaylar gösterdiler. Bunların, daha sonrası için de partileşme eğiliminde oldukları görülüyor.

Biz Kürt sosyalistleri, Türkiye'de bir Alevi sorunu olduğunun bilincindeyiz ve bizim yayınlarımızda bu konu pek çok kez işlenmiştir. Bu sorun Alevilerin inançları dolayısıyla geçmişten beri baskı altında olmasından geliyor. Biz, her konuda baskılara ve eşitsizliklere karşı olduğumuz gibi, din ve inanç konusunda da karşıyız. Tutumumuz bu alanda da demokratiktir. Her kesimin, dini inancının gereklerini, başkalarına zarar vermeden, özgürce yerine getirmesinden yanayız. Alevilerin inanç ve törenleri geçmişte yasaklandı ve kendileri horlandılar. Biz buna her zaman karşı olduk.

Biz Diyanet İşleri Örgütü'nün kaldırılmasından, okullardaki zorunlu din derslerine son verilmesinden yanayız. Dini cemaetler kendi masraflarını kendileri karşılamalıdır.

Son yıllarda, hem genel olarak demokrasi güçlerinin, hem de Alevi kitlesinin mücadelesi sonucu, bu baskılar hafifledi. Artık Alevilerin cemevleri kurmasına ve cem ayinlerine karşı çıkılmıyor. Alevi dernekleri hızla çoğalıyor.

Alevilerin de kendi inançlarının gereğini yerine getirmek için cemevleri kurmaları en doğal haklarıdır. Ancak biz, din ve mezhep esasına göre partileşmeyi yanlış buluyoruz. Hem Aleviler, hem Sünniler, hem de başka inançlar için.

Politika yalnızca din ve inanç hakları için değil, çok daha geniş kapsamlı ekonomik, sosyal, politik ve kültürel haklar için yapılır. Sömürülen bir emekçi için Alevi, Sünni ya da Müslüman ve Hristiyan olması önem taşımıyor. Sömürüye

karşı birleşmek gerekir. Hem ağır bir ekonomik sömürüye hedef olan, hem de her türlü ulusal haktan yoksun olan ve baskı gören Kürtler için Alevi, Sünni, Hristiyan ve Yezidi olmanın hiçbir önemi yoktur. Neden Kürt emekçileri ve yurtseverleri, özgürlük mücadelesini aynı örgütlerin çatısı altında vermesinler?

Inanç özgürlüğünü de kapsayan demokratik bir program üzerinde biraraya gelirsiniz, güçlerinizi birleştirirsiniz. Ama sıra dini gereklerin yerine getirilmesine, yani ibadete gelince, camiye gitmek isteyen camiye, cemevine gitmek isteyen cemevine, kiliseye gitmek isteyen de kiliseye gider. Hiçbir yere gitmek istemeyenler de olacaktır. Herkes birbirine neden saygılı olmasın?

Bunun dışında bir tutum güçleri böler. Unutmayalım ki rejim, emekçilerin cephesini, Kürt halkının ulusal kurtuluş güçlerini bölmek için yıllardır bin türlü oyun ve hile denemektedir. O, yalnız Sünni inanç üzerinde değil, Aleviler üzerinde de oynamaktadır. Alevi-Sünni kavgası rejimin ürünüdür. O, böl ve yönet politikası izliyor. Bu amaçla inanç alanına gerektiğinde baskı yapıyor, gerektiğinde kışkırtıyor.

Rejim geçmişten beri İslami hareketi işçi hareketine ve Kürt ulusal hareketine karşı kullanmak için büyük çaba gösterdi. Hala da bunu sürdürüyor. Alevi kesim üzerinde de çeşitli oyunlar denedi, hala da denemekte. Örneğin Cumhuriyet yönetimi, Alevilerin inancını yasakladığı ve onları horladığı halde, Kemalizmi Alevi yanlısı bir ideoloji gibi göstermeye çalışmıştır. Alevileri toptan Türk diye göstermiştir. Oysa Alevilik bir ulusal kimlik değil, bir mez-

heptir. Türkün de, Kürdün de, Arabın da, Sünnisi olduğu gibi, Alevisi de vardır. Öyle Kürt aşiretleri vardır ki bir bölümü Alevi, bir bölümü Sünnidir.

Rejim, 1960'larda, sosyal hareket gelişince, Alevi kitlesinin sola yönelişini durdurmak için, "Ulusöylar" gibi kimi Alevi feodallerine Birlik Partisi'ni kurdurdu.

Rejim, 12 Eylül döneminde Alevileri pervasızca ezdiği, bıyıklarını kestiği, köylerine zorla cami yaptığı, çocuklarını imam hatip okullarına göndermeye zorladığı halde, Alevi muhalefelinin yükseldiğini ve Kürt Alevilerin Kürt ulusal hareketi içinde Sünni Kürt kardeşleriyle kaynaştığını görünce politika değiştirdi. Alevi derneklerini, cem ayinlerini serbest bıraktı ve Alevileri Türk şovenizminin yedek gücü yapma çabasına hız verdi.

Türk devleti son yıllarda Alevi Kürtleri, Kürt ulusal hareketinden koparmak için yoğun çabalar içindedir. Geçmişten beri kullandığı İzzettin Doğan türünden işbirlikçi, ajan unsurları yeniden aktifleştirdi. Bu konuda masraftan kaçınmıyor. Ciller'in son olarak Alevilere sunduğu 3 trilyon liralık rüşvet bunun somut göstergesi. Gerçi uyanık Alevi kitlesi bu tür yemlere tenezzül etmeyecek kadar kişilikli. Ancak, Alevi cemaati içinde, Sünni Kürtler içinde de olduğu gibi, satın alınmaya, kullanılmaya açık pek çok işbirlikçi, çıkarıcı unsur da var. Bunlar öteden beri, aynen Sünni kesimdeki din bezirganları gibi, Alevilik sömürüsü yapıyor ve Alevi oylarını pazarlıyorlar.

Bu nedenle, doğru tutum, rejimin oyunlarına gelip mezhep ve din kavgalarına tutuşmak değildir. Mezhep esasına göre örgütlenme de güçleri bölüp dağıtmaktan, hatta karşı

karşıya getirmekten başka sonuç vermez. Aynı demekte, aynı partide örgütlenmeliyiz.

Çağımız artık kör mezhep kavgaları çağı değildir. Gerçi dünyanın şurasında burasında, hatta Bosna-Hersek gibi Avrupa'nın ortasında bunu yapanlar var. Ancak bunlar örnek alınacak şeyler değil. Çağdaş, uygar, ileri görüşlü insanlara yaraşan ileri, demokratik, özgürlükçü dünya görüşleri ve programlar çerçevesinde biraraya gelmektir.

Alevi kitlesi bu bakımdan oldukça ileri bir çizgidedir; onu geriye çevirmeyelim.

Diğer yandan, bize göre yanlış da olsa, Sünni ve Alevi kardeşlerimiz içerisinde, Sünni İslamı veya Alevilik inancını esas alarak dernekleşmeler ve partileşmeler olabilir. Nitekim, Kürdistan İslam Partisi (PİK) diye bir parti olduğu gibi, daha şimdiden, kitlesel Alevi dernekleri de oluşmuştur. Biz, hangi kökenden gelirsek gelelim, aynı örgütlerde kardeşçe birlikte çalışan Kürt sosyalistleri, bu kardeşlerimizle de, en azından belli ilkeler çerçevesinde iyi ilişkilerden ve dayanışmadan yanayız. Nitekim onlarla çeşitli biçimlerde iyi ilişkilerimiz var. Bunu korumalı, geliştirmeliyiz. Sömürücü ve zorba rejimin Sünni ve Aleviyi birbirine karşı kullanma, emek cephesini bölme, Kürt halkının ulusal güçlerini bölme oyunlarına meydan vermeyelim. Bazı konularda görüşlerimiz ayrılabilir ve bir dernek veya parti içinde birlikte örgütlenemesek bile, aynı cephede birleşelim. Tam bir inanç özgürlüğünü de kapsayan, demokratik, çok sesli bir toplum anlayışında birleşebiliriz ve birleşmeliyiz.

24 Aralık seçimleri öncesinde oluşan "Barış, Demokrasi ve Emek Bloku" bu bakım-

dan örnek bir çıkıştır. Alevi kardeşlerimiz ayrı adaylarla çıkacaklarını, adaylarını bu blok içinde göstermeli, ittifaka destek ve güç vermeliydiler.

Alevilerin, kendilerini bir oy deposu gibi gören, ama sürekli aldatan, sağcı rejimlere koltuk değnekliği yapan, kirli savaşa destek veren, Sivas katliamında bile üstüne düşeni yapmayan sözde sosyal demokratlara oy vermemeleri elbette doğru bir tavırdır. CHP bu politikayla kendi kendisini bitirdi ve iyi ki bitirdi. Ecevit'in ise Türkeş'ten bir farkı kalmadı. Bunların sola bir ilişkisi yok. CHP'de, DSP'de, özellikle bu örgütlerin tabanında, gerçekten demokrat insanlar bugün de var. Ama bu partilerde yönetim ne yazık ki onların elinde değil. Emekçiler, Kürtler ve aydınlar artık onlara kanmamalı, desteklerini çekmelidirler. Ama emekçilerin de, Kürtlerin de, barışçı ve demokratik bir toplum özleyen Alevi kitlesinin de amaçlarına ulaşabilmesi, köklü değişimleri ve demokrasiyi gerçekleştirebilmeleri için güçlerini birleştirmeleri gerekiyor. Bu güçbirliğinin adresi bir barış ve demokrasi cephesidir. Eğer o yoksa onu birlikte yaratmalıyız. Böyle bir birlik ciddi bir seçeneğe dönüşebilir. Böyle bir durumda, çaresizlikten CHP'ye, DSP'ye, hatta başka partilere giden, ama oralarda asla umduklarını bulamayacak olan emekçileri, değişimden, barış ve demokrasiden yana insanları, özellikle de kitle tabanını çekebiliriz.

Türkiye'de dengelerin değişmesi, böylesi bir "Barış, Demokrasi ve Emek Bloku"nun gerçekleşmesine, güçlenmesine bağlıdır. Bugün atılan bir ilk adımdır.

Onu seçimlerden sonra da koruyup sürdürelim, güçlendirilim.

OTORİTE, DEMOKRASİ ve PARLAMENTER FAŞİZM

Yılmaz Çamlıbel

1979 yılında Türkiye büyük bir ekonomik darboğaza girmişti. Yatırımlar durmuş, enflasyon artmış, işsizlik ve gelir dağılımı dengesizliği büyük boyutlara ulaşmıştı. Geleceğinden emin olmayan insanların huzursuzluğu artmış, geleceğe güveni kalmamış insanlardan oluşan toplum bir kaos içine yuvarlanmıştı.

Şiddet eylemleri tırmanmaya başlamış, insanlar işe, öğrenciler okula gitmekten ürker hale gelmişti. Sıkıyönetim ilanına rağmen anarşi durmamış, aksine yükselmeye devam etmişti. Buna dur diyecek ve toplumsal sorunları çözecek bir siyasi irade ortada yoktu. Parlamento adeta kilitlenmişti. Siyasi partiler sorunları çözecek projeler üretmiyorlardı. Toplum bir kısır döngü içine yuvarlanmıştı.

Uçuruma doğru yuvarlanan topluma yeni bir düzen vermek için alınan 24 Ocak

kararlarını hükümet yürürlüğe koymada zorlanıyordu. Çünkü bu kararlar emekçilerin durumunu daha da kötüye götüren, egemenlerin sömürü gücünü daha da artıran kararlardı. Bu ekonomik paket ancak otoriter bir rejimle uygulamaya sokulabilirdi.

Herşeyin kitlenip durduğu, umutsuzluğun arttığı bu ortamda insanlar, sihirli değneği ile herşeyi çözecek bir kurtarıcı bekler hale getirilmişti. İşte bu aşamada 12 Eylül Askeri Cuntası yönetime el koydu. Daha sonra verdikleri demeçlerde, yönetime 1979 yılında el koymaya karar vermelerine rağmen, şartların daha da ağırlaşmış müdahalenin haklı hale gelmesi için hareketi bilinçli olarak bir yıl ertelediklerini belirtmişlerdir.

12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koyan askeri cunta, parlamento ve siyasi partileri kapattı. Anayasa başta olmak üzere, tüm yasaları

yeniden düzenleyerek Türkiye'nin sorunlarını çözmeye yetmeyen hukuksal yapıyı daha da dar bir alan içine sıkıştırdı. Düzeni, devleti ve yöneticileri tartışılmaz ve eleştirilmez kutsal varlıklar konumuna getirdi. Kuvvetler ayırımı ortadan kaldıran yasal düzenlemeler yaptı. Hak ve hukuk arama yollarını tıkadı. Demokrasiyi birkaç düzen partisi arasında oynanan bir oyun haline getirerek toplumsal dinamikleri politika dışına attı. Dünyada ilk defa bir dilin (Kürtçe'nin) konuşulması, çıkarılan bir kanunla yasaklandı.

Cuntanın gidişinden sonra Turgut Özal, Süleyman Demirel ve Tansu Çiller hükümetleri 12 Eylül hukukuna ve kurumlarına sığınarak ülkeyi yönettiler.

Toplum, günümüzde hala başına bir deli gömleği gibi geçirilen 12 Eylül hukuku ile yönetiliyor. Mevcut düzen partilerinin hiçbirisi bu hu-

kukun değiştirilmesi için ciddi bir çaba göstermiyor. Aksine hepsi adeta eşgüdüm halinde toplumu daha kolay ezmek ve sömürmek için bu hukuka dört elle sarılıyor.

12 Eylül'de kapatılan CHP'nin yerine kurulan HP, SODEP ve SHP de düzenle hesaplaşacak bir politika izlemedi. Onlar da mevcut düzenin stepnesi görevini yüklen-diler. Koalisyon hükümetlerine katılarak, içlerinde mevcut

aşır ülkeyi eşenliğe çıkaracaklarını söylüyorlar. Ama bu partiler mevcut toplumsal sorunları çözecek hiçbir proje üretmiyorlar. Yapılacak seçimin sonucu ne olursa olsun mevcut düzen değişmeyecek, dolayısıyla hiçbir toplumsal sorun da çözülemeyecektir. Aksine mevcut sorunlar daha da büyüyecek, adeta çözülemez bir hale gelecektir.

Yükselen iki radikal parti (RP ve MHP) daha da güçle-

yerüstü zenginliklerine sahip, üzerinde onlarca kavmin devlet kurduğu ve medeniyetler yarattığı, dünyanın en zengin tarih ve kültürüne sahip bir coğrafyadır. Dünyanın en renkli toplumu olmanın maddi ve manevi tüm öğelerine sahip bir coğrafyadır.

Bu olumlu yapıya karşın, ne yazık ki bu coğrafyada yer alan tüm toplumlar, dünyanın en fakir, toplumsal sorunları çözülmemiş, çağdışı baskıcı ve otoriter rejimlerle yönetilen ülkelerdir. Bu toplumsal yapının şekillenmesinin bazı önemli tarihi sebepleri vardır.

Batı feodalizminde tek üretim aracı olan toprağın mülkiyeti kişilere aitti. Derebeyler kendilerine ait bu topraklarda milyonlarca serf çalıştırarak, büyük sermaye birikimi sağladılar. Biriken bu sermaye, burjuva sınıfını doğurdu. Tarih sahnesine çıkan bu yeni sınıf, feodalizme karşı hayatın her alanında büyük bir ideolojik ve politik savaş açtı. Serfler başta olmak üzere düzenin ezip sömürdüğü tüm insanları yanına alarak, insanları dar bir alana sıkıştırıp gelişmesini engelleyen statik feodal düzeni yıkıp yerine dinamik burjuva düzenini kurdu. İnsanlara kendini yenileme, geliştirme ve sınıf değiştirme olanağı sağladı.

Makinalı tarıma geçerek toprağın rantını arttırdı. Yeraltı ve yerüstü kaynaklarını üretime soktu. Ticareti hızlandırarak, sömürgeleştirdiği ülkelerden anayurda artı-değer transfer ederek hızlı bir kapitalistleşme sürecine girdi.

Bugün Türkiye'de siyasi alanda büyük bir boşluk var. Mevcut siyasi partilerin hiçbiri, düzenle ciddi bir hesaplaşmayı önüne koymamıştır. Demokrasi tek kanatlı bir kuşa benziyor ve uçamıyor. Mevcut boşluğu doldurmak isteyenler, egemenlerin saldırısına muhatap oluyor. Kurulan bu tür partiler derhal kapatılıyor, üyeleri hapse atılıyor ve hatta öldürülüyorlar.

olan muhalefet dinamiklerini de etkisiz hale getirdiler.

Bugün Türkiye'de siyasi alanda büyük bir boşluk var. Mevcut siyasi partilerin hiçbiri, düzenle ciddi bir hesaplaşmayı önüne koymamıştır. Demokrasi tek kanatlı bir kuşa benziyor ve uçamıyor. Mevcut boşluğu doldurmak isteyenler, egemenlerin saldırısına muhatap oluyor. Kurulan bu tür partiler derhal kapatılıyor, üyeleri hapse atılıyor ve hatta öldürülüyorlar.

Egemenlerin tüm önlemlerine karşın Türkiye'nin içine yuvarlandığı kaos ve anarşik ortam daha da büyüyerek devam ediyor. Düzen partileri yeni bir seçimle bu dar boğazı

necek ve mevcut sorunlar daha da ağırlaşacaktır. Toplumsal gruplar arasındaki çelişkiler daha da sertleşecek ve mevcut iç savaş yeni boyutlar kazanacaktır. Toplumun içine yuvarlandığı kaos ve anarşi daha büyük boyutlara ulaşacaktır.

Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve politik ortam, ülkeyi parlamenter faşizme sürükleyecek bir yapıdadır. Bunun bazı önemli ip uçları ortaya çıkmıştır. Bu yapının daha iyi anlaşılabilmesi için bugüne nasıl gelindiğine bakmanın yararlı olacağını düşünüyorum.

Türkiye'nin de üzerinde yer aldığı Ortadoğu, yeraltı ve

Bu hızlı üretim ve birikim sonucunda insan zekası ve yaratıcılığı harekete geçti. İcatlar, reform ve rönesans çağı başladı. İnsanlar sanat, bilim, edebiyat ve felsefe alanında büyük atılımlar gerçekleştirdiler. Eski düzenle hesaplaşan, herşeyden şüphe eden, durmadan doğruyu ve iyiyi arayan, herşeyi sorgulayan, yorum yapan ve projeler üreten bir aydın tabakası oluştu. Bu insanlar eski düzeni her şeyle tarih sahnesinden kovup onun yerine yepyeni bir dünya kurdular. Feodal imparatorlukları yıkarak ulusal devletlerini kurdular.

Bu yeni düzen, eski sömürü düzenini yıkmış, onun yerine başka bir sömürü düzeni kurmuştu. Bu yeni düzen, kendi içinden tarih sanhesine yeni bir sınıf çıkardı.

Burjuva demokratik devrimle ortaya çıkan burjuva aydınları içinden, bu sefer işçi sınıfının ideolojisini şekillendiren, kurumlaştıran insanlar çıktı. Böylece dünya yeni bir yaşam biçimi olan Marksizmle tanıştı.

Aydınlar içinde şekillenen bu yeni ideoloji nihayet işçi sınıfına ulaştı. Her egemen sınıf gibi burjuvazi de, bu yeni rakip sınıfın isteklerine önce karşı çıktı, onu baskı altına almaya çalıştı. İki sınıf arasında zaman zaman kan dökmeye varan sert mücadeleler yaşandı.

Feodalizmi tarih sahnesinden silen bir sınıf olarak burjuvazi bu kavgada inat etme ustalığını gösterdi. Toplumsal muhalefeti yumuşat-

mak için uzlaşma yoluna gitti. Sıkıştığında yeni tavizler vererek, iktidarını ve düzenini koruma yolunu seçti. Böylece, toplumda her sosyal sınıf ve tabakanın, halkın ve etnik azınlıkların örgütlendiği, fikrin suç olmaktan çıkarıldığı, çoğulcu, katılımcı, paylaşımcı, çok renkli, çok sesli bir ya-

Burjuva demokratik devrimle ortaya çıkan burjuva aydınları içinden, bu sefer işçi sınıfının ideolojisini şekillendiren, kurumlaştıran insanlar çıktı. Böylece dünya yeni bir yaşam biçimi olan Marksizmle tanıştı.

şam biçimi şekillendi. Devletten bağımsız düşünen, konuşan, yazan ve örgüt kuran aydınlar sayesinde bu ülkelerde hayat renklendi. Toplumda hoşgörü, birbirinin varlığını kabul, karşılıklı saygı ve barış içinde uzlaşarak birarada yaşama kültürü oluştu.

Sınıf savaşı yerine, sınıf uzlaşmacılığına dayalı sosyal demokrasi, bu toplumlarda iktidar oldu ve burjuva demokratik düzen kurumlaştı. Burjuva parlamenterizmi bir yaşam biçimi oldu.

Doğu feodalizminde ise,

toprağın mülkiyeti Allah'a aitti. Padişahlar, Allah adına onu dilediğine verir ve dilediği anda da geri alırdı. İşte bu yüzden Osmanlı'da toprak rantını artırmak için kimse geleceğe yönelik yatırımlar yapmadı. Dolayısıyla toprak rantıyla sermaye birikimi gerçekleşmedi ve sermaye sınıfı oluşmadı.

Ama burjuva ideolojisi de dünyaya yayılmaya başlamıştı. Osmanlı tebaası olan tüm halkların aydınları arasında ulus devlet kurma çalışmaları başlamıştı.

Batı ve doğu feodalizminden kapitalizme geçişte, ulus devletlerinin oluşmasına baktığımızda çok önemli farklar görüyoruz. Bu temel ayrılıklar sonucunda, feodalizmden kapitalizme geçme süreci farklıdır. Dolayısıyla oluşan ulus devletlerin yapısı, yönetim biçimi ve hukuk anlayışı farklı motifler taşır.

Şayet bir toplumda burjuva demokratik devrimin maddi ve manevi koşulları ve burjuva sınıfı oluşmamışsa, o zaman bu devrim küçük burjuva aydınları tarafından gerçekleştirilir. Keza sosyalist devrim koşullarının oluşmasına karşın, proleter sınıfı gelişmemişse, o zaman yine sosyalist devrim, küçük burjuva aydınları tarafından gerçekleştirilir.

İşte bu yüzden, bir sınıfın bizzat kendisinin yaptığı bir devrimle, kendi adına küçük burjuvalar aracılığıyla yapılan devrimler birbirinden farklı olur. Gerçekleşen devrim sonucunda oluşturulan

kurumların çalışması, toplumsal yapılanmalar birbirinden farklı olur. Devrim sonrasında şekillenen hukuk, felsefe, ekonomik ve siyasal yapılanmalar ve devlet anlayışı, yönetim biçimi birbirinden farklı olur.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Kemalistler, Jöntürkler, İttihat ve Terakki geleneğinin devamı olan küçük burjuva aydınlarıydı.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde de burjuva ideolojisini rehber edinen küçük burjuva aydınlarının oluşturdukları organizasyonlar aracılığıyla ulusal devletler kurulmuştur.

Dikkat edildiğinde tüm bu hareketlerin benzer özellikler taşıdıkları görülür. Bu hareketlerin en büyük özellikleri bizzat burjuva sınıfı öncülüğünde gerçekleşen devrimlerdeki gibi hoşgörü, demokrat, çoğulcu, çok sesli ve çok renkli bir yaşam anlayışının gelişmemesidir.

Küçük burjuvalar için parti ideolojisi, devrimi gerçekleştirmek ve toplumu yeniden yapılandırma programları tartışılmaz doğrulardır. İnsanların özgür düşünceli bireyler olmasına izin verilmez. İnsanlardaki tapınma duyguları munciklanarak parti ve onun önderi olan kişi fetiş haline getirilir. Tüm aydın, sanatçı ve bilim adamlarının parti emrinde olması istenir.

Herkesin kabul etmek ve gözü kapalı savunmak zorunda olduğu bir resmi ideoloji oluşturulur. Resmi ideolojiye, parti ve öndere yönelik en küçük bir eleştiri bile ihanet

kabul edilir ve şiddetle cezalandırılır. İnsanların çizilen resmi görüşün dışına çıkmalarına izin verilmez.

Bu yüzden, herşeyden şüphe eden, araştıran, düşünen ve yaratan insan zekası dar bir çember içinde hapsedilir. İnsan yaratıcılığının önü tıkanır. Ve batı toplumundaki gibi devletten, resmi ideolojiden bağımsız düşünen, düşündüğünü korkmadan söyleyen, yazan ve çizen bir aydın tabakası oluşmaz. İnsan zeka-

lıamlar yapar.

Bu bakımdan Kemalistler, Baasçılar, Humeyniciler, Kaddaficiler, Peroncular birbirlerine çok benzemektedirler. Kurdukları devletlerin zorbalıkları benzer motifler taşır. Hepsi bireyleri resmi ideolojinin tarifine uygun bir kalıba sokarlar. Böylece devletin resmi kalıbına uymayan insanları yok edecek bir politika güdülür. Bu yüzden toplumsal çalkantılar, çatışmalar ve iç savaşlar sürüp gider.

Kürtler, yaşadıkları ülkelerin hepsinde oluşturulan böylesi resmi ideolojilerin kurbanlarıdır. Kutsal devlet, kutsal parti ve kutsal şeflerin zulmü altında yaşıyorlar. Asimilasyon ve katliamlarla yüzyüze kalıyorlar. Buna rağmen ne yazık ki, Kürtlerin içinde de benzer siyasi eğilimler var. Adeta Ortadoğu'daki devlet kuran partileri ve şeflerini taklit ediyorlar.

sının ve yaratıcılığının önü tıkanarak, insanlar beyinleriyle değil, içgüdü ve tutkularıyla hareket eden bir sürüye dönüştürülür.

Oluşturulan resmi ideolojiye angaje olan, bilim ve sanatı resmi ideolojinin emrine sokan kişisiz bir aydın tipi şekillenir. Böylece toplumsal gelişmenin önü tıkanmış olur.

Küçük burjuva hareketlerin oluşturdukları resmi ideolojiye göre devlet, yönettiği toplumun kimlikleri arasında taraf tutar. Dolayısıyla diğer kimliklere karşı düşmanca davranmaya yönelir. Bu kimliklerin muhalefeti halinde ise, baskı, zor, zulüm ve katliamlara başvurur, kitlesel kat-

Kürtler, yaşadıkları ülkelerin hepsinde oluşturulan böylesi resmi ideolojilerin kurbanlarıdır. Kutsal devlet, kutsal parti ve kutsal şeflerin zulmü altında yaşıyorlar. Asimilasyon ve katliamlarla yüzyüze kalıyorlar.

Buna rağmen ne yazık ki, Kürtlerin içinde de benzer siyasi eğilimler var. Adeta Ortadoğu'daki devlet kuran partileri ve şeflerini taklit ediyorlar.

Şüphesiz Kürtler de bu ülkelerdeki toplumlara benzer nitelikler taşıyor. Her türlü ulusal demokratik haktan mahrum yaşıyorlar. Kürtler

de kaderlerini belirleme hakkını kullanmak istiyor. Bu açıdan Kürt halkının bazı aşırılıklara kaçması anlaşılır bir şeydir. Ama onun kaderini belirlemek durumunda olan siyasetçilerin resmi ideoloji oluşturma, Kürtleri bu kalıp içine hapsedme, özgür düşünceli, çoğulcu, katılımcı, çok renkli, çok sesli demokratik bir Kürt toplumu oluşturulmasını engelleyecek politikalar gütmesi kabul edilir birşey değildir.

Zira Kürt toplumu da çok sınıflı, çok dinli ve mezhepli, çok kültürlü bir toplumdur. Böyle bir toplumu resmi ideolojiyle yönetmeye kalkmak, partileri diktatörlüğe, zorbalığa ve zulme götürür. Böyle bir parti Kürtlerin kaderini tayin etme başarısı gösterse bile, Kürt toplumu içindeki farklı grupların birliğini, esenliğini sağlayamaz. Çok renkli, çok sesli, demokratik, uygar ve barışçı bir toplum yapısının oluşmasını sağlayamaz.

Bu genel tespitlerden sonra önümüzdeki seçimde neler yapılabileceği ve olası sonuçlar üzerindeki görüşlerimi açıklamak istiyorum.

Herşeyden önce önemli bir tehlikeye işaret etmek isterim. Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu ekonomik ve politik durum, Mussolini ve Hitler'i iktidara taşıyan İtalya ve Almanya'nın içinde bulunduğu duruma çok benziyor. O dönemin İtalya ve Almanya'sında yüksek enflasyon, işsizlik, grev ve toprak işgalleri, kitlesel gösteriler, gelir dağılımı dengesizliği vardı. Geleceğe güvenli bakmayan, en-

dişeli ve çaresiz bir toplumsal yapı oluşmuştu.

Her iki ülkede de egemenler komünizm öcüsünü kullanarak, insanların dini ve ulusal duygularını tahrik ederek, sistematik bir propaganda yürüttüler. Mussolini Büyük Roma İmparatorluğu'nu, Hitler ise Büyük Cermen Birliği'ni yeniden kurma slogan-

Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu ekonomik ve politik durum, Mussolini ve Hitler'i iktidara taşıyan İtalya ve Almanya'nın içinde bulunduğu duruma çok benziyor.

larıyla kitleleri fanatize ederek bir sürüye çevirdiler.

İtalya'da Kara Gömlekçiler, Almanya'da SS ve SA milis güçleri kuruldu. Bu örgütler fakirleşen, gelecekte umudunu kesen yığın ve çaresiz toplum kesimleri arasında hızla gelişti. İrkçi-şoven bir eğitimden geçirilen ezik ve çaresiz insanlardan milis güçleri oluşturuldu. Bunlar aracılığıyla devrimci, demokrat ve sosyalist kişi ve kuruluşlar üzerinde baskı kuruldu. Terör estirildi ve saldırılar düzenlendi.

Mussolini'nin emriyle 31 Aralık 1922'de Kara Gömlekçiler ordusu dört koldan marşlar söyleyerek Roma'ya girdi. 1924 Nisanı'nda yapılan se-

çimlerde faşist parti 535 milletvekilliğinin 406'sını kazanarak iktidarı ele geçirdi.

Hitler ise 1924 yılı seçiminde 10 milletvekili kazanmıştı. Daha sonra 1928'de 12; 1930'da 107; 1932'de 196 ve nihayet 1933'de 228 milletvekili kazanarak iktidara geldi. Mussolini Habeşistan'ı, Hitler ise dünyayı işgale başladı.

O günden bugüne kadar çeşitli ülkelerde ortaya çıkan faşist partilerin düşüncelerinde benzer yönler vardır. Bu benzer özellikleri 7 başlıkta toplamak mümkün.

1- Muhafazakar geleneklerin bazı öğelerini gizemli bir biçime sokup fetiş haline getirerek kitleleri gericileştirmek. Dolayısıyla toplumu, gelişmesiyle ortaya çıkan her türlü değişme, yenilenme ve modernleşmeye karşı kıskırtarak muhafazakar bir toplumsal yapı oluşturmak.

2- Toplumu böleceği, birlik ve beraberliği bozacağı gerekçesiyle farklı düşünceleri yasaklamak. Düşünmeyi ve hayata eleştirel bir gözle bakmayı suç kabul etmek.

3- Toplumdaki sömürü yüzünden giderek fakirleşen orta tabakaların endişe ve korkularından yararlanarak, onları her türlü yenilenmeye karşı eskiye bağlı fanatik bir sürü haline getirmek.

4- İnsanlara tapınacak bir üst kimlik kazandırıp, ulusal düşmanlar yaratarak ırkçılığı pompalamak.

5- Bireyi arka plana itip ulusçuluk ve partiyi fetiş hale getirmek, böylece partiye, parti ideolojisine ve bunları

koruyan bir ulu öndere kayıtsız-şartsız bağlanmak. Kendini parti ve ulu öndere adanmak.

6- Herkesi kahraman olması için sürekli eylem içinde tutmak, sürekli saldırarak hedefler göstererek onların kahramanlık duygularını canlı tutmak.

7- Düşünme ve yorum yapmasını engellemek için insan zekasını arka plana itip, duyguları öne çıkararak, insanları fanatikleştirmek. Sloganlara dayalı az kelimeyi içeren basit bir dille konuşur hale getirmek.

yişi doğrultusunda belli bir kalıba sokulmaya çalışıldı.

Türk devletinin kuruluş çalışmalarını başlatan Mustafa Kemal, Samsun'dan sonra gittiği Amasya'da yayımladığı Amasya Tamimi'nde, kurulacak devletin sınırlarının Kürtlerin oturduğu bölgeyi kucaklayacak şekilde olacağını açıklamıştı. Daha sonra Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde de kurulacak devletin Türk ve Kürtlerin ortak devleti olacağını, bu yüzden de Kürtlerin oturduğu yerleri içine alması gerektiğini tekrarlar-

taraf, hak ve hukukunu savunmaya başlayınca baskı ve şiddetle karşılaştı. Ama Kürtler, Cumhuriyet tarihi boyunca haklarını istemekten hiçbir zaman vazgeçmedi. Zaman zaman silaha sarılmak zorunda kaldı. Bu yüzden çok zulüm gördü; acılar çekti. Zaman zaman kan banyosuna sokuldu. Tüm bu acılar ve zorluklara karşın o hala gaspedilmiş haklarını almak için hayatın her alanında mücadele ediyor.

Egemenler, günümüzde hala Kürtleri, Türkiye'yi bölmek ve parçalamak isteyen dış güçlerin kandırdığı bir potansiyel suçlu olarak gösteriyorlar.

Tek parti döneminde Türkiye, herşeyi en iyi bilen, en iyi yöneten, vazgeçilmez kurtarıcı olan elit asker-sivil aydınlar tarafından yönetildi. Bu Kemalist aydınlar, Jakobben yöntemlerle ülkeyi yönettiler. Kürtlere, emekçilere ve dindarlara büyük baskılar uyguladılar. O zaman Türk resmi ideolojisi, Türk milliyetçiliği ve kapitalizm üzerine oturtulmuştu.

Tek parti döneminde Türkiye, herşeyi en iyi bilen, en iyi yöneten, vazgeçilmez kurtarıcı olan elit asker-sivil aydınlar tarafından yönetildi. Bu Kemalist aydınlar, Jakobben yöntemlerle ülkeyi yönettiler. Kürtlere, emekçilere ve dindarlara büyük baskılar uyguladılar. O zaman Türk resmi ideolojisi, Türk milliyetçiliği ve kapitalizm üzerine oturtulmuştu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra oluşturulan resmi ideolojinin 70 yıllık uygulaması sonucunda, Türkiye'de bugün buna çok benzer bir tablonun var olduğunu görüyoruz.

Bunu biraz açmakta yarar var. Türkiye Cumhuriyeti çok halklı, çok sınıflı, çok kültürlü, çok din ve mezhepli bir yapıda olan Osmanlı toplumunun enkazı üzerine kuruldu. Ama bu çoğulcu yapıya inat oluşturulan resmi ideoloji ile insanlar, "imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kütleyiz" özde-

miştir. Lozan Konferansı'nda da İsmet Paşa, İngilizlerin ayrı bir Kürt devleti kurdukmak istemesine aynı gerekçeyle karşı çıkmış ve Kürt şehri olan Musul ve Kerkük'ün bu yüzden Türk ve Kürtlerin ortak devleti olan Türkiye'ye verilmesi gerektiğini söylemiştir.

Lozan Antlaşması imzalanıp, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Kemalistler tüm söylediklerini unutup Kürt varlığını red ve inkar ettiler.

Yani bir ortak, diğerine ihanet etti. İhanete uğrayan

Çok partili dönemde devreye giren oy mekanizması gereği egemenler, insanların dini inançları üzerine kurulan baskıyı adım adım gevşettiler.

Kürtler ve sosyalistlerin önünü tıkamak için bu sefer ırkçılığın yanında din de devreye sokuldu. Ezanın Arapça okunması, Kuran kursları, imam hatip liseleri, ilahiyat fakültelerinin kurulması ve nihayet okullarda mecburi din

derslerinin konulmasıyla devlet dini de kurumlaştırdı. Yani faşizmin meşhur üç ayağı (Hristiyan toplumlarda sermaye-ordu-kilise, Müslüman toplumlarda ise sermaye-ordu-cami) tamamlanmış oldu. Burada Türk-İslam Sentezi'ne karşı çıkan dindarları ayrı tuttuğumu özellikle belirtmek istiyorum.

Türk devletinin temelini oluşturan Türk milliyetçiliği, kapitalizm ve Hanefi mezhepçiliği, içinde faşizmin tohumlarını taşımaktadır. İşte şimdi bu tohum toprağı delip gün ışığına çıkıyor.

Günümüzde artık gerekli ve gereksiz zaman ve mekanlarda Türk bayrakları asılıyor. İnsanlar boyunlarında ay-yıldızlı kolyeler taşıyorlar. Olmadık mekan ve zamanlarda İstiklal Marşı okunuyor. Tüm televizyon ekranlarının bir köşesi Türk bayrağına, Atatürk ve mehmetchik büstlerine ayrılıyor.

Kürt şehirleri başta olmak üzere dağlara-taşlara, binalara, meydanlara ve azınlık okullarına "Ne mutlu Türküm Diyene" ibaresi yazılıyor.

Milli maç sonrasında, sokaklara çıkan insanlar Türk bayrağı sallıyor, kurt işareti yapıyor, "en büyük Türkiye, başka büyük yok" diye bağırıyorlar.

Çeşitli baskınlardan sonra polisler uygun adım yürüyüşüne geçip "ne mutlu Türküm diyene, herşey vatan için" diye yürüyüş kararı sayıyorlar. İç savaşta ölen asker cenazeleri Kürt karşıtı mitinglere dönüştürülüyor. Buralarda Türk

bayrağı sallanıyor ve kurt işareti yapılıyor.

Ölen bir polisin cenaze merasiminde polis müdürü bir bakanı, Tunceli'de ise Özel Tim'ler yaptıkları yürüyüşte valiyi komünist olarak değerlendiriyorlar.

Devlet yöneticileri Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk-lük dünyasından bahsedip hedef gösteriyorlar. Ülkü Ocakları "ya susturacağız, ya kan

Medyanın önemli bir bölümü eli kanlı MHP örgütü ve Başbuğ'unu demokrasi havarisi gösterip, onları kitlelerin gözünde sempatik hale getirmeye çalışıyorlar.

Devlet bürokrasisinin önemli bir bölümü ve Özel Tim'ler tamamen MHP'li militanlardan oluşuyor. Maaşlarını devletten almalarına karşın, boyunlarında, yüzük ve silahlarında MHP arması taşı-

Türk devletinin temelini oluşturan Türk milliyetçiliği, kapitalizm ve Hanefi mezhepçiliği, içinde faşizmin tohumlarını taşımaktadır. İşte şimdi bu tohum toprağı delip gün ışığına çıkıyor. Devlet bürokrasisinin önemli bir bölümü ve Özel Tim'ler tamamen MHP'li militanlardan oluşuyor. Maaşlarını devletten almalarına karşın, boyunlarında, yüzük ve silahlarında MHP arması taşıyorlar.

kusturacağız" diyerek bağırıyorlar. Caddelere "ya sev, ya terket" diye bez afişler asıyorlar. Bunların hiçbirisine kimse ses çıkaramıyor.

Tıpkı İtalya ve Almanya'da faşizmin iktidara yürüdüğü dönemde olduğu gibi, Türkiye'de de sosyal demokratlar bir gaflet içindeler. Sosyal demokratların bir tarafı (DSP) ırkçı bir solculuk yoluna girmiş, diğer kanat (SHP ve sonrasında CHP) ise oportünist ve teslimiyetçi bir politika güderek iktidara ortak oluyor, düzene omuz veriyor. Türkiye'deki liberal partilerin içindeki muhafazakar kanat MHP yanlısı bir politika izliyor.

yorlar. Televizyonda kitlelere parmaklarıyla kurt işareti yapıyorlar. Buna rağmen hiçbir devlet yöneticisinin sesi çıkmıyor. Onlar, güvenlik görevi adı altında MHP lehine siyasi çalışmalar yapıyorlar. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesi'nde MHP örgütlenmesi bizzat bu insanlar tarafından gerçekleştiriliyor ve denetleniyor. Kürt toplumu içine Kürt düşmanı bir toplumsal yapıyı oluşturma çalışmalarını organize ediyorlar.

İşin dikkat çekici bir yönü de, bu insanların hangi bütçeden ve ne kadar maaş aldıklarının bilinmemesidir. Kimse de bunu sormaya cesaret edemiyor. Oysa ki, yasalara göre

devlet bütçesinden yapılan her harcama Sayıştay'ın denetiminden geçer. Ama Özel Tim'lere ödenen paralar, keza Olağanüstü Hal Bölgesi'nde örtülü ödenekten harcanan bazı paralar Sayıştay'ın denetimi dışındadır.

Başka bir vahim konu ise, Özel Tim elemanlarının hangi kurum ve bakanlığa bağlı olduklarının bilinmemesidir. Bu, devlet anlayışı ve ciddiyetiyle bağdaşmayacak bir durumdur. Parlamento, hükümet ve yargı bu konuya eğilme cesaretini gösteremiyor.

Özel Ordu'nun kurulmasıyla ilgili kararname, nereye bağlı olduğu belli olmadığı gerekçesiyle, Cumhurbaşkanı Demirel tarafından imzalanmamıştı. Cumhurbaşkanı, "Bu başımıza ikinci bir Yeniçeri Ocağı belası açar" demesine rağmen, gelen baskılar üzerine kararnamayı imzalamış ve susmuştur.

Bütün bu göstergeler faşizmin parlamenter düzen içerisinde adım adım iktidara yürüdüğünü gösteriyor. Bazı Türk politikacıları, Türkiye'de askeri cunta döneminin bittiğini söylüyorlar. Bu doğru bir belirlemedir. Zira, askeri-faşist cunta dönemi kapanmış, parlamenter faşizm dönemi başlamıştır.

O zaman ne yapılmalıdır? Kürtler, emekçiler, Aleviler, kadınlar, Türk-İslam Sentezi'ne karşı olan dindarlar, aydınlar ve sanatçılar, kısacası "ben böyle yönetilmek istemiyorum, bu düzen değişmelidir" diyenler ne yapmalıdır?

Bu soru 1990'lı yıllarda İstanbul'da oturan dünya ve

Türkiye sorunlarını gözleyen, toplumsal sorunlara şabloncu bir gözle bakmayan Kürt aydınları tarafından uzun süre tartışılmıştı. Yapılan tartışmalar sonucunda bazı önemli tespitler yapılmıştı.

1- Devlet Kürtlerin ve sosyalistlerin kendilerini legal zeminde ifade etmelerini engelliyor ve onları bilinçli bir şekilde illegaliteye itiyor.

Bütün bu göstergeler faşizmin parlamenter düzen içerisinde adım adım iktidara yürüdüğünü gösteriyor. Bazı Türk politikacıları, Türkiye'de askeri cunta döneminin bittiğini söylüyorlar. Bu doğru bir belirlemedir. Zira, askeri-faşist cunta dönemi kapanmış, parlamenter faşizm dönemi başlamıştır.

2- İlegalitenin dar alanı içinde aydınlar, adına konuşukları toplumsal gruplarla rahat iletişim kuramıyorlar ve kitleleri yeterince politize edemiyorlar.

3- O halde bu tuzaktan kurtulmak için legal demokratik zemini kullanacak yeni organizasyonlar oluşturulmalı, hayatın her alanında egemenlere muhalefet edecek alternatif çalışmalar yapılmalıdır.

1991 yılında ilk defa DENG Dergisi'nde, merkezi-ne Kürt sorununun barışçıl, demokratik çözümünü koyan, kitlesel demokratik legal bir parti kurulmasıyla ilgili bir yazı çıkmıştı. O zaman, gerek Türk ve gerekse Kürt radikal çevrelerinden bir yayılım ateşi açıldı. Bu görüşü pasifizm, teslimiyetçilik, Kürt ulusal

kurtuluşunun tekerine çomak sokmak vs. gibi gerçek dışı ve afaki söylemlerle mahkum etmeye kalktılar.

Tüm bu mesnetsiz ve haksız ithamlara karşın ileriye gören, dünya ve Türkiye siyasal konjonktürünü değerlendiren bir grup Kürt aydını, ülkede varolan siyasal boşluğu doldurmak üzere HEP'i kurdular.

HEP çok kısa bir süre için

de hızla kitleselleşti. Çünkü 1990 yıllarında Kürtlerle meskun coğrafyada tüm düzen partilerinin tabelaları indirilmişti. Kürtler artık bu tür partilerin üyesi ve yöneticisi olmaktan utanır hale gelmişlerdi. Zira bu partilerin iktidarları, Kürtleri topyekün düşman kabul ederek kitlesel tutuklama ve katliamlara başlamıştı.

Bu iktidarlar Kürt sorunu başta olmak üzere hiçbir toplumsal sorunu çözecek niyet ve iradeyi göstermiyorlardı. Savaş ekonomisi sonucunda üretim ve yatırımlar durmuş, enflasyon ve işsizlik artmış, demokrasi ve insan hakları askıya alınmış, ülkede var olan rüşvet, suistimal ve hazine yağmalanması dayanılmaz boyutlara ulaşmıştı.

Bu süreçten en çok etkile-

nen Kürtler, siyasi alandaki mevcut boşluğu doldurmak için bir kitle partisi kurdular. HEP Türkiye'de mevcut düzenden zarar gören tüm toplumsal muhalefet gruplarının (Kürtler, emekçiler, kadınlar, Aleviler, bilim adamları, sanatçılar, gençlik vs.) istem ve beklentilerine cevap vermeye aday bir parti olarak kuruldu.

HEP kısa bir dönem içinde

düzeninin kurucusu olmakla övünen SHP'nin içine kattılar. Böylece onbinlerce devrimci-demokrat ve yurtsever Kürdün alinteriyle kurulan ve halkın umudu haline gelen bu partiyi yok ettiler.

Aynı güçler bu sefer de SHP'yi koalisyon ortağı yaparak, bu parti içindeki mevcut muhalefet dinamiklerini etkisiz hale getirdiler. Kısacası

ve Kürtlere verdikleri zararın ne denli büyük olduğu şimdi daha iyi anlaşılıyor. Kurumları kendi zeminlerinden kaydırarak işlevsiz hale getirenlerin, halka verdikleri zararların telafisinin ne denli zor olduğunu kabul etmeleri gerekir.

Evet, zararın neresinden dönülürse kardır diyerek, eski hatalara yeniden düşmeyerek, geçmiş olaylardan ders alarak, işe yeniden başlamak gerekiyor.

Kürtler, legal demokratik zemini en iyi şekilde kullanmanın yollarını bulmak, buna uygun kurumlar oluşturmak zorundadır. Bunu yaparken sapla samanı birbirine karıştırmamaya özen gösterilmelidir.

Faşizmin ayak sesleri geliyor. Buna engel olmak için önce kendi aramızda birlik oluşturmak, daha sonra da Türkiye'deki tüm toplumsal muhalefet gruplarıyla dostça ilişki içinde olmamız gerekiyor.

Türkiye'de hiçbir toplumsal muhalefet grubu tek başına mücadele ederek kurtulamaz.

"Ben böyle yönetilmek istemiyorum. Bu düzen değişmelidir" diyen her insan, kimlik ve toplumsal grup iş ve güçbirlikleri oluşturarak, ortak çıkarları doğrultusunda yapacakları çalışmalar sonucunda amaçlarına ulaşabilirler.

Bunun için önümüzdeki seçimde, düzenle barışık olmayan herkes, HADEP içinde oluşturulan muhalefet blokuna destek olmalıdır.

Faşizmin ayak sesleri geliyor. Buna engel olmak için önce kendi aramızda birlik oluşturmak, daha sonra da Türkiye'deki tüm toplumsal muhalefet gruplarıyla dostça ilişki içinde olmamız gerekiyor. Bunun için önümüzdeki seçimde, düzenle barışık olmayan herkes, HADEP içinde oluşturulan muhalefet blokuna destek olmalıdır.

hızla kitleselleşerek çeşitli sosyal sınıf ve katmanların, çeşitli görüş ve düşüncede olan Kürtlerin partisi haline gelmeye başladı. Bu gelişmeden dolayı paniğe kapılan egemenler harekete geçerek yasalara göre kurulmuş olan bu partiyi yasa dışı yöntemlerle baskı altına aldı. Birçok üyesini tutukladı, bazı üyelemini ise katletti.

Daha önce bu partiye devlet partisi diyen ve kurucularını hain ilan eden kesimler de partiye üye oldular. Bu kesimlerden gelen parti yöneticilerinin politik hatalarından yararlanan egemenler, partiyi çıkmaz sokağa iterek işlevsiz bir konuma getirdiler. Daha sonra bazı parti yöneticilerinin parlamenter olma arzularından yararlanılarak HEP'i

egemenler, HEP'i SHP'ye katarak Kürt muhalefetini, SHP'yi iktidar ortağı yaparak da devrimci demokrat Türk muhalefetini yok ettiler.

Yakında halkımızın önüne seçim sandığı konulacak. Ama şu gerçek ki, Kürtler de dahil, hiçbir toplumsal muhalefet grubunun, muhalefetini meclise taşıyacak güçlü bir partisi yok.

Kürtler, seçime olabildiğince güçlü girmek için yeniden yanyana gelmeye, el-ele tutuşmaya çalışıyorlar. Yani 1991'lere yeniden döndük. Yani sil baştan yapıyoruz.

O zaman geçmişe dönüp kusurlarımızı görmek gerekiyor. Parlamenter düzen içinde HEP ile DEP'in büyüüp güçlenmesine izin vermeyenlerin sebep oldukları zaman kaybı

Resmi Türk siyasal düşünce yaşamı ve Kürtler

Hasan Diyar

Türk siyasal düşünce yaşamının Kemalist çemberi aşamadığı -kimi kişiler bakımından farklı istisnalar olsa bile- bilinen bir gerçek. Türk siyasal düşünüyü büyük bir oranda İttihat Terakki'den besleniyor. Ulus devlet kavramı gibi kimi normlar bile Türkiye'de layıkı ile yaşam bulmamışken siyasetin günlük gelişmeler ve yakın hedefler içerdiği ise bir gerçekliktir.

Bu konu kuşkusuz geniş bir konudur. Ayrıntıları ile konunun irdelenmesi her bakımdan gerekli ve zorunlu. Ancak bu yazı son yıllardaki gelişmeleri özet olarak verip ayrıntılara girmeden soruna değinmeyi amaçlamaktadır.

Türk siyasal düşünce yaşamının Kemalist çemberi aşamadığı -kimi kişiler bakımından farklı istisnalar olsa bile- bilinen bir gerçek. Türk siyasal düşünüyü büyük bir oranda İttihat Terakki'den besleniyor. Ulus devlet kavramı gibi kimi normlar bile Türkiye'de layıkı ile yaşam bulmamışken siyasetin günlük gelişmeler ve yakın hedefler içerdiği ise bir gerçekliktir. Kemalizmin kurumlaşması belki 38'li yıllardan sonra gerçekleşti. Türk ekonomisinin kalkınma modeli olarak kapitalist kalkınma modeli tercih edildiğinden, üst yapının da buna göre şekillenmesi planlan-

mıştır.

Kemalist kurumlaşma, köy enstitüleri, halkevleri, yatılı bölge okulları, dil kurumu, tarih kurumu, yetiştirme yurtları ve daha birçok kurumla yaşama damgasını vurmuştur. Feodalitenin eskiliği kapitalizmin yeniliği, insan ilişkilerine yansımış; solcu aydınlar bile yeni cumhuriyetin inşasında seferber edebilmiştir. Kemalizm ise sağa da sola da mesafeli bakarak, her iki kesimin aynı çember içinde düşünce ve siyaset üretmelerine olanak verdi. Sağ ya da sol, iktidar ya da muhalefet olsunlar Kemalizme ve devlete bağlılık, sadakat değişmez ilke olarak empoze edildi. Ne zaman ki çemberin dışına taşınız, yıkıcı, bölücü ve ayrılıkçı hatta vatan haini sayılmanız için yeter sebep vardır. Bu yüzden bir çok aydın ve politikacı sol oldukları halde uzunca süre Kemalist çemberin dışına taşama-

dılar. Çünkü vatan haini olmayı göze alamıyorlardı. 50 yıl gibi uzunca bir süre içinde solcu aydınlar Kürt sorununa M.Kemal'in yaklaşımından bile daha geri yaklaştılar. Çünkü devletle cebelleşmek işlerine gelmiyordu. Cebberut devletin pençesine takılmak istemiyorlardı.

edildi.

1800'lü yıllardan başlayıp gelen Kürt ayaklanmaları ise 1940'lı yıllarda acı ve kanlı bir biçimde bastırıldı. 1940'lı yıllardan sonra ise Türkiye'de Kürtler uzunca yıllar silahlı ayaklanmaya yönelemediler. 1960 ihtilali nisbi bir özgürlük ortamı ge-

de dünyadaki onca gelişim ve değişime karşın Türkiye'de bir tek Kürt sorunu karşısındaki tutumda bir değişim görülmedi. Türk siyasal düşüncesi Kürt realitesi ile -meşru temelde varlığı tartışma götürmeyen Kürtler- tanışmadı. Bazı konular rahatlıkla tartışıldığı halde, düşünce yasağı, anayasal engeller ve kafalardaki tabular yüzünden Kürt sorununu tartışmak bugün de bedel istiyor. Kuşkusuz bu düşünsel gelenek uzunca yılların mirasıdır. Türk kamuoyunun bu konuda duyarlı olması, sorunun özgürce tartışma ortamına kavuşması ile mümkündür.

Ne gariptir ki, günümüzde dünyadaki onca gelişim ve değişime karşın Türkiye'de bir tek Kürt sorunu karşısındaki tutumda bir değişim görülmedi. Türk siyasal düşüncesi Kürt realitesi ile -meşru temelde varlığı tartışma götürmeyen Kürtler- tanışmadı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, TBMM'nin Kürtler ve Türklerden oluştuğu resmen dile getirilmişti. Ancak bu olgu yani "Kürt varlığı" bir anda giderek red ve inkar edilmeye başlandı. Asimilasyon devreye girdi. Kürtlere ait değerler yok sayıldı. "Vatandaş Türkçe konuş"maya zorlandı. "Yaygın ve örgün" eğitimden geçirildi. Kürtçe konuşanlara para cesası kesildi. Tıpkı bugün Kürtçe yazanlara para cezası verildiği gibi. Yatılı bölge okullarının ise tek amacı vardı. Özümleme, kendi ulusal benliğine yabancılaştırma, kişiliksiz bir kuşak yetiştirme vs. Kemalist devlet iyice palazlandıktan sonra Türk siyaseti hızla tek ulus mantığına yöneldi. "Türkiye Türklerindir" belgisi Türk manevi yaşamına nüfuz ederek Türk olmayanlara karşı adeta cihad ilan

tirdiği halde, Kürt kimliği ve varlığının esastan inkarı sürdürülüyor, anayasal engellerle bunun tartışılması bile suç sayılıyordu. 49'lar, 23'ler ve 55'ler olayında olduğu gibi Kürtlere ilişkin kararlar hukuki değil siyasi anlam taşıdı. Mahkemenin görevsizliğine karşın siyasi idare yaptırımlar uyguladı. Bu manzara değişik türden bugün de sürüyor.

İşte böyle bir mirastan beslenerek gelen Türk siyasal düşünce yaşamı, Kürt varlığına hoşgörü ile bakmadı, tartışma olanağı bulamadı. Bu hem düşünce olarak caiz görülmedi hem de yasal engeller yüzünden Kürt varlığını konuşmak suç sayıldığından, sağ da sol da Kürt sorununa ilişkin tek kelime etmediler. Sorun red ve inkar temelinde günümüze dek geldi.

Ne gariptir ki, günümüz-

Bu anlamdaki diğer ilginç bir belirleme de şudur ki; zaman zaman görünürdeki devletin en üstündekilerin "Kürt realitesini tanıyorlar", "Federasyon dahil her şeyi tartışmaya hazırız", "Türkiye'de 10 milyon Kürt var, TBMM'de 180 Kürt kökenli var" gibi söylemlere rağmen Anayasa Mahkemesi, "Kürtler vardır" diyenlere ceza yağıdırıyor, Kürtlerden söz eden kimi partileri idama mahkum edebiliyor. Bu Türk milli siyasal düşüncesinin çelişkiler içindeki sefaletidir. Herkes -MGK, MİT, vs.- Kürt sorununu kapalı perdeler arkasında tartışırken, bir tek Kürtler ve Türk demokratlar, Kürt sorununu tartışmıyorlar. Bunun nedeni, adı geçen kesimlerin potansiyel tehlike olarak yorumlanmasıdır.

Son yıllarda ise PKK'nın silahlı mücadelesi ile yurt-

sever demokrat çevrelerin mücadelesi sonucu Kürtler uluslararası kamuoyunun gündemine girdi. Sorun mevcut sınırları aşip sınır ötesinde tartışmaya açıldığı ve Türkiye'de de gündemde olduğu halde, bu kez sorun rayından saptırılarak kamuoyuna yansıtıldı.

TC, PKK'yi "terörist" ilan etti. Kimin terörist olup olmadığı bir yana... Dahası PKK'yi sonuçta bu noktaya getiren nedenler de bir başka tartışma konusudur. Ancak TC, bütün Kürtleri de PKK'li ilan etti. Yani önce "PKK teröristir" dedi. Sonra "Kürtler de PKK'lidir" düşüncesini oturtmaya çalıştı. Bunun anlamı tüm Kürtleri bu kez "terörist" olarak ilan etmektir. Daha önceleri ise Kürtler MGK tarafından "düşman" ilan edilmişti. Türk devlet politikasına yön veren bu düşünce yaşamı, besbelli ki hiçbir bilimsel içerik taşıyor. Bu, Kürt sorununu terör sorunu olarak gösterme ihtiyacından kaynaklanıyor. PKK bir Kürt partisidir. Yanlış doğrusu ile o Kürt ulusal hareketinde bir olgudur. Kürt sorununun çözümünü silahta gördüğü için bu yolu tercih etmiştir. Gelinek noktada ise Kürt sorunu PKK'ya rağmen çözüm yoluna giremez. Çünkü hala bir çok Kürt, PKK politikalarının etki alanındadır. Bu gerçeklik, bizim PKK politikalarını onayladığımız anlamına gelmez. İşlerin bu ortama gelmesini tasvip etmiyor olsak bile, bugün Kürt sorununu tartışırken bu ol-

gular gözden irak tutulmaz.

Peki acaba Türk siyaset dünyası bu durumu bilmiyor mu?.. Buna olanak var mıdır? Kuşkusuz hayır. Tüm Kürtleri PKK'li ve PKK'yi de "terörist" görmek, Türk siyasetçilerinin işine geliyor. Bunu, onlar yurtseverlik ve milliyetçi olmakla eşdeğer gö-

Sorunu tartışmadan önce doğru tanımak, tartışmanın ufku bakımından gereklidir. Kürtlerin ulus oluşu ve yaşadıkları bölgenin tarihsel bakımdan Kürdistan olması, Kürt sorununu tartışmaya ve çözmeye engel değildir. Kürt ve Kürdistan, Türk tarihinde de adlandırılıyor.

rüyorlar. Oysa ki, bir Türk için milliyetçilik ve milli menfaatler ya da memleket sevgisi, günümüzde daha farklı bir anlam ifade etmelidir. Yurdunu seven, göz göre göre harab olmasına gönlü razı olmaz. Ülke çocuklarının etinden duvar örülmesine izin vermez, kan akışına engel olur. Görülüyor ki, Türk milli siyaseti ve düşüncesi son derece samimiyetsiz ve ciddiyetten uzaktır. O milli çıkarları gözeticeğine

"milli katliamlara" onay veriyor. Bugün birer adam öldürme makinesi olan özel tim ve kontrgerilla mensuplarının, militan MHP'lilerden seçildiği bilinmektedir. Tutarlılığın diğer bir şekli de şu ki, Kürtler Türk, Kürdistan ise Türk yurdu olarak adlandırılıyor, ama Kürdün katli ve Kürdistan'ın yakılıp-yıkılmasına fiilen katılanlar kendilerine milliyetçi-ülkücü demekteler. Bunların soylu ve temiz duyguların ötesinde ırkçı ve faşist olduklarını bilmeyen yoktur.

Artık kabul etmek gerekir ki, Türkiye denilen ülkede yalnız Türkler yaşamıyor. Yanısıra Kürtler ve öteki azınlıklar da var. Dahası Türkiye farklı etnik grupların ve kültürlerin bir arada bulunduğu bir ülkedir. Kürt kültürü ve sanatsal folklorik değerleri, Türkiye'deki sosyal ve kültürel yaşama, toplumsal değerlere zenginlik katmaktadır. Kültürel zenginliğin ise, siyasete renk kattığı ve malzeme sağladığı bilinen bir gerçektir. Farklı kimlikler ve kültürler inkardan gelindiğine ise bugünkü gibi siyasal tikanıklık kaçınılmaz olur. Türkiye'de Kürt sorununu kısmen de olsa kabul eden kimi siyaset ve düşünce adamları ise, olaya çekingen bir red mantığı ile yaklaşıyor. Kürt sorununa "geri kalmışlık", Kürtlere "Kürt asıllı Türk vatandaşı" Kürt coğrafyası olan Kürdistan'a da "doğu" ya da "güneydoğu" demekteler. Oysa ki, doğu ve güneydoğunun adı Kürdistan'dır. Doğulu va-

tandaş denilenler ise Kürtlerdir ve nüfusları 30 milyona varan büyük bir ulusal varlıktırlar. Ne Kürtçe Türkçe'nin değişik bir versiyonudur, ne de Kürtler dağlı Türklerdir. Sorunu tartışmadan önce doğru tanımak, tartışmanın ufku bakımından gereklidir. Kürtlerin ulus oluşu ve yaşadıkları bölgenin tarihsel bakımdan Kürdistan olması, Kürt sorununu tartışmaya ve çözmeye engel değildir. Kürt ve Kürdistan, Türk tarihinde de adlandırılıyor. Türk büyüğü kabul edilen Kanuni bile "Kürdistan" tabirini bir fermanında kullanmıştır. Daha bir çok yerde de Kürt ve Kürdistan kavramları tarihi belgelerde anılmıştır. Osmanlı bu konuda daha cesur davranmıştır. Yakın Türk tarih belgeleri, Kürtlere Misak-ı Milli içinde otonomi bile öngörüldüğünü göstermektedir.

Kendilerini her fırsatta Kemalizm zırhına saran Türk siyaset adamları ise bu belgeyi anmaz oldular. Kimi sol Kemalistler, Kuvayi Milliye ruhu ile olacak ki, hala kardeşliği anabiliyorsa da, Türkün egemen ama Kürdün ise ikinci planda kaldığına dair tavırlarını isteseler de gizleyemiyorlar. Sol Kemalizm, Türk yanı bilince çıkmış bir anlayıştır. Üniter anlayışı ile tek ulus mantığının ve devletçiliğin yeni sahibidir. Sağdaki Kemalistler ise, daha açık fikirlidirler. Kürtler yoktur, PKK vardır diyorlar. Sol Kemalistler ise ürkekliklerinden bunu dile getiremiyorlar. CHP ve

DSP, bu iki anlayışın açık örneğidirler. Sonuçta Kemalizmin sağı da solu da aynı kapıya çıkıyor. Devletçilik ve milliyetçilik. Dahası Kürt sorunu konusundaki koro tastamamdır ve Kürtler söz konusu olduğunda, bir milli mutabakat sağlanmış durumdadır.

Kimi siyaset adamlarının zaman zaman Kürtlerden daha gerçekçi söz ettiği biliniyor. Bu tekil anlayıştır. Bunların bile "Kürtçü" ve "bölücü" olmak gibi bir panik içinde oldukları görülmektedir. Özünde böyle bir tehlike yok. Kürtleri anlamakla Kürtçü olunmaz. Kürt sorununun çözümünden yana olmakla da bölücü olunmaz. Bu sendromu aşmanın zamanı çoktan geçti. Artık ortak doğrular bulmalı ve oralarda buluşma yolları aranmalıdır.

Ortak doğruların bulunması, eşyanın doğasını nesnel olarak incelemekle mümkündür. Bilimsel bilgi ise nesnel gerçekliği ölçer alır. Önyargılardan ve alışılmış tezlerden kurtularak, geleneksel anlayış yerine çağdaş bir anlayışı ikame etmek gereklidir. Kürt sorunu konusunda doğru tespitlerde bir araya gelinirse, en gerçekçi ve en doğru çözümlerde de bir arada olunabilir.

Kürt ve Türkler, yeniden bir hoşgörü anlayışı geliştirmeli, birbirlerine tahammül etmeli ve sorunları her türlü inkardan uzak, açıkça ve dostane tartışmalı. Türk siyaset adamları da aydınları

na saygı göstermeli, onlara inanmalıdırlar. Kürtler ve Türkler ortak değerleri üzerinde ortak kurumlaşmalara yönelmeli, alternatif birlikte yaşama modelleri bulmalıdırlar.

Kürtler ve Türkler herşeye rağmen birbirlerine alışmak zorundalar. Eğer birlikte yaşamaktan yana isek, gerçekliklerimizi sürdürmeli ve hoşgörü olmalıyız. Ayrılığa giden olumsuz yolların nedeni red, inkar, sömürü ve baskı uygulamalarından geçiyor. Kürt halkına haklarını tanımak tehlike değil, tersine olgunluk ve dürüstlüktür. Daha çok zulüm daha çok inkar ise, halkların arasını açar adım adım ayrılığa götürür.

Kürtlerin eşitlik ve özgürlük taleplerini sahiplenmek, bu taleplere arka çıkmak çağdaş siyaset adamının ayrılmaması gereken bir çizgidir. Milli Türk siyaset ve düşünce yaşamı kısır döngüden kurtulmalı, daha çağdaş bir yapıya kavuşmalıdır. Türk siyaseti hapsediği kalıplardan kurtulmalı, gözünü ülke gerçekliğine çevirmelidir. Türk siyasi düşünce yaşamı, kabuğunu kırmadan ve var olan tabularından kurtulmadan zenginleşemez; toplumsal ilerleme ve yenileşmeye yön veremez. Bilinmelidir ki, namlunun dili düşüncenin dilinden daha serttir.

Düşünerek, tartışarak birbirimizi ikna edemezsek, kurşunlar sıkarak karşılıklı ikna olmamız mümkün değildir.

Kemalist politikalar ve 24 Aralık seçimleri

İbrahim Metin

Cumhuriyet rejiminin dayandığı yasal ve anayasal temel ile bugüne dek izlediği seçim pratiği, 24 Aralık seçimlerinin temel karakterini ortaya koyar niteliktedir. Bu karakter, anti demokratik, inkarcı, şiddete tapan saldırgan bir karakterdir. Yeni seçim kararı alınırken izlenen yol ve yöntemler, ayak oyunları, karalama kampanyaları, şantaj ve suçlamalar bu karakter yapısının göstergeleridir.

Cumhuriyet rejiminin dayandığı yasal ve anayasal temel ile bugüne dek izlediği seçim pratiği, 24 Aralık seçimlerinin temel karakterini ortaya koyar niteliktedir. Bu karakter, anti demokratik, inkarcı, şiddete tapan saldırgan bir karakterdir. Yeni seçim kararı alınırken izlenen yol ve yöntemler, ayak oyunları, karalama kampanyaları, şantaj ve suçlamalar bu karakter yapısının göstergeleridir.

Seçim sürecinin halk yararına işletilmeyeceği biliniyor. 20 milyonluk Kürt halkı kendi yasal seçenekleri ve kimliği ile sürece katılamıyor. Kürt sorununun barışçı ve adil bir çözümü kavuşturulmasını programına koyan yasal partiler, Demokrasi ve Değişim Partisi örneğinde olduğu gibi, ya kapatılma tehdidiyle yüzyüze, ya da HADEP'te olduğu gibi, fiili engellemelerle karşı karşıyadır.

Esasen mevcut devlet yapılanmasından adil bir davranış ve hilesiz, baskısız, eşit şartlarda gidilen bir seçimi bekle-

mek sadfıllık olur. Rejimin yasma, yürütme ve yargılama güçlerinin durumu geniş emekçi halk yığınlarına bakış açıları ve tutumları bunu gösteriyor. Daha 1921'de devletin kuruluşunu belirleyen ilk anayasadan başlayarak, sonraki bütün anayasa yapma girişimleri hep anti demokratik, hak ve özgürlükleri yadsıyan, ülkedeki etnik çoğulculuğu inkardan gelen bir çizgide sürdürüldü.

Bugünkü gelişmeleri kavramak için, değişime karşı direnen şiddet yanlısı kesimlerin beslendiği tarihsel geçmişi çok özet değinmelerle hatırlamakta yarar var.

Bilindiği gibi Cumhuriyet devleti, Osmanlının enkazları içinde doğdu. Kurtuluş savaşı boyunca, Kürt halkının sıcak ilgi ve desteğini hep yanında gördü. Ölüm kalım günlerinde onların büyük desteğini aldı. Devleti kuranlar bu zorlu günlerde Kürtlerin ulusal haklarını tanıyacıklarını; devletin, Kürtlerin ve Türklerin ortak devleti olacağını söyleyerek

Kürtlerin sempatisini kazandılar. Ancak devlet kurulduktan sonraki ilk anayasada Kürt ulusunun tescili yoluna gitmediler. Bu tutum daha sonraki dönemlerde yeni anayasa yapma girişimlerini de güdümlendi ve Kürtler aleyhine haksız bir sürecin başlamasına yol açtı. Bilindiği gibi 1921 Anayasası gibi 1924 Anayasası da bir parlamento eliyle yapılmış olmasına rağmen, halkın özlem ve beklentilerine uygun bir yapıda gerçekleşmedi. Üyelerinin hemen hemen tümü "Tek seçici" Mustafa Kemal'in beğenisine mazhar olarak, onun öneri ve onayıyla parlamentoya girdikleri için halk yararına yasama görevi yapacak durumda değillerdi. Devletin hukuksal çerçevesini ve vatandaşlarıyla olan ilişkilerini düzenleyen bu anayasalar, teorik olarak bir takım hukuk normlarından ve "egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğundan" sıkça söz etmelerine rağmen, fiiliyatta milletin bu egemenlik hakkını kullanabilmesine yasal ve fiili engeller konulmuştur. Denilebilir ki, 1921 ve 1924 anayasaları neden söz ediyorsa etsin, var olan bütün yetkileri millet meclisi adına kullanan tek kişi M.Kemal ve onun sınırlı sayıdaki çalışma arkadaşlarıydı. Bu dönemlerde halkın vekili olma sıfatına haiz kimseler, dışa dönük, parlamento meşrulaştırıcı birer figüran rolündeydiler. Devletin kuruluş aşamasında yaşanan bu gerçeklik, günümüzde bile etkileri yoğun şekilde hissedilen "ulu önderi" yaratan gerçekliktir. Halktan kopuk asker, sivil, seçkinler eliyle ya-

ratılan bu tabu, ülkeye demokrasinin gelmesini engellemiş, demokratik çoğulculuğa, katilimciliğe, düşünceleri ifade özgürlüğüne açılan bütün kapıları kapatmıştır.

Bu baskıcı ideolojik yapılanmanın yol açtığı katliam ve yıkımlar, Kürt halkına yöneltilen soykırım ve göçertme politikaları, cumhuriyetin ilk yıllarını belirleyen temel çizgilerdir. Bu çizgiler uyduruk tarih tezleri, ırkçı -şoven- asimilas-

doğrudan etki ve katkı sunması yerine, aşiret şefleri, mollalar, dedeler ve bürokratlarla iktidarı kalıcı kılma yoluna gidilmiştir. Bu durum, on yıllık Menderes iktidarında da işçi, köylü ve emekçi halk yığınlarıyla, Kürt halkından yana bir yenilik yaşanmasına fırsat vermemiş, aksine emperyalist dış yardımlar ve devlet olanaklarıyla işbirlikçi bir kapitalist sınıf yaratılmaya çalışılmıştır. Dünyada meydana gelen geliş-

Baskıcı ideolojik yapılanmanın yol açtığı katliam ve yıkımlar, Kürt halkına yöneltilen soykırım ve göçertme politikaları, cumhuriyetin ilk yıllarını belirleyen temel çizgilerdir. Bu çizgiler uyduruk tarih tezleri, ırkçı -şoven- asimilasyoncu eğitim politikalarıyla derinleştirilmiş, yalnız Kürt halkı üzerinde değil, demokrasiden ve aydınlanmadan yana bütün kesimler üzerinde ağır bir baskı ve sindirme çarkı işletilmiştir.

yoncu eğitim politikalarıyla derinleştirilmiş, yalnız Kürt halkı üzerinde değil, demokrasiden ve aydınlanmadan yana bütün kesimler üzerinde ağır bir baskı ve sindirme çarkı işletilmiştir. Bu durum, asker-sivil bir elitin diktasına yol açmış, kitlelerden gelen özlem ve beklentilere uzunca süre "ulu önderin" yanı sıra "milli şef" tabusuyla karşı durulmaya çalışılmıştır. Bu baskıcı dönem Kürt halkının kitlesel başkaldırılarına yol açmış ve Kürt halkının katliamdan geçirilmesine neden olmuştur.

Sözde çok partili yaşama geçildiğinde bile bu çarpık gelenekler "demokratik teamül" olarak algılanmış, emekçi yığınların ve halkın yönetime

meler, sosyalist sistemle emperyalist sistemin her alanda yaşanan rekabeti, bu işbirlikçi kesimin giderek emperyalist dünyaya angaje olmasına, buradan aldığı destekle aydın, öğrenci, işçi tüm toplum kesimlerine giderek ağırlaşan bir baskı uygulamasına yol açmıştır. Bu durum aynı zamanda ciddi bir istikrarsızlığın ve giderek büyüyen bir muhalefetin doğmasına yol açmıştır.

Menderes ve arkadaşları, on yıllık iktidar sarhoşluğundan uyanıp siyasal iktidarın her koşulda, her istenenin yapılmasına olanak vermediğini kavradıklarında vakit artık geçti. Peş peşe devreye sokulan baskı tedbirleri ve tutuklama kampanyaları ise parla-

menter çoğulculuğa dayalı baskıcı rejimin sürdürülmesine yetmedi.

27 Mayıs 1960 darbesi bu koşullarda geldi. Yeni bir demokratik döneme yol açabilecek toplumsal çalkantılar ne

ları “ulu önder”, “milli şef” ile başlayan ve değişen koşullarda biçim ve kapsamı değişmekle birlikte, özde aynı işlevi sürdüren ve günümüzde Milli Güvenlik Kurulu örneğinde olduğu gibi fiili fakat yasal ol-

lamış olduğu kısmi özgürlük ortamını içlerine sindiremeyen gerici kesimlerin ekmeğine yağ sürdü. Toplumun ilerici, demokrat, devrimci ve yurtsever kesimlerine yeni bir saldırı yöneltildi. İdam sehpaları kuruldu, cinayetler işlendi, devlet terörü yaşamın ayrılmaz parçası oldu. Bir kez daha toplumsal gelişim zapt-û rapt altına alındı. Kuruluşundan bu yana cumhuriyet devletine egemen olan zaptiye kafası, bunalımlı, güvensiz, çatışmaya yatkın ve hasta bir toplumsal yapı yarattı.

“Toplumsal gelişme anayasal çerçeveyi aştı” gerekçesiyle, 12 Mart 1971’de askerler, güdümlü hükümete ikinci bir müdahalede bulundu. Bu müdahale ‘61 Anayasası’nın sağlamış olduğu kısmi özgürlük ortamını içlerine sindiremeyen gerici kesimlerin ekmeğine yağ sürdü. Toplumun ilerici, demokrat, devrimci ve yurtsever kesimlerine yeni bir saldırı yöneltildi.

yazık ki, askeri kışla ve garnizonlarda oluşturulan cunta örgütlenmelerinin güç çekişmelerinin boğuntusuna getirildi. Söz konusu dönemde silahların gölgesi altında hazırlanan 1961 Anayasası, toplum yaşamında o güne kadar görülmeyen türden demokratik bir takım açılımlar getirdi. Yargı bağımsızlığı, yargı denetimi konularında yeni düzenlemeler hayata geçirildi. Ancak bu bile geçmişin kötü mirasını silmeye, değişim ve dönüşüm istekleri önündeki engelleri kaldırmaya yetmedi. Kaldırılanların yerine yeni engeller konuldu. Örneğin, “Milletin kayıtsız şartsız egemenliği ve bu egemenliği doğrudan seçilen vekiller eliyle kullanılması” bu anayasada da sadece bir söylem olarak kaldı. Millet meclisinin dışında ve üstünde yetkilere sahip, veto hakkı olan ve kısmen seçimle gelen cumhuriyet senatosu ihdas edildi. Bu girişimle başlayan süreç, seçilmemişlerin seçilmişlere ait yetkileri kullanma-

mayan parlamento üstü iktidarların doğmasına yol açtı.

‘61 Anayasası’nın getirdiği görece özgürlüklere rağmen, seçimle gelen insanlara olan güvensizlik son bulmadı. Bu anayasanın sağladığı nispi özgürlük ortamında örgütlenen Türkiye İşçi Partisi ve kadrolarının başına getirilenler, yapılan haksızlıklar biliniyor. Bununla birlikte bu dönemde bilgiye, aydınlanmaya, çağdaş değerlere susamış kitleler her alanda seslerini duyurmaya, yönetim üzerinde muhalefelerini hissettirmeye başladılar. TİP’in yanı sıra DDKO’lar, FKF gibi gençlik örgütlenmeleri bu dönemde kuruldu.

Yığınların istemlerine yabancı, baskı ve şiddet yöntemleriyle toplumu yönetmeye alışmış zevat bu gelişmelere daha fazla seyirci kalmadı ve “Toplumsal gelişme anayasal çerçeveyi aştı” gerekçesiyle, 12 Mart 1971’de askerler, güdümlü hükümete ikinci bir müdahalede bulundu. Bu müdahale ‘61 Anayasası’nın sağ-

Bu güzel ülkede halk kitlelerinin istedikleri biçimde yaşamalarına, geleceklerine katkı sunmalarına ve geleceklerini belirlemelerine olanak tanınmadı. 12 Mart faşizmi, kurumlaşmak için baş vurmamak vahşet ve barbarlık bırakmadı.

Buna rağmen toplumsal gelişim yasaları işledi. Budanan dinamikler yeniden filizlendi. Üzeri inkarın karanlık perdesiyle örtülen Kürt halkı, köle-efendi ilişkilerine son vermek üzere siyasal örgütlülükler yarattı. Bu gelişmeler, rejimi yeni arayışlara itti. Komünizmle mücadele dernekleri adı altında 1970 öncesi temelleri atılan faşist örgütler yeniden örgütlendirildi; ülkü ocakları, ülkücü gençlik dernekleri adıyla piyasaya sürüldü. Faşizan gelişmeler çok geçmeden siyasal iktidarda Milliyetçi Cephe (MC) adıyla kendi izdüşümünü yarattı.

Dönemin Başbakanı Demirel, faşist Türkeş’le kol kola oluşturduğu hükümetle işlenen cinayetlere kol kanat gerdi. İşçi sınıfına hak-hukuk ta-

nımayan bir baskı geliştirildi. 12 Mart sonrası demokrasi havarisi kesilen ve bu yüzden "umut" haline gelen Ecevit daha ilk adımda vaadettiği "faşistlerden, kontrgerilladan" hesap sormak yerine, onlarla uzlaşma yolunu seçti. Vaad ettiği özgürlükleri genişletme yerine "halklara özgürlük" sloganını haykıran yurtseverlerin üzerine jandarma timlerini sürme yolunu seçti. Toplumda eşi benzeri görülmedik bir kaynaşma, bir kabarma gözlemlendi. Grevler, mitingler, toprak işgalleri rejimi sallamaya başladı. Egemenler, ülkeyi rahat yönetemez duruma düştüler. Kürt yurtsever hareketi, bütün baskılara rağmen sömürgeci rejimin korkulu düşler görmesine yol açan gelişmeler sağladı. Kürtçe-yayınlar, gençlik örgütleri hayata geçirildi. Rejimin kudurganlığına ve bütün yasal engellemelerine rağmen, seçim süreçlerine bağımsız sosyalist politikalarla girildi. Ağrı'da ve Diyarbakır'da olduğu gibi, rejimin temsilcileri yerel seçimlerde ağır yenilgiye uğratıldılar. Bu gelişmeler, Kemalist rejimin kanayan yarasını giderek derinleştirdi, Kürt halkının yokluğu üzerine kurulan dengesini bozdu, sistemi tıkanmaya götürdü.

Ülkeyi yönetenler bu dinamikleri görüp demokratik dönüşümü sağlayacak, yasal ve anayasal engelleri kaldıracak bir yola gireceklerine, var olan baskı tedbirlerine yenilerini ekleyerek, gelişimin ve değişimin yolunu tıkadılar.

Çok özet olarak vurguladığımız bu gelişmeler, bir kez

daha askerlerin müdahalesine yol açtı. 12 Eylül 1980 darbesi, kendisinden önce yapılan askeri darbelerden bir çok bakımdan farklılıklar getirdi. Ülke, baştan sona bir sis perde siyle örtüldü. Darbeciler devleti bağlayan bütün ulusal ve ulusüstü hukuk bağlarından kendilerini kopardılar. Faşizmin tarihsel deneylerine yeni deneyler sunan bir dönem başlatıldı. Eskiden bir olan "ulu önder", "milli şef"ler bu kez beş oldu. Keple potin arasına sıkışmış bu garip zevat, ülkenin geleceği üzerinde pervasızca oyun oynamaya ve geleceğini karartmaya başladılar. Ağızlarından çıkan her söz kanun sayıldı. Anlamadıkları hemen her konuda fikir yürüttür oldular. Gazeteciler, bilim adamları, aydınlar bu zevatın saçmalıklarına methiyeler düzdüler. "Hikmet sahibi" kişiler olarak topluma tanıtıldılar. Ülke, bu dönemde kan ve irin deryasına dönüştü, toplum koştı. Rüşvet ve talan meşrulaştı. Ahlaki değerler dejenere edildi. Müthiş bir sosyal çöküş yaşandı. Üretici güçler, emeklerinin karşılığını alamaz duruma düştüler. Toplumun bütün ileri unsurları ya ülke dışına çıktılar ya da hapislerde çürütüldüler.

Bütün bunların sorumlusu olan bu kanlı geleneğin mirasçıları, kendilerini güvenceye alabilmek için halka süngü gücüyle anayasa onaylattılar. 1982 Anayasası'na özel maddeler koydurdular. İkibinli yıllara kadar ülke yönetiminde etkili olabilmek için, askeri-sivil bütün idari yapıyı yeniden oluşturdular. Kamu kesimin-

deki bütün yurtseverleri, devrimci ve demokratları ayıklandılar. Toplumun ilerici kesimlerini bütünüyle sindirdiklerine inandıktan sonra, sözde demokrasiye geçmeye karar verdiler. Elbet amaçları gerçek bir demokrasinin önünü açmak değildi. Kendilerini bunaltan askeri görüntüden kurtulmak istiyorlardı. Bu amaçla bir genaralin başkanlığında Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) adıyla bir faşist parti bile kurdular.

O dönem mağdur duruma düşmüş olan geçmişin sabık yöneticileri, başta Demirel, Ecevit ve Türkeş olmak üzere hemen bütün sivil siyasetçiler, gizli-açık bütün yolları deneyerek kadrolarıyla siyasal ilişkilerini sürdürdüler. Her birisi, bir "demokrasi savaşçısı(!)" kesildi. Dışardan gelişen etkillemeler sonucunda genaraller istedikleri sonuca kavuştuklarını düşünerek güdümlü bir seçimle demokrasiye geçişi ilan ettiler. Ne var ki, genarallerin öngörüsü tutmadı. Askerlerin ve işbirlikçilerin kulübü haline gelen MDP, seçimlerden yenik çıktı. Demokratik uzlaşmayı, hoş görüyü, farklı düşünceler arasında birliği propaganda eden, fakat özünde bu değerlere yabancı olan, sermayenin sözcülüğünden, Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası (MESS) Başkanlığı'ndan gelen Özal'ın liderliğindeki ANAP seçimlerden galip çıktı. '83'te başlayan ANAP dönemi, genarallerin bıraktığı anayasanın eksik ve gediğinin giderildiği, giderek sivil bir baskı rejiminin kurumsallaştırıldığı bir dönem oldu. Olağan Üstü Hal re-

jimi bu dönemde getirildi. Koruculuk, Özel Tim, Kürt köylerini boşaltma yine bu dönemde hayata geçirildi. Ancak, bu yoğun baskılara rağmen çeşitli toplumsal dinamikler yine bu dönemde boy verdi. Genarallerin ördüğü dikişler, peşpeşe patlamaya, toplumsal muhalefet yeniden kabarmaya başladı.

Katıksız bir vahşet, her alanda egemen kılınan bir inkarla yüzyüze tutulan Kürt yurtsever hareketinin bir kesimi, bu dönemde silahlı mücadeleye başladı. Kürt hareketinin, barışçı siyasal mücadelesinden ürken, saldırmakta sızıntı çeken sömürgeci rejimi, bu mücadeleyi bahane ederek açıktan saldırmaya, Kürt kent ve kasabalarını yakmaya, Kürt köylerini yıkmaya başladı. Milyonlarca Kürt köylüsü toprağından koparıldı. Genarallere karşı demokrasi kavgası verdiğini söyleyen dönün siyasal kadroları, generallerin anayasasına sığınarak toplumsal gelişmenin önünü tıkamaya çalıştılar. Yeni cinayet şebekeleri oluşturuldu. Olağanüstü Hal yaşama geçirildi, Özel Tim, özel ordu ve özel görevliler Kürdistan'a gönderildi. 12 Eylül rejimi, hukuksuzluğuyla, vahşetiyle, çürümüşlüğüyle, düzen partileri eliyle ayakta tutuldu. Yeniden organize olan geçmişin devamı partiler, geçmişten farklı bir program ortaya koyamadılar. İşçi sınıfının, emekçilerin yaşamını düzeltme, iş güvencesi yaratma, bilimsel ve akademik özgürlüğü geliştirme yönünde kullarını dahi kıpırdatmadılar. Sömürü ve talan politikası aynen de-

vam ettirildi. Değişen sadece figüranlardı. Kaldı ki, bu figüranların önemli bir bölümü bile dönün figüranlarıydı ve bugün ülke yaşamında yeniden egemen konuma yükselmişlerdi.

Toplumda yükselen özgürlük ve demokrasi istemleri, yer yer düzen partilerinin içinde politika yapan, faşist rejimin gözünden kaçan kimi yurtse-

ratik bir kitle hareketinin yaratılması, bir zorunluluk olarak kendisini dayattı. Geniş halk kitlelerinin yığınsal politik seçeneğini yaratma zorunluluğu ortada iken, Türk sol kesimleri ile Kürt yurtsever hareketi bu gerekliliği yerine getirmek, legal zemini kullanma konusunda tereddüt içindeydi ve önemli bir bölümü bu zeminin kullanılmasına karşıydı. 12 Ey-

İlerici, demokrat, yurtsever kişi, parti ve kesimlerin bölük pörçük seçim süreçlerine girmeleri, çoğu zaman düzenin ördüğü tuzakları görememeleri, onları özgürlük, demokrasi ve barış ortamının sağlanmasında etkin birer güç konumuna girmelerini engelledi. Bu durum halk kitlelerinde kimi zaman öfke, kimi zaman da umutsuzluğa yol açtığı gibi, büyük oranda da birlik yönünde istemlerin yoğunlaşmasına, yurtsever kesimler üzerinde kamuoyu baskısının doğmasına yol açtı.

ver ve ilerici unsurların seslerini yükseltmelerine, halk kitlelerinin taleplerini dillendirmelerine yol açtı. Düzen, bu tür unsurları hızla dışlama yolunu seçti. Strazburg Konferansı'nda Kürt halkının çektiği acılardan ve haklarından söz ettiği için, SHP Malatya Milletvekili İbrahim Aksoy partisinden ihraç edildi. Ardından aynı işlem, Paris Kürt Konferansı'na katıldıkları için 7 milletvekiline daha yapıldı.

Bu gelişmeler, düzen partileri içinde demokrasi mücadelesinin verilemeyeceğini ortaya koydu. İhraç edilen milletvekillerinin Kürt kimliği ve Kürt sorununa yaklaşımları nedeniyle uğradıkları bu haksızlık, Kürt halkında ve demokrasi güçlerinde büyük bir infial yarattı. Yığınsal demok-

lül'ün yarattığı siyasi ve sosyal travmalar henüz tazeydi. Sol çevrelere büyük bir dağınıklık, çekingenlik ve korku egemendi. Buna rağmen **"Kitlesele ve Legal Bir Parti"**nin gerekliliği üzerine görüşler ortaya kondu. (Deng Dergisi Ocak 1990 sayı: 2) Bu görüşler doğrultusunda legal, kitlesele bir partinin kuruluş çalışması başlatıldı. Ortaya konulan görüşlere ve parti kurma çalışmasına şiddetle saldıranlar, bu işi sürdürenleri suçlayanlar çok geçmeden yanıldıklarını anladılar. Kürt milletvekillerinin ihracının yarattığı tepki, kitlelerde bu yönde doğan istem söz konusu çevrelerin parti kurma çalışmalarının içerisinde yer almalarına yol açtı. Buna karşı olanlar, sonradan yapılan işin doğruluğunu görerek içinde

yer almaya başladılar. Böylece Halkın Emek Partisi (HEP) kurulmuş oldu. HEP süreci konusunda kısmi şeyler yazılmış olsa bile, bu konuda daha söylenecek çok şeyin olduğu muhakkak. Bu başka bir yazının konusu. Ancak bu ilk deneyde yurtsever güçler başarılı bir yürüyüşü birlikte uzun süre yürütemediler. Doku uyumsuzluğundan doğan ve düzen partileriyle bütün bağlarını kesen HEP, gizli sürdürülen bir operasyonla, SHP aracılığıyla yeniden düzenin içine çekildi. '91 Genel Seçimleri'nde bu işbirliği sayesinde Parlamento'ya 20'ye yakın Kürt milletvekili seçildi. Ancak bu operasyonun mimarları halk muhalefetini düzenin içine çektikten sonra Kürt milletvekillerine üst üste saldırı ve suçlama yöneltmeye başladılar. HEP-SHP işbirliğinin mimarlarından bir bölümü halen SHP'nin devamı olan CHP'de, diğer bir bölümü ise diğer düzen partilerinin içindedir. Bu işbirliğinden halk yararına sonuçlar elde edeceklerini, özel savaş rejimini durdurabileceklerini düşünen kimi yurtsever milletvekilleri ise rejimin zindanlarındadır.

Düzen partileriyle girişilecek bir işbirliğinin muhtemel sonuçlarını gören ve SHP-HEP ittifakına karşı çıkan bir bölüm HEP kurucusu ve yöneticisi, seçimlere bağımsız adaylarla girilmesi yönünde karar aldılar. Devletin bir yandan HEP'i seçime sokmayarak, öte yandan SHP kapısını aralık tutarak yeniden devletin içine çekme çabasının Kürt halkının başlattığı kopuşu dur-

durmaya dönük olduğu biliniyordu. Anlatılmaya çalışıldı, başaramadı. Bu tuzak önlenemeyince gerçekleri halka anlatmak, SHP'nin de sorumlusu olduğu yıkım ve talan politikasının iç yüzünü teşhir etmek, seçim sürecinde politikayla yoğun olarak ilgilenen kitlelere doğru politikaları anlatmak üzere Ağrı, Diyarbakır, Mersin, Konya, Siirt, Manisa ve Bitlis'te bağımsız adaylarla seçime girildi. O günün koşullarında şiddetin bütün gözleri karattığı, insanları etkisi altına aldığı bir ortamda başarılı matematiksel sonuçlar almak zaten olanaksızdı. Ama rejimin niteliğini kitlelere anlatmak ve onları duyarlı kılmak yönünde başarılı çalışmalar yapıldı.

İlerici, demokrat, yurtsever kişi, parti ve kesimlerin bölük pörçük seçim süreçlerine girmeleri, çoğu zaman düzenin ördüğü tuzakları görememeleri, onları özgürlük, demokrasi ve barış ortamının sağlanmasında etkin birer güç konumuna girmelerini engelledi. Bu durum halk kitlelerinde kimi zaman öfke, kimi zaman da umutsuzluğa yol açtığı gibi, büyük oranda da birlik yönünde istemlerin yoğunlaşmasına, yurtsever kesimler üzerinde kamuoyu baskısının doğmasına yol açtı. PSK ile PKK arasında 1993 martında imzalanan protokol ve PKK'nin ilan ettiği ateşkes, bir yönüyle halktan yükselen bu istemlere yanıt oluşturdu. Bu protokolün yarattığı birlik havası, Kürt kamuoyunda ve Kürt halkının dostları arasında önemli bir dalgalanma yarattı. Çok geçmeden, bu dalga, Demokrasi

Partisi (DEP) ile yığınsal demokratik siyasal izdüşümünü yarattı. HEP'in kuruluşunda bir arada yeralan, işlenen hatalar ve yapılan yanlış ittifak nedeniyle ayrı arayışlara yönelen kesimler, yeniden bir araya geldi. Herkesin geçmişten önemli dersler aldığı var sayıldı. İstekle ve umutla çalışıldı. Ancak dar grup çıkarları, karar mekanizmalarının demokratik tarzda çalışmaması, birlikte çalışma ahengini bozdu ve giderek çalışmaları olanaksız hale getirdi. Parti içinde yaşanan bu olumsuzluklara bir de devletin katliamcı, kural tanımaz saldırıları eklenince, kitlelerin DEP'ten uzaklaşmalarının yolu açılmış oldu. Giderek parti halktan uzaklaştı, parti merkezleri sadece bir avuç yığıt insanın uğrayabildiği yerler haline geldi. Bir kez daha görüldü ki, demokratik yığınsal kitle mücadelesinden, çoğulculuktan herkes ayrı şeyler anlıyordu.

Kürt sorununun çözüme kavuşturulmamış olmasının ülkede yarattığı şiddet ve kaos ortamı bütün iyi niyete rağmen barışçı ve siyasi diyalog yolu öneren Kürt-Türk bütün yurtsever, demokrat, ilerici kesimlerin birlikteliğini ve ortak mücadelesini istayanların çabasını boşa çıkardı. Kuşkusuz bu tablonun oluşmasında devletin ırkçı-şoven ve baskıcı tavrı belirleyici bir etkidir. Devlet, HEP'te olduğu gibi DEP'teki çalışmaları da bölücülükle suçlayarak, "Kürt Partisi" olarak niteleyerek Türk ilerici kesimleriyle buluşmasını ve güçlü bir mücadele dalgasının doğmasını engelledi. Olaylar böyle gelişince, Türk sol güç-

leriyle Kürt yurtsever ve aydınları için yeni bir süreç başladı.

Artık her kesim kendi politik örgütünü yaratmak gibi bir görevle yüzyüze kaldı. Bu bir bakıma olumlu bir gelişmeydi. Madem birlikte bir politik örgüt yaratılamıyordu, bari bu işi başarabilenler adım atmalı, politik seçeneklerini ortaya koymalıydı. Böyle de oldu.

partilere yaptığını DDP'ye de yapacak ve onu kapatacaktır. Çünkü rejim barıştan, demokrasiden korkuyor. O, şiddet ortamından besleniyor. Barışçı politikaların kitlelere ulaştırılması halkın özlem ve beklentilerine uygun bir politik seçeneğin oluşmasını istemiyor.

Öyle görünüyor ki, bir süre daha acılar çekilecek, bedeller ödenecek, güzel günlerin has-

lar yakılmış, toplu bir göç dalgası yaşamaktadır. Kürtler metropol kentlerde kıyıya vurmuş balıklar gibi istif istif sefalet ve çürümüşlüğe terk edilmiştir. Geri kalanlar, ihanet ve muhbirlik dayatmalarıyla, Özel Tim ve korucu çetelerinin insafına terk edilmiştir. Rejim, böylece Kürtlere legal demokratik ifade yollarını kapatarak onları şaşkın çaresiz bir biçimde içine alıp eritmek, ya da çılgınca maceralara sürerek ezip, susturmak istemektedir. İşte erken seçim kararı böylesi bir siyasi ve sosyal tablo içinde alınmıştır. Yalnızca düzen partilerinin katılabileceği bir seçimden bir çok yarar umulmaktadır. Alanlar bunun için kullanılacak, halk yeni yalanlarla kandırılacak, düzenin batmak üzere olan gemisi yeniden yüzdürülmeye çalışılacaktır. Kürdistan'da on yılı aşkındır sürdürülen kirli savaşın ve soykırımın yol açtığı tahribatlar, ekonomik yıkımın sosyal boyutları, yaratılan temerküz kampları, gözlerden ve dikkatlerden kaçınılacaktır. Ve giderek işlenen cinayetlerin sorumluları, ulusal yıkımın elebaşları, halk kitlelerine "kahramanlar" gibi sunulacaktır. Nitekim, seçim sürecinin daha başında adı faili meçhuller, yargısız infazlar, köy yakmalar ve yasa tanımazlıkla özdeş giden bir çok bürokrat, istifa ederek DYP'den milletvekili aday adayı olma yolunu seçmiştir. Başbakan Çiller suç ortaklığı içinde bulunduğu kişileri yasama organına taşıyarak güvenceye almak istemekte, ırkçı-faşist politikaları devam ettirmeye çalışmaktadır. Mev-

Apar topar alınan seçim kararı düşünülen oyunlardan biridir. Bir baskı mekanizması olarak işletilmek ve sonuç alınmak isteniyor. Seçim yasasının kapsadığı anti-demokratik hükümler bir yana, ülkede sağlıklı bir seçim zemininden dahi söz etmek mümkün değildir. Kürt halkı yaşama kavgası içindedir. Milyonlarcası yerinden yurdundan edilmiş, evi-barkı yıkılmış, köyler-kasabalar yakılmış, toplu bir göç dalgası yaşamaktadır.

HEP'te ve DEP'te birlikte yer alıpta sonradan yolları ayrılanlar, ayrı ayrı örgütlenme yolunu seçtiler. Bir bölümü Halkın Demokrasi Partisi'ni kurarken, diğer bir bölümü Demokrasi ve Değişim Partisi'ni kurarak siyasal sürece dahil oldular. Ancak devlet, her zaman olduğu gibi bu kez de her iki siyasi partiye de rahat çalışma olanağı vermedi. Cumhuriyet Başsavcılığı DDP hakkında "Kürt sorununun barışçı siyasal çözümünden" sözettiği gerekçeyle Anayasa Mahkemesi'nde kapatma davası açtı. Bu dava halen sürüyor. DDP, programatik hedeflerini gerçekleştirme yönünde hiçbir politik eylemliliğe zaman ve fırsat bulamadan sırf programında yazılanlardan ötürü bu haksızlığa uğratıldı. Belli ki, Anaya Mahkemesi daha önce rejim karşıtı

reti çekilecektir. Rejim, dünden bugüne sürdüregeldiği inkarcı, katliamcı tavrını sürdürmeye çalışacaktır. Bunun için elinden gelen her oyunu oynayacak, her cinayeti işleyecek, her tür baskı mekanizmasını işletecektir.

Güncel gelişmeler ve 24 Aralık seçimleri

Apar topar alınan seçim kararı düşünülen oyunlardan biridir. Bir baskı mekanizması olarak işletilmek ve sonuç alınmak isteniyor. Seçim yasasının kapsadığı anti-demokratik hükümler bir yana, ülkede sağlıklı bir seçim zemininden dahi söz etmek mümkün değildir. Kürt halkı yaşama kavgası içindedir. Milyonlarcası yerinden yurdundan edilmiş, evi-barkı yıkılmış, köyler-kasaba-

cut partiler, bu gerçeği halka anlatmak yerine, ayak oyunu, politik transferler, çamur atma ve şantajla zaman geçirmektedir.

Tablo alabildiğine karanlık, zemin yurtseverler için alabildiğine tehlikelerle doludur. Ancak, karanlıkta kitlelere yol göstermek, halklarımıza yaşatılan acıların nedenlerini ve sorumlularını ortaya koymak görevi, yurtseverlerin ve ilericilerin önündedir. Aslında seçimleri boykot için şartlar mevcuttur. Ancak geçmişte zamansız yapılan boykotların yol açtığı sonuçlar kitleleri bu

den daha çok kendini dayatmıştır.

Ne varki Kürt yurtsever çevrelerinin hem kendi aralarında hem de Türk sol çevreleriyle geçmişte yaşanan kimi olumsuzluklar nedeniyle güven verici olmayan ilişkiler mevcuttur ve bu ilişkiler güçlü işbirlikleri yaratmada sıkıntılara neden olmaktadır. Buna rağmen Demokrasi ve Değişim Partisi iş ve güç birliği sorununa ilkeli yaklaşmış, güven verici olmayan tavırlar yerine, işbirliğinin gerekli olup olmadığı noktasında soruna yaklaşmıştır. Bu çerçevede

mak yönünde pratik adımlar atıldı. Açıktır ki, egemen kılınmak istenen ırkçı, faşist savaş blokuna karşı bu adım önemlidir. Nitekim, DDP'nin işbirliği çağrıları kısa sürede yankısını buldu. HADEP, seçime girme hakkı kazanmış olmasının avantajlarını, seçime giremeyen partilerle paylaşmak istediğini açıkladı. Bunun üzerine BSP, SİP, HADEP ve DDP ortak bir Blok'la seçim sürecine dahil olma kararı verdiler.

Alelacele baskın bir seçimle sonuç almak isteyen düzen partilerine karşı, böylesi bir seçeneğin doğmuş olması kısa sürede yankı buldu ve yığınlarda umut oluşturdu. Bu umudun boşa çıkarılmaması gerekir. Emek-Barış ve Özgürlük Blok'una taraf olan kesimlerin bu süreci, gelecekte daha güçlü iş birliklerinin sağlanması yönünde kullanması, güven verici ilişkilerin yerleşmesine katkıda bulunması gerekir. Aksi halde geçmişte örneklerini yaşadığımız olumsuzluklara bir yenisi daha eklenecek ve bu işbirliği denemesi de seçimlerle birlikte bitecektir. Bu yüzden Emek-Barış ve Özgürlük Blok'u içinde yer alan kesimlerin kendi grup çıkarlarını aşarak, uzun vadeli politikalara yönelmeleri, güvensizliğe neden olan anlayışları ortadan kaldırmaları gerekir. Yapılması gereken şey güc birliğinin mantığına uygun, tarafların haklarını gözetken, ilkelere ve verilen sözlerden vazgeçmeyen bir tavır sergilemektir.

Başlangıçta herkes böylesi bir tavır sergilemiş, özellikle HADEP işbirliği konusunda

Emek-Barış ve Özgürlük Blok'una taraf olan kesimlerin bu süreci, gelecekte daha güçlü iş birliklerinin sağlanması yönünde kullanması, güven verici ilişkilerin yerleşmesine katkıda bulunması gerekir. Aksi halde geçmişte örneklerini yaşadığımız olumsuzluklara bir yenisi daha eklenecek ve bu işbirliği denemesi de seçimlerle birlikte bitecektir.

yönteme karşı soğutmuştur. Ayrıca seçeneksiz kalan kitleler, düzen partilerinin ajitasyon ve propagandasına maruz kalmakta, rahatlıkla kendi çıkarlarına yabancılaştırılabilir. Bu nedenle seçim sürecine bütün bu olumsuzluklara ve tehlikelere rağmen katılmak; barış, demokrasi ve özgürlük taleplerini meydanlarda haykırmak gerekmektedir. Seçim meydanlarını ilerciler, yurtsever parti ve kesimlere kapatmak için kendi aralarında iş ve güç birliği yapan egemenlere karşı, statükonun değişmesinde ortak çıkarı bulunan parti ve grupların iş ve güç birliğini sağlamak her zamankin-

kongresinden çıkan kararlar doğrultusunda barış ve demokrasi cephesinin örülmesine yol açacak adımları atmaya başlamıştır.

Şüphesiz bu adımların daha ilk elde dar grupçu tavırlarla karşılaşacağı biliniyordu. Ama yığınların çıkarı, Türk ve Kürt halkının beklentileri birlik yönünde adımların atılmasını zorunlu kılıyordu. Ayrıca, birlikte yaşadığımız sürecin ben-merkezci anlayışlar üzerinde de öğretici olduğu umuluyordu.

Dolayısıyla birlikte bir siyasi parti yaratamayan ve ayrı ayrı yapılar içinde örgütlenen kadrolar için birlikte iş yap-

geçmişten farklı bir tutuma yö-neldiğini göstermek için bü-yük çaba sarfetmiştir.

Ancak işbirliği yönünde adımlar atıldıktan ve özellikle BSP ikna edildikten sonra HA-DEP'in tavrında yine geçmişe benzer "her şeyi ben tayin ede-rim" mantığına yönelme göz-lenmiştir. Bu durum, daha şimdiden ittifakın sancılı geç-eceğini göstermektedir. Nite-kim seçim sürecinin ortak kar-ar mekanizmalarıyla işletile-ceği, aday listelerinin birlikte hazırlanacağı kararlaştırılmış olmasına rağmen, HADEP'li yöneticiler kimi sıkıntılardan bahisle bu ortak kararlara uymama yolunu seçmişlerdir. Bu durum sözkonusu ittifakın güçlü bir biçimde geleceğe ta-şınmasını engelliyor. İttifak-tan çok şey uman yığınlarda umut kırıklığı yaratıyor ve gi-derek bunca yaşanmış deneye rağmen, kimi grupçu tavrırla-rın, ben-merkezci alışkanlıklar-ın henüz ortadan kalmadığını gösteriyor.

Bununla beraber hedefi şa-şırmamak kitleleri seçeneksiz bırakmamak ve olumsuz tavrı-lara karşı tepkisel davranma-mak gerekiyor. Bunca emek ve özveriyle yaratılan Emek-Barış ve Özgürlük Blok'nun HA-DEP'li dostlarımızın bencillik-lerine kurban edilmemesi, tek doğru tavır olarak görülüyor.

Öte yandan ittifaka taraf olanlar, kendi yayınlarında ve basın açıklamalarında ittifakın taraflarından söz etmeme alış-kanlığını terketmelidirler. Örneğin; BSP'yi DDP ittifaka da-vet ettiği halde, BSP, yaptığı açıklamalarda HADEP'le ikili bir ittifak yapmış gibi bir hava

yaratmak istiyor. Zorunlu kal-madıkça DDP'nin adından söz etmiyor. HADEP ise işbirliği yerine ilhak havası yayan poli-tika ve usluptan bir türlü vaz-geçmiyor. Bu tutum birliğe hizmet edici ve dostane bir tu-tum değil. **Oysa, yığınlar kü-çük çıkarlar, parti ve grup hesapları yerine, genel çıkar-ları ve bunu savunacak güç-lü birlikleri istiyor. Toplumsal dönüşümün kapısı böyle aralanabilir. Kitlelerde**

Yığınlar küçük çıkarlar, parti ve grup hesapları yerine, genel çıkarları ve bunu savunacak güçlü birlikleri istiyor. Toplumsal dönüşümün kapısı böyle aralanabilir. Kitlelerde umut ve güven böyle yaratılabilir. Olaya bir seçimlik, kısa vadeli dar çıkarlar penceresinden değil, geleceğe ulaşmada sadece bir adım ve bir araç olarak bakmak gerekiyor.

umut ve güven böyle yaratı-labilir. Olaya bir seçimlik, kısa vadeli dar çıkarlar pen-ceresinden değil, geleceğe ulaşmada sadece bir adım ve bir araç olarak bakmak ge-rekıyor. Bu seçim işbirliği-nin hangi parti ve çevreye ne kadar yarar getirdiği değil, topyekün Kürt ve Türk halklarına barış, demokrasi ve özgürlük güçlerine ne ka-zandırdığı önemlidir. Bu ne-denle verilen sözler tutulma-sına rağmen DDP'nin se-çim bloku içinde kalması, yı-ğınlar karşı sorumlu dav-ranması takdire şayan bir davranıştır.

Bütün sıkıntılara rağmen süreç işliyor. 24 Aralık'a az bir süre kaldı. Türkiye'ye özgü bir sürpriz yaşanmazsa seçimler

olacak. Süreç daraldıkça krize neden olan, baskıcı, inkarcı, Kemalist rejimin mirasçısı ve taşıyıcısı olan partilerin paniği derinleşiyor. Son günlerde ya-şanan partiler arası transferler, ilkesiz, kurlsız tavır değişik-likleri hiçte şaşırtıcı değil. Bu düzenden, bu kadrolardan baş-ka bir tavır beklemek safdillik olur. Yarınlarda Emek-Barış ve Özgürlük Blok'na yönelik fiili saldırılar olursa kimse şa-şırmamalı. Ülke yaşamında

sağlanacak bir yenileşmenin, bir değişimin mevcut durum-dan beslenenlerin sonu olaca-ğını herkes gibi düzen sahiple-ri de biliyor. Bu yüzden ellerin-deki gizil-açık bütün güçleri seferber ederek Emek-Barış ve Özgürlük Blok'nu seçimlerden başarısız çıkarmaya çalışacak-lardır.

Mevcut tablo içinde böyle-si bir sonuç ihtimal dahilinde-dir. Ama önemli olan, kitlelere bir seçenek sunulmuş olması, rejmin gerçek yüzünün deşifre edilmesinin sağlanmasıdır. Barış ve demokrasi isteyenler-le, savaş ve şiddet yanlılarının bir kez daha kitlelere anlatıl-masıdır. Kitleler bu konuda bilgilendirilip, duyarlı kılın-dıkça rejim sıkışacak, değiş-i-min kapısı aralanabilecektir.

Kadın Sorunu

Kemal Burkay

Kadın sorunu bugün de dünyamızın gündeminde. Bu sorun, kadınların bir cins olarak karşı karşıya olduğu baskı ve eşitsizlikten kaynaklanıyor. İnsan toplumu hakkındaki bilgilerimiz, özellikle de geçmiş toplumlar üzerine yapılan araştırmalar, bu baskının ve eşitsizliğin her zaman var olmadığını gösteriyor. Henüz özel mülkiyetin bilinmediği ilkel komün döneminde, ki bu insanlığın tarihinde onbinlerce yıl sürmüştür, kadın böylesine ikincil bir statüde değildi. Tersine, ailenin anaya göre biçimlendiği, anaerkil denen bu dönemde, kadın saygın bir konumda idi. Bu dönemde aile yapısı çok eşli idi.

Üretim araçlarının ilkel, besin maddelerinin sınırlı olduğu bu dönemde, özel mülkiyete konu olabilecek bir fazla yoktu. Yaşam, ancak kabile ya da aşiret örgütlenmesi içinde ve ortaklaşa üretip tüketerek sürdürülebiliyordu. Bu yapı içinde kimse kimseden daha zengin, ya da daha yoksul değildi. Topluluk üyeleri arasında, avlanma, bitki kökleri ve meyvelerin toplanması, yiyeceklerin hazırlanması gibi zorunlu işlerde doğal bir işbölümü vardı. İnsan soyu varlığını ancak böylesine geniş bir ortaklıkla, sıkı dayanışma ile sürdürebiliyordu. Diğer bir deyişle ilkel komünde sınıflar ve bundan kaynaklanan baskı ve sömürü, bunun ürünü olan devlet örgütü yoktu. Kadın-erkek arasında bir ayrım, eşitsizlik ve baskı da yoktu. Bunlar zamanla, üretim araçlarının gelişmesi, özel mülkiyete konu olan bir fazlanın ortaya çıkması ve böylece ilkel komünün dağılması, yerini sınıflı toplumun almasıyla oluştu.

Bu gelişme ve ayrışmanın nasıl olduğu aşağı yukarı biliniyor. Zamanla üretim araçlarının gelişmesi,

bilgi ve deney birikimi eski toplumda değişikliklere yol açtı. Hayvanların ehlileştirilmesi, madenlerin bulunması ve işlenmesi, tarımın başlaması, toprağa yerleşme ile birlikte gerek hayvan, gerek tarım ürünlerinde, günlük zorunlu tüketimi aşan bir fazla ortaya çıktı. Yeni durumda eski ortaklaşa yaşam, sıkı dayanışma zorunlu olmaktan çıktı. Özel mülkiyet ortaya çıktı. Hayvanlar ve toprakla birlikte, komşu aşiretlerle savaşlarda elde edilen tutsaklar da özel mülk konusu oldular. Yeni düzen kendi hukukunu, ahlak anlayışına, siyasal ve sosyal organizasyonunu giderek oluşturdu. İlk sınıflı toplum, yani köleci toplum ve onunla birlikte devlet -mülk sahiplerinden oluşan yönetenler, onların emrindeki ordu, mülke ve ticarete güvence olan yasalar ("adalet mülkün temelidir" sözü bunu ne de güzel anlatıyor!), mülksüzlerin, kölelerin, yoksulların düzene itaatini sağlamak için cezalar ve zindanlar -böyle ortaya çıktı. Kadınlar üzerindeki baskı da. Yalnız köle kadınlar değil, giderek bir cins olarak tüm kadınlar eşitsiz duruma düştüler.

Özel mülkiyetin doğuşuyla birlikte anaerkil aile yapısı dönüşüme uğradı ve babaerkil aile yapısıyla erkek üstün duruma geçti. Bunda, mirası kendi soyundan insanlara, yani kendi çocuklarına bırakma istek ve ihtiyacının rol oynadığı yaygın bir görüştür. Bu da ancak, çocuğun babasının bilinmesini mümkün kılan tek eşli aileye geçişle sağlanabilirdi. Değişim mülkü erkekte toplarken, kadını da mülksüzleştirdi, hatta giderek onu da erkeğin mülkünden bir parça haline getirdi. En azından erkek kadın üzerinde etkili bir konuma geçti. Bunda erkeğin fizik güç olarak üstünlüğünün de rol oynadığı düşünülebilir. Ama asıl deği-

şime yol açan etkeni unutmamalı: bu özel mülkiyettir. İnsanları artık o yönetmekte, topluma, aileye, tüm sosyal yaşama ve manevi değerlere o biçim vermektedir.

En gelişkin maymun türlerinden ayrılarak, konuşan ve alet yapan daha gelişkin bir tür olarak insanın ortaya çıkışı, son bilimsel saptamalara göre bir milyon yılı aşır. Sınıfların ve devletin ortaya çıkışı ise buna göre çok daha kısa bir zaman dilimidir: yaklaşık beş bin yıl. Elbet bu her toplumda aynı anda olmamıştır. Çeşitli etkenlerle dünyamızın bazı bölgelerinde eski toplum daha erken bir tarihte çözülüp hızlı bir

Özel mülkiyete ve sınıflı topluma geçişle birlikte kadının aleyhine bozulan denge günümüze kadar sürüp gelmiştir. Kuşkusuz, günümüzün kadınının durumu, en azından ekonomik ve sosyal bakımdan gelişkin toplumlarda, geçmişten çok farklıdır. Yüzyıl öncesiyle kıyaslandığı zaman alınan mesafenin ne ölçüde büyük olduğunu görmek mümkündür.

Değişim süreci yaşanırken, bazı bölgelerde değişim çok yavaş oldu. Örneğin Avustralya yerlileri ilkel yaşamı beyazlarla yüzyüze geldikleri iki yüzyıl öncesi ne kadar sürdürdüler. Elbet dünya tarihi bakımından önem taşıyanlar birincilerdir. Yazının bulunuşundan günümüze kadar uygarlığın aldığı büyük mesafeyi ve gelişim seyrini onlar temsil ediyor.

Bu süre içinde insan toplumu değişik evrelerden geçti. İnsanın kullandığı araçlar, bilgi ve teknik gibi, ekonomik ve sosyal yaşam da önemli bir gelişme gösterdi. Doğal olarak aile ve kadın-erkek ilişkileri de bu değişimlerden etkilendiler. Ancak, bütün bu gelişmelerle insanlığın doğa üstündeki egemenliği ve genel olarak olanakları artarken, sınıflı toplumun öteki ilişkileri gibi, kadın-erkek ilişkisi de son bulmadı; hatta zaman zaman ağırlaştı. İnsanlık tarihinde kölelik düzeninin yıkımı elbet ezilen sınıflar bakımından önemli bir kazanımdı. Ancak üst sınıfların alt sınıflar üzerindeki baskı ve sömürüsü bununla son bulmadı. Kapitalizmin başlarında emekçiler belki hiçbir dönemde olmadığı kadar vahşice sömürüldü ve ezildiler. Savaşlar en çok yirminci yüzyılda insanları perişan etti. Yüzbinleri bir anda kül eden atom bombası bu çağda kullanıldı. Demek ki, üretim araç-

larındaki her iyileşme, bilim ve teknikteki her gelişme insanlığa otomatik olarak mutluluk getirmiyor. Aksine, eğer adil bir düzen yoksa, daha çok yıkım getirebiliyor.

Kadınlar bakımından da böyle. İlk çağın düzeni kölelik sistemi son bulduktan sonra da kadının bağımlılığı son bulmadı. Saraylarda onlarca, bazan yüzlerce kadın krallara, sultanlara bir eğlence malzemesi gibi hizmet verdiler. Ortaçağlarda kadınlar sık sık, büyüculükle suçlanıp yakıldılar. Kimi toplumlarda, zina ile suçlanıp taşlanarak öldürüldüler. Kapitalizm ise, gelişmesini, işçi sınıfı üzerindeki genel acımasız sömürünün yanı sıra, özellikle başlangıç döneminde, kadın ve çocuk emeğini iki kat daha sömürmeye borçludur. (Elbet sömürgelerin yağma edilmesini de unutmamalı).

Özel mülkiyete ve sınıflı topluma geçişle birlikte kadının aleyhine bozulan denge günümüze kadar sürüp gelmiştir. Kuşkusuz, günümüzün kadınının durumu, en azından ekonomik ve sosyal bakımdan gelişkin toplumlarda, geçmişten çok farklıdır. Yüzyıl öncesiyle kıyaslandığı zaman alınan mesafenin ne ölçüde büyük olduğunu görmek mümkündür. Kadının durumundaki bu düzelme, işçi sınıfının ve genel olarak emekçilerin durumundaki düzelmeye paralel bir seyir izledi.

Sınıflı toplumda eşitsiz cins durumuna düşen kadının sorunları, elbette sınıfsal konumuna göre de fark etmektedir. Bu eşitsizlik görecedir, kendi sınıfından erkeklere göredir. Diğer yandan da belli sınıfsal imtiyazlardan, konfordan, sömürüden o da yararlanmaktadır. Örneğin, feodal toplumda saraylı, ya da soylu kadının yaşantısı, serf durumundaki köylü kadın ya da erkeğin yaşantısı ile kıyaslanamaz bile. Soylu kadın, çoğu zaman, çocuk bakımı da dahil, ev işleriyle uğraşmaz; bunlar çok sayıdaki kadın ve erkek hizmetçiler tarafından yapılır. Soylu kadın hem alt sınıflardan, hem de kendi sınıfından saygı görür; birçok durumda görüşü alınır, yönetime katılır; hatta bazı durumlarda tek başına yönetir. Tarihte koca imparatorlukları ustalıkla yönetmiş kadınlar vardır. Yine de bu etkinlik, soylu erkeklere göre ikincildir. Saltanat genellikle erkek kardeşin hakkıdır ve bazı istisnai durumlarda kadına geçer. Asya toplumlarında ise, saraylarda ve soyluların konaklarında kadının yeri asıl olarak haremde ve aile ve toplum işleri hakkında asıl karar ve yönetim yetkisi erkeklerdedir.

Feodal dönemin köylü ailesinde, ev işleri, çocuk bakımı tüm olarak kadının omuzundadır. Köylü kadın, çocuk bakımının, ev temizliğinin, yemek pişirmenin yanı sıra (ki bunlar tümüyle kadına özgü işler sayılır) tarla ve bahçe işlerinde erkeğine yardım eder. Ayrıca kapalı ekonomi dönemine özgü kimi ev sana-

yilerini (halı-kilim dokuma, sabun yapma vb.) tek başına veya erkeğiyle birlikte gerçekleştirir.

Feodal dönemin köylü ekonomisi ancak kendi kendine yeten, pazara sürülecek fazlası olmayan, kapalı bir ekonomidir. Aile bir bütün olarak -erkeği, kadını ve çocuğuyla- üretime katılır ve varlığını ancak böyle sürdürebilir. Bu düzende köylü ailesi ancak yaşamını sürdürürken, üretim fazlası feodal beyde toplanır.

Ortaçağ köylüsünün kadını ve erkeğiyle dünyası

Ekim Devrimi'nin emekçilerden ve ezilenlerden yana yaptığı pekçok işler arasında kadın sorunu ve ulusal sorunla ilgili olarak yaptığı köklü yasal değişiklikleri saymak gerekir. Burjuva toplum, hem kadınların eşitsiz durumunu korumak hem de sömürge ve bağımlı uluslar üzerindeki sömürü ve baskıyı sürdürmek için sonuna kadar direndi. Kimi hakları ise, kitlelerin direnişi karşısında mecbur kaldıkça dirhem dirhem tanıdı.

dardır. çoğu kez köyle sınırlıdır. Erkek, askere alınıp başka ülkelere yönelik seferlere çıkarıldığı durumlar hariç, çok çok yakın kasabayı bilir. Eğitimsizdir, politikanın tümüyle dışındadır. Bu işler soyluluğa, biraz da kentlilere özgüdür.

Ortaçağın kenti, genellikle soyluluğun bir bölümünü (çoğu zaman kral sarayını), tüccarları, esnaf ve zenaatkarları, ayrıca dilenciler, hırsızlar gibi sınıf dışı unsurları kapsıyordu. Ticaret ve zenaat gibi kentsel meslekler erkeğe özgüdür. Bu gruplarda da kadın eve kapalıdır.

Sanayi devrimiyle gelişip serpilen kapitalist toplumda kadının durumu ve aile ilişkileri büyük ölçüde değişti. O güne dek eve, mutfığa kapanık, görevi başlıca ev işleri ve çocuk bakımı olan kadın, iş ve meslek hayatına açıldı. Çok sayıda işçiye gerek duyan sanayi, kırsal kesimde ve kent yaşamında eski feodal ilişkileri değiştirdi, feodal bağ ve engelleri yıktı, köylüyü ve lonca esnafını proletere dönüştürdü. Erkek emeğinin yanısıra, giderek artan ölçekte ve ucuz kadın ve çocuk emeğini de kullanmaya başladı. Bu ise,

eski geleneksel aile ilişkilerini büyük ölçüde değiştirdi.

Çalışan kadın ev işlerine ve çocuk bakımına eskisi kadar zaman ayıramaz oldu ve ekonomik güç kazandığı için kocasına karşı kendisini daha özgür hissetmeye başladı. Kadının yerinin evi olduğu, işinin çocuk bakımı, ev işleri olduğu tarzındaki değer yargıları yıkıldı. Anne ve babanın, daha küçük yaşta iş yaşamına katılan, ve kendilerinden yeter ilgi görmeyen çocukları üzerindeki otoritesi de zayıfladı.

Kadın hakları, yasal anlamda bir eşitlik mücadelesi toplumun gündemine girdi. Kadın işçiler, erkeklerle birlikte sendikalarda, siyasi partilerde yer almaya başladılar, doktorluk, öğretmenlik ve benzeri mesleklere girebilmek için mücadele ettiler ve bu iş son derece zor oldu. 19. Yüzyılın sonlarında, yani yüzyıl öncesine kadar ve en gelişkin batılı ülkelerin çoğunda bile kadın hala seçme ve seçilme hakkından yoksundu. Bazılarında ise ancak belediye meclisleri için oy verme hakkına sahipti. Pekçok meslek kadınlara hala kapalıydı ve erkeklerin çoğu gibi kadınlar da bunu doğal saymakta idiler.

İşçi sınıfının devrimci hareketi, sendikal haklar, daha iyi bir ücret ve çalışma koşulları, örneğin çalışma saatlerini azaltmak, sosyal haklar ve güvenceler sağlamak için mücadele ederken, kadınlara karşı cins ayrimından doğan eşitsizlik ve baskılara karşı da, örneğin eşit işe eşit ücret, doğum ve analık hakları vb. için de mücadele ettiler. Bir yandan bu mücadele, diğer yandan 1917 Ekim Devrimi'nin yarattığı elverişli koşullar, kadınların birçok gelişkin ülkede erkeklerle aradaki farkları önemli derecede kapamalarını, ya da asgariye indirmelerini sağladı.

Ekim Devrimi'nin emekçilerden ve ezilenlerden yana yaptığı pekçok işler arasında kadın sorunu ve ulusal sorunla ilgili olarak yaptığı köklü yasal değişiklikleri saymak gerekir. Burjuva toplum, hem kadınların eşitsiz durumunu korumak hem de sömürge ve bağımlı uluslar üzerindeki sömürü ve baskıyı sürdürmek için sonuna kadar direndi. Kimi hakları ise, kitlelerin direnişi karşısında mecbur kaldıkça dirhem dirhem tanıdı. Yasal planda köklü, ciddi adımlar atmaya tümüyle yanaşmadı. Oysa Ekim Devrimi'nin bu alanda yaptıkları da gerçek anlamda bir devrim oldu. Lenin'in önderliğinde Rusya'da oluşan işçi-köylü iktidarı, hiçbir oyalamaya başvurmaksızın ve tereddüde kapılmaksızın ulusal baskı ilişkilerine son verdi ve ulusal eşitlik temelinde yeni bir birliğin, Sovyetler Birliği'nin kuruluşunu sağladı. Devrim, aynı zamanda, kadınlarla ilgili olarak geçmişten kalan tüm yasal ayrıcalıklara bir çırpıda son verdi ve erkek-kadın arasında hukuksal eşitlik sağladı. Kuşkusuz bu, kadını erkekle hemen eşit hale getirmedi. Çünkü yasalar

herşey değildir. Gerçek hayat bazan yasaların önüne geçer, bazan da ardında kalır. Binyıllar boyu ikinci sınıf insan olarak eşitsiz bir duruma itilmiş, baskı görmüş, kişiliğinin gelişmesi engellenmiş, bir bakıma, geleneğe kul-köle olmuş kadının, kendi hakları ve sosyal durumu konusunda bilinçlenmesi, yasaların tanıdığı hakları kullanır hale gelmesi, aynı zamanda, toplumun genel ekonomik ve sosyal yaşamında büyük değişikliklerin yanı sıra, zaman gerektirir. Sovyetler Birliği ve daha sonra öteki sosyalist ülkeler, gerek ulusal sorun, gerekse kadın sorunu konusunda atıkları bu cesur ve köklü adımlara karşılık, geçmişin tüm bağlarını ve kötülüklerini bir çırpıda silkip atamadılar. Bu, aynı zamanda gelişkin bir ekonomik temeli ve ileri sosyal ilişkileri gerektiriyordu. Oysa, ne yazık ki bunda başarısız kaldılar ve sistem 70 yıl sonra ciddi bir bunalım ve çöküntü yaşadı. Sosyalizmin genel idealleriyle birlikte, ulusal sorununda ve kadın sorununda da hedeflere bütünüyle ulaşamadı. Ne var ki, devrimin çabaları tümünden boşa da gitmedi. Sosyalizmin bu ilk büyük deneyimi, hem söz konusu toplumlarda çok şey değiştirdi, hem de diğer kapitalist ülkeleri etkiledi; onları, işçilere, yoksul halk kesimlerine, kadınlara daha çok politik ve sosyal haklar vermek için zorladı. Bağımlı ve sömürge ulusların özgürlük mücadelelerini kolaylaştırarak sömürge sisteminin toptan çöküşüne yol açtı. Bunlar unutulmamalı. Bu deneyim, aynı zamanda gelecekte sosyalizmin yeni bir temel üzerinde yükselişi için de maddi bir taban, çokça bilgi ve tecrübe bıraktı. Bu da ileride daha iyi anlaşılacaktır.

Günümüzde Kadınların Durumu

Günümüzde, gelişmiş kapitalist ülkeler, özellikle de Avrupa ve Kuzey Amerika bakımından kadının durumu yüzyıl öncesinden çok farklıdır. Gelişen ekonomik ve sosyal yaşamla birlikte, toplumda işçilerin, kadınların ve öteki demokrasi güçlerinin mücadelesi sonucunda, kadının durumu büyük ölçüde düzelmiş, erkek-kadın arasındaki farklar, bu ülkelerde,

hem yasal açıdan, hem de pratik yaşamda, tümünden olmasa bile, önemli ölçüde kaybolmuştur.

Ekonomik ve sosyal yaşamda tüm meslekler kadınlara açılmıştır. Birçok ülkede, öğretmenlik, tıp gibi birkısım mesleklerde kadınların oranı erkeklerden daha çoktur. Kadınlar ticari yaşamda da aktiftirler. Eğitim alanında iki cins arasında fırsat eşitliği oluşmuştur.

Kadın eğitim gördüğü, bir iş ve meslek sahibi olduğu için ekonomik bakımdan artık erkeğe bağımlı değildir. Geçen yüzyılın kadınına oranla kendi haklarıyla ilgili olarak çok daha bilinçlidir de. Bu, kadın-erkek ilişkilerine ve bir bütün olarak ailenin durumuna yansıyor. Bu ülkelerde kadın çoktandır ki mutfak-

Günümüzde, gelişmiş kapitalist ülkeler, özellikle de Avrupa ve Kuzey Amerika bakımından kadının durumu yüzyıl öncesinden çok farklıdır. Gelişen ekonomik ve sosyal yaşamla birlikte, toplumda işçilerin, kadınların ve öteki demokrasi güçlerinin mücadelesi sonucunda, kadının durumu büyük ölçüde düzelmiş, erkek-kadın arasındaki farklar, bu ülkelerde, hem yasal açıdan, hem de pratik yaşamda, tümünden olmasa bile, önemli ölçüde kaybolmuştur.

ğın tutsağı olmaktan kurtulmuştur. Çalışan kadın öğlen yemeğini - kimi zaman akşam yemeğini de- dışarda yer. Evde yemek yapımı, temizlik, bulaşık gibi işler, hatta çocuk bakımı, artık yalnızca kadın işi olmaktan çıkmıştır. Bu tür işler, buzdolabı, çamaşır ve bulaşık makineleri, elektrikli süpürgeleri ve benzeri modern araç gereçler nedeniyle hem çok kolaylaşmış, hem de erkek ve kadın bu işleri paylaşılmaktadır. Çok sayıdaki çocuk kreşleri, ana okulları, çocuk bahçeleri, oyun alanları ise,

ana ve babanın işlerini kolaylaştırmaktadır.

Kadın erkeğe bağımlı olmaktan kurtulduğu için, evlilik, özellikle emekçi aileleri bakımından, bir çıkar ilişkisi olmaktan çıkmıştır ve genel olarak özgür seçime dayanmaktadır. Eşler anlaşamadıkları zaman ayrılabilirler. Boşanma, katolik kilisesinin çıkardığı güçlüklerle ve bazı ülkelerdeki yasaklara rağmen, çoğu ülkelerde kolaylaşmıştır. Ayrılma durumunda kadın kendi başına veya çocuklarıyla birlikte yaşamını sürdürebilmektedir. Çağdaş bilgiler ve olanaklarla, kadın hem fazla çocuk yapmaktan korunabilmekte, hem de gerektiğinde, kimi ülkelerde hala sürmekte olan güçlüklerle ve engellere rağmen, çocuk aldrabilmektedir. Evlilik dışı doğan çocuklarla diğerleri arasında haklar bakımından bir fark yoktur.

Söz konusu ülkelerde sokak, kahve, eğlence yeri, yalnızca erkeğin gittiği yerler olmaktan çıkmıştır.

Kadın yalnız başına da ev dışı yaşama katılabilmektedir. Kadınlar spor, sanat ve bilim alanında geçmişle kıyaslanmayacak kadar aktif ve etkindiler.

Bu ülkelerde kadın seçme ve seçilme hakkını çoktan kazanmıştır ve politikada oldukça aktiftir. Belediye meclislerinde ve parlamentolarda, hükümette kadınların oranı, çoğu ülkede henüz erkeklere eşit olmasa da, aradaki fark oldukça azalmıştır.

Ancak, yüzyılımızda kadınların durumu, en azından sözkonusu gelişkin ülkelerde bu denli iyileşmiş olmasına rağmen, bu ülkeler bakımından bile, kadın sorunu yine de sona ermemiştir. Geçmişin izleri tümünden silinmemiştir. Örneğin kadına karşı şiddet

Kimileri, "sosyalizmi de denedik, bu sorunları çözmeye ehil olmadığını gördük" diyebilirler. Demektedirler de. Ne var ki bu doğru değil. Bunu söyleyenler kurnaz kapitalistler ve onların bol paralı uşaklarıdır. Kuşkusuz bunlar, her dönemde, kendilerine inanacak kadar saf, bön ve bilinçsiz kişileri bulabilirler. Ne var ki, gördüğümüz sosyalizm değildi. İnsanlık, dünyanın bir bölümünde sosyalizmi kurmayı denedi, ama başaramadı.

kullanımı, cinsel taciz hala görülmektedir. Kadının para karşılığında bedenini satması, yani fuhuş bu toplumlarda sona ermemiş, belki de fazlaşmıştır. Her şeyin kar güdüsünün emrine koşulduğu kapitalist toplumda, kadının bedeni ve cinselliği bir reklam aracı gibi kullanılmakta, böylece kadın aşağılanmaktadır. Kapitalist toplum varoldukça da bunun aşılması beklenemez. Dolayısıyla kadının tam bir kurtuluşu, erkek işçinin de tam bir kurtuluşu gibi, üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin sona erdiği sosyalist toplumu gerçekleştirmeye bağlıdır. Toplumda her türlü baskı ve sömürü ilişkisinin sona ermesi buna bağlıdır.

Kuşkusuz, kapitalist toplumun tek kötülüğü kadın erkek eşitsizliğini tümünden ortadan kaldırmaya ehil olmayışı ve kadını cinsel bakımdan hala sömürmesi ve aşağılaması değildir. Kapitalist toplum başka birçok kötülüğün sürdürücüsüdür. Örneğin şiddet-

tin, silahlanmanın besleyicisi ve günümüzde süregelen pek çok bölgesel çatışmanın sorumlusudur. Kar güdüsüyle davranan kapitalist, hiç gözünü kırpmadan en tehlikeli kitle kırım silahlarını üretmekte ve pazarlamaktadır. Doğayı acımasızca bozmakta, kirlletmekte, yaşamı tehlikeye sokmaktadır. Radyo, televizyon, büyük tirajlı basın gibi dev kitle iletişim araçlarını ellerinde tutan tekeller, dünyamızda güzel değerleri, barışverliği, hümanizmi değil, şiddeti, pornoyu, bencilliği, yoz bir kültürü körüklemekte, böylece çocukları ve gençliği en kötü biçimde eğitmekte, en olumsuz güdülerini kışkırtmakta ve insanlığın geleceğini karartmaktadır.

Üretim araçlarının bunca gelişkin olmasına ve yıldan yıla ulusal gelirin artışına rağmen, kapitalist toplum hala yoksulluk, açlık, işsizlik, konut sıkıntısı vb. sorunları çözememiştir. Zenginle yoksul arasındaki uçurum devam ediyor. Toplumun küçümsemyecek bir bölümü, yüzde 5-10'u, bazan daha fazlası, her zaman işsizdir. İş olanın ise yarına güveni yoktur, her an işinden atılma korkusu ile yaşamaktadır. Yüksul halk kesimi iyi bir eğitim görme olanağından yoksundur; bu nedenle de meslek seçmede, sanat ve politika alanında zenginlerle eşit bir yarış sözkonusu değildir. Bazan koca saraylarda, köşklere, geniş lüks konutlarda 3-4 kişilik bir aile, hatta tek kişi yaşarken ve pek çok konut da tümüyle boşken, toplumun bir bölümü başını sokacak konuttan yoksundur.

İnsanlığın kurtuluşu, kapitalizmden kurtuluşa bağlıdır. Ancak üretim araçlarının tüm toplumun malı haline geldiği, kişisel mülkiyet ve kar olgusunun sona erdiği bir toplumda tüm bu kötülükler önlenebilir; eşitliğe, özgürlüğe, adalete dayalı, insanlık için güzel değerlerle donanmış barışçı bir toplum yaratılabilir. Bu sosyalizmdir.

Kimileri, "sosyalizmi de denedik, bu sorunları çözmeye ehil olmadığını gördük" diyebilirler. Demektedirler de. Ne var ki bu doğru değil. Bunu söyleyenler kurnaz kapitalistler ve onların bol paralı uşaklarıdır. Kuşkusuz bunlar, her dönemde, kendilerine inanacak kadar saf, bön ve bilinçsiz kişileri bulabilirler. Ne var ki, gördüğümüz sosyalizm değildi. İnsanlık, dünyanın bir bölümünde sosyalizmi kurmayı denedi, ama başaramadı. Toplum henüz ekonomik ve kültürel bakımdan buna hazır olmadığı için başarısız oldu. Kuruculuk sırasında yanlışlar da yapıldı. Bu nedenle sistem çöktü. Ama bu her şeyin sonu değildir. Eğer bir benzetme yapmak gerekirse, gönümüzdeki modern ve çağdaş binayı kurmak istedik; ama zemin sağlam değildi; kullandığımız malzeme yetersizdi; ustaları, işçileri işe gereği gibi sahip çıkaramadık; bunlar kurulmakta olan binanın kendilerine ait olduğunu anıyamadılar, işe şevkle sarılmadılar; mü-

hendislik hataları da yaptık. Bu nedenle bina çöktü. Ama bu, onu artık hiç inşa edemeyeceğimiz anlamına gelmiyor.

İnsanlık bunu yapmak zorunda. Eğer yapamazsa ondan umudu kesmek gerekir. İlerlemeden ve değişimden umudu kesmek gerekir. Bugünkü haksız, yoz, birçok yönüyle vahşi ve iğrenç toplum düzeninin ebedi olduğunu düşünmek gerekir. Oysa evrende ve insan yaşamında, değişimden başka ebedi olan bir şey yoktur. Bugün dünyamızda, en azından onun bir bölümünde, işçilerin ve kadınların yaşamında gördüğümüz düzelmeler yüzyıl önce henüz birer düş ya da amaçtır. Üçüncü çile çekilen, zaman zaman da ölünen düşler ve amaçlardı. Ama bugün birçoğu gerçek ve doğal yaşamın bir parçası oldular. Yarınla ilgili olarak bugün kurduğumuz düşlerin, önümüze koy-

Sonuç olarak, kadının her türlü eşitsizlikten, baskıdan ve aşağılamadan tam bir kurtuluşu, toplumun genel kurtuluşuna bağlıdır. Gelişkin kapitalist ülkelerin bugünkü yaşamı bu gerçeği açık seçik gösteriyor. Kadın sorunu öteki toplumsal sorunlara bağlıdır ve nihayi çözüm sosyalizmdir. Herşeyi bir metaya dönüştüren kapitalist toplum sona erdiği zaman, kadının bedeni, cinselliği de pazara sürülen bir mal ya da reklam aracı olmaktan çıkacaktır.

duğumuz amaçların da bir yüzyıl sonra gerçekleşmeyeceğini kim iddia edebilir? Belki de 21. yüzyılın sonunda sosyalizm dünyamız için veya onun büyük bir bölümü için doğal yaşam olacaktır.

Sonuç olarak, kadının her türlü eşitsizlikten, baskıdan ve aşağılamadan tam bir kurtuluşu, toplumun genel kurtuluşuna bağlıdır. Gelişkin kapitalist ülkelerin bugünkü yaşamı bu gerçeği açık seçik gösteriyor. Kadın sorunu öteki toplumsal sorunlara bağlıdır ve nihayi çözüm sosyalizmdir. Herşeyi bir metaya dönüştüren kapitalist toplum sona erdiği zaman, kadının bedeni, cinselliği de pazara sürülen bir mal ya da reklam aracı olmaktan çıkacaktır. Gözü doymaz kapitalistin kar uğruna topluma şırınga ettiği yoz kültürün ve yaşama tarzının yerine, insanı güzel ve soylu

değerlerle donatan bir kültür alacaktır. Geleceğin iyi eğitim görmüş, iş ve meslek sahibi kadını, ne açlık ve yoksulluk nedeniyle, ne de kolay yoldan rahat bir yaşam sürme tutkusuyla, bedenini satma gereğini duymayacak kadar bilinçli ve onurlu olacaktır. Geleceğin erkeği de sevginin ve aşkın parayla satın alınamayacağını bilecek kadar onurlu ve duyguları gelişmiş olacaktır. Kadın-erkek ilişkisi de para, çıkar, ya da zora değil, tümüyle sevgiye, insani duygulara, isteğe tabi olacaktır.

Türkiye'de ve Kürdistan'da Kadının Durumu

Günümüzde kadının durumu yüzyıl öncesine oranla birhayli değişmiş olsa da, dünyanın her tarafında, tüm ülkelerde, Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya ve benzeri gelişkin kapitalist ülkelerdeki kadar değişmiş değildir. Özellikle geri kalmış, yoksul, feodal yapı ve yaşam tarzının canlı olduğu ülkelerde durum fazla değişmemiştir.

Bu en başta geri ekonomik durumun ürünüdür. Dünya sömürgecilik sistemi ve emperyalizm bu ülkelere kapitalist ilişkileri belli ölçülerde taşımış olsa bile, bunların çoğunda eski toplumu büyük ölçekte çözecek derecede köklü bir sanayi devrimi olmamıştır. Bu nedenle de toplum yaşamı, geri ülkelerin çoğunda hala tarıma dayanmaktadır. Özellikle kırsal kesimde geleneksel tarım sistemi ve buna dayanan eski aile ve yaşam biçimleri sürmektedir. Kadının aile içindeki eski rolü -ev işleri ve çocuk bakımı devam etmektedir. Böylesine geri kalmış ülkelerin çoğunda, nüfusu büyük kitleler halinde fabrikaya çekecek ölçekte yoğun bir sanayileşme olmadığı için, kentlerde bile kadının geleneksel rolü, en azından kadınların büyük bölümü için, değişmemiştir.

Türkiye bu bakımdan iki grup ülkeden de farklıdır. Türkiye'de ekonomik ve toplumsal yaşam, ne birinciler kadar gelişkin, ne de ikinciler kadar geridir. Türkiye, ortalarda bir yerdedir. Belli ölçülerde sanayileşmiştir. Ama nüfusunun hala yüzde 50'si tarımla uğraşmaktadır. Büyük kentler ise, gelişkin sanayi ülkelerindeki gibi modern değildir. Bunlar, nüfusça büyük olmalarına karşın, geleneksel yaşam ve düşünce tarzının egemen olduğu geniş ve yoksul gecekondu bölgeleriyle kuşatılmışlardır. Bu kentlerde, bir yanda modern ve avrupalı, diğer yanda yoksul, geri ve asyali yaşam tarzı yanyanadır.

Bu durum Türkiye'nin tüm toplumsal ve kültürel yaşamına ve aynı zamanda kadının durumuna yansıyor. Bir yanda, iyi eğitim görmüş, modern giyimli, iş ve meslek sahibi, eşini özgürce seçen, erkeğe bağımlı olmayan, haklarının bilincindeki kadın, diğer yanda yoksul ve muhafazakar, eğitimsiz, çarşaf içinde, eve

kapalı, bir iş ve meslek sahibi olmadığı için kocasına bağımlı, baskı gören, kendi ikincil durumuna ses çıkaramıyan veya bunu benimsemiş kadın..

Kuşkusuz, bunlar genel hatlardır ve iki kesim arasında sınırlar keskin değildir; bazan ortak yanlar içiçe geçer. Örneğin, görece olarak zengin olduğu halde muhafazakar, yoksul olduğu halde çağdaş ve modern aileler vardır. Çok değişik etkenlerle hem geçeköndü bölgelerinde hem de burjuva çevrelerde farklı değer yargılarını, dünya görüşünü, farklı kadın-erkek ilişkilerini görmek mümkündür.

Türkiye toplumunda, benzer durumdaki geri kalmış veya orta gelişmişlik düzeyindeki ülkelerde olduğu gibi, genel olarak şiddet eğilimi güçlüdür ve bu her toplum kesiminde kendini gösterdiği gibi, kadın erkek ilişkilerinde de yaygın biçimde görülüyor. Kadına ve çocuğa karşı şiddet adeta doğal sayılıyor.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Batı'dan alınan hukuk sistemi bazı yönleriyle, örneğin medeni hukuk ve ticaret hukuku bakımından mevcut toplumsal yapının ilerisinde idi. Medeni hukuk, aynı zamanda kadın hakları bakımından yasal planda bir iyileşme ve açılımdı. Kadınlar Türkiye'de eşit oy hakkına da bu dönemde kavuştular. Ancak, yasal plandaki bu iyileşmeler, kadınların durumunu olumlu bakımdan etkilese de, pratikte değişim çok yavaş oldu. Bu da doğal birşey. Toplum belli değişimler için olgunlaşmadıkça, salt yasaların değişmesi fazla şey değiştirmiyor. Bu örnek de, kadının asıl kurtuluşunun yasal formüllere değil, toplumun ekonomik ve sosyal yapısındaki köklü değişimlere bağlı olduğunu gösteriyor.

Türkiye'de kadın, eğitim görme, iş ve meslek seçme, seçme ve seçilme, toplumsal yaşama katılma gibi haklar bakımından yasalar önünde erkekle eşittir. Ancak pratikte bu eşitliği engelleyen güçlü etkenler vardır. Bunlardan biri, daha önce de söylediğimiz gibi, kadınların büyük bir oranının bir iş ve meslek sahibi olmayışı, ev kadını durumunda olmasıdır. Bu

durum onları erkeğe bağımlı duruma getiriyor. Olumsuz etkenlerden biri de hala sürmekte olan tutucu geleneklerin ve değer yargılarının gücüdür. Örneğin bu değer yargıları ve gelenekler yüzünden kız çocukları için eğitim alanında hiç de fırsat eşikliği yoktur. Birçok veli, özellikle kırsal kesimde ve muhafazakar ailelerde, kız çocuklarını ilkokuldan sonra okutmaktan yana değildir. Bu çevrelerde kızları bir an önce "kocaya vermek" tercih edilir ve çoğu kez, kız çocuğu eşini seçme hakkına da sahip değildir. Bu

kararı pekçok durumda hala ana-babalar, özellikle de babalar verir!

Genç kız ve erkek ilişkileri, kentlerdeki modern ve küçük bir azınlığın dışında, son derece denetim altındadır, ya da tümenden yasaklıdır. Bu da gençlerin evlenmeden önce birbirlerini tanımalarına olanak vermez.

Kadınlar, kentlerde bile, erkeklerin rahatça yaptıkları ya da yararlandıkları bir takım haklardan, yaşam olanaklarından yararlanamazlar. Örneğin, yine batılı yaşama tarzını benimsemiş belli zengin ve dar çevrelerin dışında, kadınlar geceleri sokakta gezeemez, bir eylence yerine gidemez.

Türkiye'de kadın oy hakkına ve öteki politik haklarına erken kavuşmuş olmasına rağmen politikada hala oldukça eşitsiz durumdadır. Siyasi partilerin yönetiminde, belediye ve il meclislerinde, parlamentoda ve hükümette kadınların oranı çok düşüktür. Türk parlamentosunda 5-10 bayan milletvekilinin bulunuşu, bunlardan bir ikisinin bakan olması, ya da Bayan Çiller'in vitrinlik

Türkiye'de kadın oy hakkına ve öteki politik haklarına erken kavuşmuş olmasına rağmen politikada hala oldukça eşitsiz durumdadır. Siyasi partilerin yönetiminde, belediye ve il meclislerinde, parlamentoda ve hükümette kadınların oranı çok düşüktür. Türk parlamentosunda 5-10 bayan milletvekilinin bulunuşu, bunlardan bir ikisinin bakan olması, ya da Bayan Çiller'in vitrinlik başbakanlığı bu gerçeği değiştirmiyor. Bunun temel nedeni Türkiye'de kadının hala büyük ölçekte eve kapalı ve politik alanda etkinlik gösterme, gelişme olanaklarından yoksun oluşudur. Bu durum, ancak kadının iş ve meslek hayatına atılması ve eşit eğitim olanaklarına kavuşmasıyla değişebilir.

başbakanlığı bu gerçeği değiştirmiyor. Bunun temel nedeni Türkiye'de kadının hala büyük ölçekte eve kapalı ve politik alanda etkinlik gösterme, gelişme olanaklarından yoksun oluşudur. Bu durum, ancak kadının iş ve meslek hayatına atılması ve eşit eğitim olanaklarına kavuşmasıyla değişebilir. İş sahibi ve eğitim görmüş kadın, erkeğe bağımlı olmaktan kurtulacak, ev işlerini onunla bölüşecek, politikaya ve öteki sosyal ve kültürel ilişkilere ayıracak zamanı olacak-

tır. Böylesi bir değişim, kadının aleyhine işleyen kimi tutucu gelenek ve göreneklerin de zamanla sonunu getirecektir.

Örneğin çarşaf bu bakımdan ilginçtir. Kuşkusuz çarşaf ve peçe, sıradan, ihtiyaç gereği ve doğal koşullara göre şekillenmiş bir giyim tarzı değildir. Şarşaf ve peçe, erkeğin mülkü sayılan, köleleştirilen kadının bir görüntüsüdür. Öyle ki onun eli-yüzü bile başkalarından gizlenmelidir. Çarşaf kadının alçaltılmasıdır. İşin kötüsü, bu anlayış bir din ve ahlak kuralına dönüşmüş ve gelenekçi toplum ve yaşam tarzı içindeki kadın tarafından da benimsenmiştir. Kadının çarşaftan kurtarılmasını istemek ve bunun için çaba göstermek, onun hak ve özgürlükleri, eşitliği için verilmesi gereken mücadelenin bir parçasıdır.

Diğer yandan, deneyler gösteriyor ki, bu iş tek başına yasalar ve kararlarla gerçekleşmiyor. Zorlayıcılık ve baskı ise ters tepiyor. Cumhuriyet döneminde kadını çarşaftan kurtarmak için getirilen yasa ve yasaklara ve önce uygulamaya rağmen, bugün ülkede çarşaf hala yaygındır ve yaşamın kimi alanlarında, örneğin eğitim kurumlarında bir tartışma konusudur. Sonuç olarak, kadının çarşaftan kurtulması da, temelde toplumun ekonomik ve sosyal alandaki genel değişimine ve zamana bağlıdır. Eğitim gören ve bir meslek sahibi olup ekonomik özgürlüğünü kazanan kadın çarşaf giymiyor. Bunun istisnaları ise geçicidir, zamanla aşılabacaktır.

Kürt kadınının durumu ise Türkiye ölçülerine göre daha da geridir. Bu, Kürdistan'ın ekonomik ve sosyal olarak daha da geri kalmışlığından geliyor. Kürdistan'da feodalizmin izleri hala canlıdır; aşiret kurumu, ağalık-şeyhlik Kürt toplumunda günümüzde de hala etkindir. Kürdistan'da sanayileşme ve buna bağlı olarak modern kentleşme çok daha zayıftır. Bu durum Kürt halkının bağımlı durumundan ve Kürdistan'ın sömürge yapısından kaynaklanıyor. Kürdistan'ı aralarında bölüşen güçler oraya talan ekonomisi uyguluyor ve böylece, ülkenin kaynakları son derece zengin olmasına rağmen, ekonomik ve sosyal gelişmeyi önlüyorlar. Sömürgeci güçlerin Kürt ulusal kurtuluş mücadelesini zorla bastırmak için yıllardır Kürdistan'da yürüttükleri kirli savaş ise ekonomik ve sosyal süreçleri daha da olumsuz biçimde etkiliyor ve tam bir yıkıma yol açıyor.

Bu gerikalmışlık ve baskı ortamı kadınların durumuna yansıyor. Kürt toplumunda, yukarıda sayılanlara ek olarak kadının aleyhinde işleyen başka gelenekler, kurallar da var. Geleneksel Kürt ailesinde evlenme yaşına gelen erkek ve kızların evlenmesine aileleri karar verir, eşi, çoğu zaman onlar seçer. Başlık adı altında kızın babasına ve yakınlarına belli bir bedel ödemek gerekir. Bu para, kimi zaman da at, öküz, koyun gibi hayvanlar ve silah olur. Başlık parası veya

bedeli, çoğu zaman yoksul gençler için oldukça ağır ve ödenemez bir yükür. Başlık, kadınların olduğu kadar erkeklerin de aleyhine işleyen bir gelenektir.

Eş seçimi, bazan doğumla başlar! Beşik kertmesi olarak adlandırılan bu geleneğe göre, yeni doğan kız ve erkek çocukların babaları, onları evlendirmek için sözleşirler. Bu çocuklar büyüdükleri zaman aileleri ve çevreleri onları birbirleriyle evlenmeye zorlar ve bu geleneği çiğnemek oldukça zordur, aileler arasında düşmanlığa, çatışmalara yol açabilir.

Kürt toplumundaki benzer geleneklerden biri de berdâl'dir. Bu karşılıklı bir evlilik sözleşmesidir. Bir

Kürt kadınının durumu ise Türkiye ölçülerine göre daha da geridir.

Bu, Kürdistan'ın ekonomik ve sosyal olarak daha da geri kalmışlığından geliyor. Kürdistan'da feodalizmin izleri hala canlıdır; aşiret kurumu, ağalık-şeyhlik Kürt toplumunda günümüzde de hala etkindir. Kürdistan'da sanayileşme ve buna bağlı olarak modern kentleşme çok daha zayıftır. Bu durum Kürt halkının bağımlı durumundan ve Kürdistan'ın sömürge yapısından kaynaklanıyor. Kürdistan'ı aralarında bölüşen güçler oraya talan ekonomisi uyguluyor ve böylece, ülkenin kaynakları son derece zengin olmasına rağmen, ekonomik ve sosyal gelişmeyi önlüyorlar.

aile diğerine kendi kızını gelin verirken, karşılığında da o ailenin kızını gelin alır. Özellikle kız kaçırma durumunda, herhangi bir çatışmaya yol vermemek için böylesi uzlaşmalar yapılır. Bu durumda genç kızın veya erkeğin seçim yapma hakkı yoktur, geleneğe uymak zorundadır. Bu da, görüldüğü üzere, kadınlar kadar, erkeklerin de özgürlüğünü sınırlayan bir kuraldır.

Birden fazla kadınla evlilik, yani kuma olayı da, geçmişe göre azalmış da olsa Kürt toplumunda hala vardır. Özellikle kırsal kesimde ağalar ve benzeri zengin kişiler arasında birden fazla kadınla evlilik

yaygındır.

Kürt kadınları köyde çarşaf giymez, peçe takmazlar. İş yaşamı içinde, bağda-bahçede geleneksel giysiler egemendir. Çarşaf ve peçe İslami dönemde Araplardan gelmiştir ve kasabaya özgüdür. Kadın üretimden koptukça yaşamı evle sınırlanmakta ve daha çok örtünmektedir. Geleneksel kent ve kasaba yaşamındaki kadın evinde bile tam özgür değildir. Orda da çoğu kez hareme kapanır ve erkek konuklara görünmez.

Kürt toplumunda genç kız ve erkeklerin evlilik öncesi ilişkileri çok sıkı denetlenir. Köy yaşamında doğal olarak kız ve erkekler birbirlerini belli ölçüde tanıyabilirler. Düğünlerde, bayramlarda kolkola girip govend çekerler. Ama ilişkileri ileriye gidemez. Evlilik dışı ilişkiler ağır biçimde, çoğu durumda kadının ve erkeğin hayatıyla cezalandırılır.

Günümüzde, kırsal kesimde, köy ve kasabalarda gelenekler sıkıdır. Ancak büyük kentlerde değişim olgusu daha hızlıdır ve bu, kadın-erkek ilişkilerine de bir ölçüde yansımaktadır.

Değişim elbet Kürt toplumunu da etkiliyor. 40-50 yıl öncesi Kürdistan'da genel olarak kız çocuklarının eğitimi ayıp sayılırdı. İlkokul öğrenimi mecburi olduğu halde, Kürt köylülerinin pek çoğu kız çocuklarını okutma gereği duymaz ve buna karşı direnirlerdi. Onları orta ve yüksek dereceli okullara göndermek, bir iş ve meslek sahibi kılmak ise ayıp sayılırdı. Zamanla bu gelenek kırıldı. Köylü kızlar da gerekli eğitimi görerek önce öğretmenlik, ebelik, hemşirelik mesleklerinde göründüler. Daha sonra ise büyüyen kentlerle birlikte kadın, eğitim ve çalışma yaşamına giderek artan ölçülerde katıldı. Gerek Kürdistan'da gerekse Türkiye'nin batı bölgelerinde orta ve yüksek öğrenim kurumlarında kız öğrencilerin oranı, erkeklerle göre kala düşük olsa bile, geçmişe oranla birhayli artmıştır. Şimdi Kürt kadınının değişik mesleklerde görünmesi artık doğal sayılmaktadır. Bir bölümü işçi olarak Avrupa ülkelerine gitmiştir.

Değişim politik ve sosyal alanda da yaşanmaktadır. Çok değil, daha 15-20 yıl öncesi, Kürdistan'ın birçok kasabasında, kentinde kadının sokağa çıkması ayıp sayılırdı. Kadın erkeğiyle bir pastaneye, lokantaya gidip oturamaz, alışveriş için bile sokağa çıkamazdı. Bir siyasi partiye, kültür derneğine üye olmak, çalışmalarına katılmak, toplantılarına gitmek kadınlar için olanaksızdı. Bazı büyük kentlerde bunu yapabilen eğitim görmüş kadınlar bile ancak parmakla gösterilirdi. Oysa son yıllarda durum birhayli değişti. Kürt toplumunu tümüyle apolitize etmeye, örgütsüz bırakmaya yönelik ağır baskılar, tam tersine toplumu daha da politize etti ve kadınları da politik ve sosyal mücadelenin içine çekti. Kadınlar son yıllarda Kürdistan'ın birçok kasabasındaki protesto gösterilerin-

de, direnişlerde ve açlık grevlerinde ön saflarda yer aldılar; işkence çarklarını ve cezaevlerini tanıdılar; sıcak savaş içinde, partizan saflarında yer aldılar. Şimdi gerek Kürdistan'da, gerekse metropol kentlerde Kürt kadınları politik partilerde ve çeşitli derneklere aktif biçimde çalışıyorlar. Ancak bu oran, hala da, ne yazık ki düşüktür.

Kürdistan köyünde hala geleneksel yaşam geçerlidir. Kürdistan kentinde de çalışan kadın yine sayıca azdır ve çoğu kadın yine sadece ev kadınıdır.

Değişim elbet Kürt toplumunu da etkiliyor. 40-50 yıl öncesi Kürdistan'da genel olarak kız çocuklarının eğitimi ayıp sayılırdı. İlkokul öğrenimi mecburi olduğu halde, Kürt köylülerinin pek çoğu kız çocuklarını okutma gereği duymaz ve buna karşı direnirlerdi. Onları orta ve yüksek dereceli okullara göndermek, bir iş ve meslek sahibi kılmak ise ayıp sayılırdı. Zamanla bu gelenek kırıldı.

Kürt toplumunda çalışan kadın bakımından bile erkeklerle bir eşitlik sözkonusu değildir. Hem erkeğin hem kadının bir meslek sahibi olduğu ve dışarda çalıştığı çoğu ailelerde bile çocuk bakımı ve ev işleri yine ya tümüyle, ya da büyük ölçekte kadının omuzundadır. Bu da Kürt kadınının tüm zamanını almakta ve ona politikayla, kültürel ve sosyal sorunlarla ilgilenmek ve kendisini geliştirmek için zaman bırakmamaktadır.

Kürt kadınının da bu bağımlılıktan kurtulması, hep belirttiğimiz gibi, ekonomik ve sosyal yaşamda köklü değişimlere bağlıdır. Ama bu eşitsizlikte, aynı zamanda geleneklerin olumsuz etkilerini de unutmamak gerekir. Değişimi hızlandırmak, en azından kadınların politik ve sosyal yaşama katılımlarını arttırmak için yapılacak çok şey var. Bunu kolaylaştıracak olan, bir bölümüyle ekonomik olanaklar, sosyal haklar ve kurumlar ise, bir bölümüyle de kadın-erkek ilişkilerinde yeni bir anlayışın ağır basması, ev işlerinin adilce bölüşülmesidir. Bunun içinse hem kadınların, hem erkeklerin eğitime, bilince, değişime ihtiyacı var.

Kürt kadınının kurtuluşunu tartışırken, onu yalnız sınıfsal değil, aynı zamanda ve özellikle ulusal durumu içinde düşünmek gerekir. Çünkü ağır ulusal

baskı. Kürdistan'da süren kirli savaş Kürt toplumunu bir bütün olarak derinden etkilemektedir ve tüm temel sorunların çözümünün önündeki başlıca engeldir. Bu baskı ve savaş nedeniyle Kürt halkı erkeği-kadını, zengini-yoksulu, Sünnisi -Alevisi-Yezidisi ile bir bütün olarak yok olma tehlikesiyle yüzyüzedir. Ulusal kurtuluş Kürt halkı için bir varlık yokluk sorunudur.

Böylesine ağır bir durumda kadın sorununu ulusal kurtuluş sorunundan soyutlayamayız. Kürt halkı bakımından ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme, demokratikleşme, kadın hakları bir bütün olarak toplumun özgürleşmesine bağlıdır. Bu olmadan hiçbir sorunumuzu çözemeyiz.

Kadın Sorununa

Doğru Yaklaşım Nedir?

Gelişkin kapitalist ülkelerde Türkiye ve Kürdistan bakımından kadınların sorunlarının oldukça farklı olduğunu biliyoruz ve bunları bir ölçüde dile getirdik. Söz konusu ülkelerde kadınların çoktan elde ettikleri bir bölüm haklar, Türkiye ve Kürdistan kadınları için hala gündemdedir ve uğruna savaşılmayı gerektiriyor. Diğer yandan Türkiye'de ve Kürdistan'daki farklı koşullar ve süreçler, kadınların mücadelesi bakımından da farklı görevleri gündeme getiriyor.

Örneğin batılı kapitalist ülkelerde, gelişkin bir ekonominin yanı sıra oldukça gelişkin demokratik mekanizmalar oluşmuştur. Bu durum, kadın hakları için de güvence oluşturuyor. Böylesine bir demokratik ortam olmadan kadın ve çocuklar üzerinde şiddete son vermek, en azından bunu azaltmak, kadının politik ve sosyal yaşama geniş ölçekte katılımını sağlamak güçtür. Bu demokratik ortam olmadıkça yasalarda yazılı haklar da kağıt üzerinde kalır. Hem emekçilerin, hem bir bütün olarak kadınların, barışçı demokratik bir toplum içinde yaşamakta çıkarları vardır. Savaştan ve baskıdan en çok onlar zarar görürler. Günümüz Türkiye'si bunun somut örneğidir.

Türkiye demokratik bir ülke değil. Çok partili rejim göstermeliktir. Siyasi partiler programlarını ve amaçlarını belirlemekte hiç de özgür değiller. Türkiye'de gerçek anlamda bir düşünce ve örgütlenme özgürlüğü yoktur. Habire siyasi partiler kapatılıyor ve aydınlar cezaevlerini boyluyor. Bunun geçmişte iki

ana nedeni vardı: "Komünizm tehlikesi" ve Kürt sorunu. Şimdi ise tek nedeni vardır: Kürt sorunu.

Türk devleti Kürdistan'da kirli bir savaş yürütüyor. Bu savaş demokrasinin önündeki en büyük engeldir. Rejim bu haksız savaşı "vatan ve milletin birliğini koruma" adına yürüttüğünü ileri sürüyor ve kamuoyunu aldatıyor. Bu nedenle de rejim, gerçeklerin tartışılmasına, düşünce ve basın özgürlüğüne tahammül edemez. Rejim, Kürt halkını baskı altında tuttuğu, haklarını tanımadığı sürece, bu politikaya karşı çıkan, baskıların son bulmasını isteyen, barışçı ve adil bir çözümde yana olan siyasi partilerin kuruluşuna tahammül edemez.

Kirli savaş kaynakları tüketiyor. Rejim ülkenin olanaklarını yapım işinde değil, yıkım işinde kullanıyor. Halkın ekmeğini kurşun ve bomba yapıyor. Kirli savaş enflasyonun, işsizliğin, yoksullaşmanın başlı-

Gelişkin kapitalist ülkelerle Türkiye ve Kürdistan bakımından kadınların sorunlarının oldukça farklı olduğunu biliyoruz ve bunları bir ölçüde dile getirdik. Söz konusu ülkelerde kadınların çoktan elde ettikleri bir bölüm haklar, Türkiye ve Kürdistan kadınları için hala gündemdedir ve uğruna savaşılmayı gerektiriyor.

ca nedenidir. Bu savaş sürdüğüçe ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmesi, çalışanların yaşam standardının iyileşmesi beklenemez.

Emekçiler gibi kadınların çıkarı da demokrasi ve barıştadır. İşte bu nedenle, hem Türkiyeli emekçilerin, hem de kadınların gündemindeki başlıca görev bu haksız savaşın son bulması. Kürt sorununa siyasal yollardan adil bir çözüm bulunarak demokratik bir toplumun bir an önce kurulmasıdır, o olmalıdır.

Kürt kadınları içinse sorun bir özgürlük ve demokrasi sorunudur. Bugün Kürt halkına karşı yürütülen kirli savaş nedeniyle, Kürt toplumu için can güvenliği, insan onuru birinci dereceden önem taşıyor. Baskı o dereceye varmıştır

ki, köylü ve kentli, zengin ve yoksul, kadın ve erkek hiçbir Kürt için can güvenliği yoktur. Bu koşullarda herkes bir köşe başında kurşunlanabilir, tutuklanıp işkence görebilir, aşağılanabilir. Kürt kadınları savaşın kötülüklerini, cinsel saldırılara uğrayarak başka biçimlerde de yaşamaktadırlar. Bu tür saldırılar Kürt kadını kadar Kürt erkeğini de yaralıyor.

Tüm bu nedenlerle özgürlük sorunu Kürt toplumu bakımından, sınıf, inanç ve cins gözetmeksizin ortak bir sorundur, ulusal kurtuluş ortak amaçtır. Ulusal kurtuluş, ekonomik ve sosyal gelişmenin, demokrasinin yolunu açarak, Kürt toplumunu modernize ederek, Kürt kadını bugün varolan bir dizi bağ ve baskıdan kurtaracaktır.

Kadın sorununa ilişkin olarak yapılan önemli yanlışlardan biri, onu diğer toplumsal sorunlardan

soyutlamak, salt erkek-kadın arasındaki bir sorun saymak ve çözümünü de "erkeklerle karşı mücadele" ile mümkün görmektir.

Kadın sorunu, kuşkusuz, insan soyunun iki cinsinin eşitsizliğinden kaynaklanan bir sorundur. Bu eşitsizlikte haksızlığa uğrayan kadınlardır. Öyle olunca da, buna en başta kadınların tepki göstermesi ve onların bu durumun değişmesini istemesi doğaldır. Kadınlar bilinçli, örgütlü oldukları oranda bu mücadele etkili olacak ve değişim süreci kadınlardan yana hızlanacaktır. Ama, biliyoruz ki, bu sorunun kaynağı aynı zamanda özel mülkiyettir ve o toplumsal düzenden soyutlanamaz. Çözümü de temel toplumsal sorunlarla atbaşı gitmektedir.

Belki sosyalizme varmadan, kadın sorununu tümden ortadan kaldırmak mümkün değildir ve öyle görünüyor; ama mevcut eşitsizliği asgariye indirmek, kadınların durumunu iyileştirmek mümkündür. Şu anda gelişkin kapitalist ülkelerde görünen budur. Kuşkusuz, kadın-erkek ilişkilerinde, aile yapısında belirleyici olan ekonomik ve sosyal koşullardır. Bu koşullar değişim için olgunlaşmadan hiçbir istek ve çaba para etmez. Ama bilinçli ve örgütlü insan eylemi de değişimi kolaylaştırır ve hızlandırır.

Bundan çıkacak sonuç nedir? Başlıca sonuçlardan biri şudur ki, bu çelişki, esas olarak kadın-erkek arasında bir kavgayla değil, haksız, baskıcı, sömürücü ekonomik ve toplumsal düzene karşı kavgayla çözülecektir. Bu kavgada ise kadınlar yalnız değildir. Düzeni değiştirmek salt kadınların değil, kadın-erkek tüm baskı görenlerin, ezilenlerin, sömürülenlerin işidir. İşçiler, geçmişte düzene karşı mücadelede kadınlar üzerindeki baskılara da karşı çıktılar. Bu doğal ve gerekliydi. İşçiler, her çeşit baskıya karşı çıkmadan tutarlı bir demokrasi mücadelesi veremezler, kitlelerin desteğini kazanamaz ve kendi kurtuluşlarını da sağlayamazlar. Adil ve demokratik bir toplum isteyen, düzenin çeşitli kötülüklerine karşı çıkan ve topluma bilinç taşıyan aydınlar da kadın haklarının savunucuları oldular.

Bir başka yanlış ise, bu sorunun diğer toplumsal

sorunlarla bağlantı içinde olduğu haklı gerekçesine sığınıp, onun çözümünü düzen değişikliğine ertelemek ve şu anda kadın örgütlenmesi ve mücadelesiyle ilgili olarak yapılacak bir iş olmadığını ileri sürmek, yani işi oluruna bırakmaktır. Bu da ötekisi kadar yanlış bir tutum.

Kimileri benzer bir tutumu ulusal sorunla ilgili olarak takınırlar. Sosyalizm her türlü baskı ve eşitsizliği yok edeceği gibi ulusal baskıyı da yok eder deyip yalnızca sosyalizm için mücadele etmeyi yeterli bulanlar, ulusal sorunla ilgili olarak ise ayrıca herhangi bir çaba göstermeye gerek olmadığını geçmişte savunmuşlardı ve şimdi de, bu sorunun gündemde olduğu kimi ülkelerde vardır. Bunun yanlış olduğu tarihsel olarak kanıtlandı. Hem ulusal sorunun sosyalizm öncesi çözümü mümkün olduğu, hem de böyle bir tutum bizzat sosyalizm mücadelesine zarar verdiği için. Doğru bir ittifaklar politikası, işçi sınıfının sosyalizm için mücadelede tüm baskılara karşı çıkmasını ve en geniş demokrasiyi savunmasını gerektirir.

Kadın sorunu için de böyledir. Belki sosyalizme varmadan, kadın sorununu tümden ortadan kaldırmak mümkün değildir ve öyle görünüyor; ama mevcut eşitsizliği asgariye indirmek, kadınların durumunu iyileştirmek mümkündür. Şu anda gelişkin kapitalist ülkelerde görünen budur. Kuşkusuz, kadın-erkek ilişkilerinde, aile yapısında belirleyici olan ekonomik ve sosyal koşullardır. Bu koşullar değişim için olgunlaşmadan hiçbir istek ve çaba para etmez. Ama bilinçli ve örgütlü insan eylemi de değişimi kolaylaştırır ve hızlandırır. Eğer kadın hakları ve genel olarak demokrasi için mücadele edilmeseydi, sözkonusu ülkelerde kadın haklarının ve genel olarak demokrasinin sınırı bugünkü kadar geniş olmazdı.

Bizim toplumumuzda da bu mücadeleye gerek var ve zaten veriliyor. Gerekli olan ona hızlandırmak ve sağlıklı bir doğrultuda yürümesi için çaba göstermektir.

Nasıl Bir Kadın Örgütlenmesi ve Mücadele Anlayışı?

Elbet kadın sorunu, salt kadınların değil, aynı zamanda erkeklerin sorunudur. Kadınların ikinci sınıf insan muamelesi gördükleri, baskı altında oldukları bir toplum demokratik değildir. Çağdaş, çağdaştan da öte ileri bir topluma ulaşmak, ancak emekçiler, kadınlar, baskı altındaki uluslar ve azınlıklar dahil, insanın insan üzerindeki tüm baskı ve sömürü biçimlerine son vererek, adil, eşitlikçi bir toplum oluşturmaya bağlıdır. Kuşkusuz, baskı ve sömürü düzenininin yararlanan ve bunu sürdürmek için her şeyi yapan sınıflar, zümreler, gruplar her toplumda vardır. Erkek egemenliğini benimsemiş ve kadın üstündeki imtiyazlarını, üstün konumunu yitirmek istemeyen

erkekler de. Ama üst sınıflar içinde ezilenlerden yana tavır alan, haksızlığa karşı çıkan ve değişim için mücadele eden aydınlar ve onurlu insanlar her zaman çıkmıştır. Kadının eşitsiz durumunun bilincinde olan ve buna tepki gösteren erkekler de. Kaldı ki, daha önce de belirttiğimiz gibi, emekçiler ve bir bütün olarak devrim ve demokrasi güçleri, bizzat kendi kurtuluşları ve amaçları için tüm baskılara karşı çıkmak, tüm ezilenlerle el ele vermek zorundadırlar. Bu nedenle, kadının kurtuluşu için mücadele etmek, aynı zamanda erkeğin kendi kurtuluşu içindir; bir bütün olarak insanın kurtuluşu içindir. Erkek, kadın üzerindeki baskıya ve işsiz ilişkilere karşı çıkarken aynı zamanda kendisini değiştirecek, yenileyecektir.

Bu mücadele, elbet eşitsizliğin varolduğu her durumda, hayatın her alanında; aile ve iş yaşamında, eğitim alanında, politikada verilmelidir.

Diğer yandan, bu mücadelede kadınların kendilerinin yapabilecekleri, yapmaları gereken çok şey var. Bu eşitsizliğin, baskıların acısını biz erkekler onlar kadar içten duyamayız, onlar kadar iyi dile getiremeyiz. Kadınlar bunun için örgütlenmeli ve biz onlara yardımcı olmalıyız.

Kuşkusuz kadın örgütlenmesi dünyada ve bizim ülkemizde ilk kez gündeme gelmiyor. Bu yüzyılı aşkın süredir tartışılıyor. Belki biz bu tartışmada geciktik, ya da biz tarihi biraz geriden yaşıyoruz. Kaldı ki sorun günümüzün sorunu. Bugün de hala bir kadın örgütlenmesine gerek olup olmadığını düşünenler olabilir. Kadınlar mevcut siyasi partilerde, derneklerde, meslek örgütlerinde erkeklerle birlikte örgütlenmeli ve çalışmalı, bu yeterlidir denebilir. Elbette kadınlar tüm bu örgütlerde çalışmalıdırlar ve bu zaten, şimdi de belli bir derecede olmaktadır. Bu oranı yükseltmek, bu tür örgütlerde kadınların üye ve yönetici olarak katılımını yükseltmek için çaba göstermek gerekir. Ancak bu yetmez. Bu tür örgütlerin ana konusu kadın sorunu değildir. Onlar iktidarı amaçlamış bir parti, belli bir meslek örgütü, kültür derneği vb. olabilir. Elbet bunların da kendi alanlarında kadın erkek eşitsizliğine karşı çıkmaları mümkün ve gereklidir. Ancak bu görev onlar bakımından ikincildir. Ana işlevi olarak kadın sorununu gündemine alan Kadınların kendi kitle örgütleri de olmalıdır.

Bu tür demokratik ve kitlesel kadın örgütlerinin görevi iki yönlüdür. Birincisi ve başlıcası kadınları aydınlatmak, sorunları konusunda bilinçlendirmek ve örgütlemektir. Baskı ve eşitsizliğe karşı kadınların mücadelesi ancak bu şekilde etkinlik kazanabilir. İkinci görev ise kadınların öteki toplumsal sorunlarla ilgili olarak da kitlesel katkı ve etkinliğini sağlamaktır. Bu alanda, sözkonusu ülkenin ve toplumun somut tarihsel koşullarına bağlı olarak demokrasi mücadelesi, ulusal kurtuluş mücadelesi ve diğer toplumsal

sorunlar ön plana çıkabilir.

Ülke planında, ya da ulusal planda örgütlenen bu tür demokratik kadın örgütlerinin kitlesel olmaları doğaldır. Ancak böylece en geniş kadın kitlesini örgütleyebilirler. Belli bir sınıfa, politik ve dini inanca özgü kadın örgütlenmesi ise kaçınılmaz olarak dar olur ve yeterince etkin olamaz. Diğer bir deyişle, bir araya gelmenin asgari koşulu şu veya bu ideolojik ve politik görüş, dini inanç değil, kadınların ortak sorunlarıdır. kadınlar üzerindeki baskı ve eşitsizliğin son bulmasıdır. Farklı düşündükleri konularda ise karşılıklı hoşgörü gerekir. Tüm kadınların bunda çıkarı vardır ve bu anlayışla en geniş birlikleri oluşturmak mümkündür.

Böylesine kitlesel bir kadın örgütünün yaratılması, işlerlik kazanması ve güçlenmesi için, o aynı zamanda demokratik bir örgüt olmalıdır. Demokrasi, hakları ve görevleri içeren bir ilkeler bütünüdür. Demokratik ilkeler tüm örgütleri için ortaktır, evrenseldir. Bu, özgür iradeyle üye olmayı ve ayrılabilmeyi, özgür tartışmayı, oy hakkını, yönetimin özgür seçimiyle oluşturulmasını ve değiştirilmesini, kararların çoğunluk oyuyla alınması gereğini içerir. Bu tür örgütlerde kitle tabanını genişletmek, birliği korumak demokratik mekanizmaları iyi işletmeye bağlıdır. Örgütsel çalışmada sorunların birçoğu bu mekanizmaların iyi işlememesinden kaynaklanır.

Böylesi kitlesel bir kadın örgütü, elbet aynı zamanda bağımsız olmalıdır. Kendi dışında bir başka örgütten direktif almalı, başka güçler tarafından yönetilmemelidir. Bu tür bir bağımlılık hem demokratik mekanizmaları yok eder hem de kitleselliğe engel olur.

Bugüne kadar gerek Türkiye'de gerekse Kürdistan'da kadın örgütlenmesinde yeter başarı sağlandığını söyleyemeyiz. Güçlü kadın örgütleri yaratılamadı. Günümüzde Türkiye'de kadın örgütlenmesi parçalı ve zayıftır. Bunun bir nedeni, başlıcası, Türkiye'de, politik partilerin yanı sıra, sivil toplum örgütlerine çıkarılan güçlüklerdir. Türk devleti kendi dışında ve kendi denetimi dışında örgüt istemiyor; türlü biçimlerde baskı yapıyor, engelliyor ya da yasaklıyor. Diğer bir neden ise örgütlenme tarzı ve anlayışındaki yanlışlardır ve bu kadın örgütlenmesine de yansıyor.

Şimdiye kadar, özgürce çalışma olanaklarına sahip olan düzen partileri, kadın örgütlenmesiyle ilgili olarak kendi kadın kollarını oluşturmakla yetinmişlerdir. Bu, parti hizmetinde bir örgütlenmedir, gençlik kolları gibi. Gerçi düzen, 12 Eylül sonrası olduğu gibi, zaman zaman bunları da yasaklamaktadır. Sol hareket ise, ayrı bir kadın örgütünü düşünse bile, bunu hep, kendi ideolojik ve politik çizgisinin hizmetinde oluşturmaya çalıştı. Bu nedenle, kadın örgütlen-

mesi daha baştan ideolojik sınırlarla çerçevelendi. Ayrıca, solun parçalanmışlığına uygun olarak bölük pörçük oldu.

Bunun dışında, son yıllarda ortaya çıkan kimi kadın örgütlenmeleri de henüz çeşitli zaafı taşıyorlar. Kitlese ve demokratik kadın örgütlenmesini sağlama görevi hala Türkiye kadın hareketinin gündeminde.

Kürdistanlı kadınların kendilerine özgü bir kadın örgütüne gerek olup olmadığı tartışılabilir ve geçmiştir. Örneğin siyasi partiler planında da bu konu tartışıldı. Kimileri mevcut devlet sınırları içinde ortak örgütleri savundular ve şimdi de savunabilirler. Ancak Kürt ulusal hareketinin kendine özgü görevleri, tüm parçalarda politik planda bir ayrışma yarattı. Bu pratik bir gerçekliktir. Aynı şey kadın ve gençlik hareketi bakımından da sözkonusudur. Şimdi sözkonusu olan her iki halkın ilerici, demokratik güçleri ve bu nitelikteki örgütler arasında dayanışmanın, işbirliğinin nasıl örgütleneceğidir. Bunun biçimleri elbet zamana, koşullara bağlı olarak değişebilir. Ulusal bazda örgütlenen Kürt kadın hareketi de, gerek yanyana yaşadığı halkların kadın hareketi, gerekse uluslararası plandaki kadın hareketi ile sıkı bir dayanışma içinde olmalıdır.

Kürdistan kadın hareketi bakımından güçlükler ve engeller daha da büyüktür. Bu, ülkemizin parçalanmış olmasından. Kürt halkı üzerindeki ağır ulusal baskıdan kaynaklanıyor. Sömürgeci güçler, Kürt halkının politik, kültürel ve mesleki her planda serbestçe örgütlenmesini engelledikleri gibi kadın ve gençlik örgütlerini de engellemektedirler. Ancak sözkonusu ağır koşullarda bile gerekli örgütleri yaratmak için yol ve yöntemler vardır.

Politik örgütler gibi, sözkonusu kadın örgütleri de açık ki Kürdistan'ın her bir parçasında ayrı örgütlenbilir ve pratikte böyle olmaktadır. Kürdistan'lı kadınların oluşturacağı böylesi bir kitlese kadın örgütü, elbet Kürdistan'daki Kürt veya başka etnik kökenden kadınların yanı sıra, aynı zamanda metropoldeki Kürt kadınlarını örgütlemelidir.

Kürt ulusal hareketi şimdiye kadar kadın örgütlenmesinde, kimi çabalara karşılık başarılı olamadı. (Diğer parçalarda bu görevin ne ölçüde yapılabildiği veya oradaki koşullar ayrı bir konu; şu anda tartıştığımız Kuzey Kürdistan'daki durumdur.) Sömürgeci devletin ağır baskılarının yanı sıra sol ve yurtsever örgütlerin örgütlenme konusundaki hata ve yanlışlarının, sekte tutumlarının da bunda payı var. Bu nedenle, dir ki geçmişteki kimi denemeler başarısız oldular ve mesafe alınamadı.

Başka politik örgütlere ve görüşlere karşı tolerans olmadıkça politik planda bir cephe oluşturmak güç olduğu gibi, ortak kadın, gençlik ve meslek ör-

gütleri oluşturmak da mümkün değildir. Bu nedenle, birlikte çalışma gereğini duymak ve farklılıklar konusunda karşılıklı hoşgörü zorunludur. Öyle sanıyorum ki, bu zorunluluk giderek daha çok kişi ve çevre tarafından anlaşıyor. Görev bu gün de gündemdedir. Engeller ve güçlükler karşısında yılmamak, en azından, birliğin gereğine inanan, birbirlerinin varlığına saygı gösteren kesimleri, kişileri biraraya getirerek Kürdistan'lı kadınların kitlese, demokratik kadın örgütünü oluşturmak için çaba göstermek gerekir.

Kürt halkının bir varlık yokluk kavgası verdiği Kürdistan koşullarında kadın hareketi için de ulusal görevler hayatidir. Elbet Kürt kadın hareketi, kadınlar üzerindeki baskıya karşı ve kadın-erkek eşitliği için de daha şimdiden üzerine düşen görevleri yapmalıdır. Ama bunu yaparken, kadınların enerjisini ulusal mücadele için seferber etmenin ve kadın hareketiyle ulusal kurtuluş mücadelesi arasında gerekli uyumu sağlamanın önemini unutmamalı. Ulusal kurtuluş, toplumumuz için kilit sorundur.

yor. Başlangıç sağlıklı olursa, küçük güçlerle başlatılan bir örgütlülük de zamanla büyüyüp amaçlarına ulaşabilir.

Kuşkusuz, uzun ve kısa vadeli görevlerin, buna uygun sloganların doğru belirlenmesi, kitle içinde çalışma anlayışı da önemlidir. Kadın sorunu, dinle, ahlaki değerlerle, geleneklerle de iç içe geçmiş son derece hassas bir konudur. Kadınların eşitsizliğe karşı çıkışı ne kadar haklıysa, bunun, tüm bu din ve ahlak değerlerini, gelenekleri hiçe sayan, her şeyi bir anda yıkmak ya da değiştirmek isteyen bir anlayışla yürütülmek istenmesi de o derece yanlıştır. Böyle bir tutum kitleden kopmak, toplumdaki dışlanmak olur. Kadın-erkek ilişkilerinde birçok şeyin, toplumdaki ekonomik ve sosyal değişiklikleri izlediğini ve zamana gerek olduğunu unutmamak gerek. Bir toplumda varolan ilişkiler, bir başkasında aynen geçerli kılınmaz.

Örneğin, günümüzün gelişkin kapitalist toplumlarında, hatta Türkiye'nin metropollerindeki belli zengin semtlerinde kızlar erkek arkadaşlarıyla rahat-

ça sokağa çıkabilir, gece kulübüne gidebilir, ya da, evli olmadıkları halde, bir evi veya odayı paylaşabilirler. Aynı şeyi Kürdistan'ın kırlarında hatta kentlerinde önerebilir misiniz? Avrupa'da bile bu tür değişimler, sanayi devriminin ardından yüzyıllar aldı. Türkiye'de 70-80 yıl öncesi, tiyatro ve sinema oyunculuğu, ses sanatçılığı, yani sahne yaşamı kadınlar bakımından hor görülen bir meslekti ve bunu ancak az sayıdaki gayrimüslim kadınlar yapabilmekte idi. Oysa şimdi durum çok farklıdır. Bu meslekler şimdi toplumda onurlu bir yere sahip ve bu buna heves duyan, onu icra eden binlerce genç kız ve kadın var.

Değişim süreci bir çok engeli zamanla ortadan kaldırıyor. Elbet, işi oluruna bırakmamak, bilinçli, örgütlü çabalarla onu hızlandırmak gerekir. Bunu yaparken ise, her toplumun kendine özgü koşullarını, kitle psikolojisini iyi hesaplamak gerekir. Değişimi kolaylaştıran bir yaklaşım gereklidir. Öylesine bir tutum ki, ters tepmesin, kadının yanı sıra erkeği de olumlu biçimde etkilememize, kitlelerle kaynaşmamıza elverişli olsun.

Çalışma tarzımızı, istemlerimizi, sloganlarımızı saptarken yalnızca ülkenin küçük seçkin bir tabakasını, okumuş, aydın bir avuç kadını değil, ülkenin geniş halk yığınlarını göz önüne almalıyız. İşe nereden başlayacağımızı iyi saptamalıyız. Daha gelişkin ve farklı yapıdaki toplumların kadın hareketinde geçerli olan sloganları kopye eder gibi alıp öne sürmek çoğu zaman hiçbir işe yaramaz. İstemler bizim toplumumuzun gerçeklerine uygun, somut, gerçekleşebilir, topluma sindirilebilir istemler olmalı.

Geçtiğimiz yıllarda genç, heyecanlı, ama deney-siz solcuların yaptıkları yanlışlar bize örnek olmalı. Örneğin bu tür gençler gittikleri yerde çoğu zaman din sorununu, tanrı tartışmasını öne çıkardılar. Bu işe, daha baştan onlarla dindar kitleler arasında bir kopuşa yol açtı. Tutucu ve sömürücü güçler bundan yararlandılar. Ezici çoğunluğu dindar olan emekçi halk arasında solculara karşı bir kampanya örgütlemekte bu yanlışları bolca kullandılar. Kadın örütlenmesinde görev alanlar da, kitlelerin değer yargılarını, psikolojisini iyi hesaba katmalı, sert tepkiler yaratacak, üstelik ülkemiz koşullarında gerçekleşmesi mümkün olmayan görüş ve önerilerle gitmemeli. Amaç, ille de birşeyleri söylemek değil, birşeyleri değiştirmektir. Söz amaca hizmet etmelidir.

Hangi söz ya da önerilerin kitlelerde, hatta bizzat kurtuluşları için çaba gösterdiğimiz kadınlar arasında tepki yaratacağını, neyin ise olumlu olacağını ve değişime hizmet edeceğini kestirmek zor değildir. Örneğin kız çocuklarının eğitiminin gereğini, yararını neden her yerde savunamayalım. Bunun gereğini analara da babalara da anlatmalıyız. Kız ve erkek çocuklar arasında erkeklerden yana yapılan ayırımı ve

bu tür değer yargılarının yanlışlığını, ilkelliğini işlemeli, insanlarımızı bu konuda aydınlatmalıyız. Kız ve erkeğin birbirleriyle zorla evlendirilmesinin, başlığın, beşik kertmesinin, berdal'ın yanlışlığını her yerde propaganda edebilmeliyiz. Kimilerinin işine gelmese de toplum bunları sindirebilir. Kadın ve çocuğun dövülmesinin kötülüğünü, ilkel bir tutum olduğunu her yerde açıklamalı ve erkekleri bu tutumlarını terk etmeye çağırmalıyız. Çalışma yaşamında eşit işe eşit ücreti, doğum öncesi ve sonrası yeterince ücretli izni; yeterli sayıda çocuk kreşleri ve ana okullarını istemeli ve bunun için mücadele etmeliyiz. Bunun gibi kadın hakları alanında bugünden gündeme getirebileceğimiz, savunabileceğimiz çok şey var.

Kanımcı, bu aşamada ülkemizin koşullarında en önemli görevlerden biri kadını örgütsel alana çekmektir. Hem kitlesel kadın örgütü, hem de politik, kültürel ve çeşitli sosyal etkinliklere. Bu bakımdan durum, 15-20 yıl öncesinden bile çok farklıdır, oldukça elverişlidir.

Kadının politik, kültürel ve öteki sosyal etkinliklere katılması, bilgi ve deney kazanması, kişiliğinin gelişmesi için zorunludur. Bu, aynı zamanda değişim için, toplumsal sorunların çözümü için kadın enerjisinin harekete geçirilmesi demektir. Toplumun yarısı olan kadınların bu tür çalışmalardan uzak durması, toplum için büyük bir kayıptır. Evine kapalı, politik ve sosyal sorunlara ilgisiz bir kadın, birçok durumda erkeğinin önünde bile ayakbağı olur. Kadınsız bir siyasal mücadele topaldır, hızlı yol alamaz.

Kadını örgütlü çalışmaya, politik ve sosyal etkinliklere çekmek içinse, onu eğitmenin yanı sıra, erkeği de eğitmek gerekir. Çünkü bunun için karşılıklı bir anlayışa gerek var. Erkek de bunun gerekli olduğunu anlamalı, zorluk çıkarmamalı. Ayrıca bunun için ev işlerinin paylaşılması, böylece kadına serbest zaman kazandırılması gerekir. Kuşkusuz, ailede yalnız erkeğin çalıştığı durumlarda, ev işlerinde ancak erkeğin yardımından söz edilebilir. Ama kadın-erkek, ikisi de çalışıyorsa, o zaman ev işlerinde adil bir bölüşüm gerekir.

Kürt halkının bir varlık yokluk kavgası verdiği Kürdistan koşullarında kadın hareketi için de ulusal görevler hayatidir. Elbet Kürt kadın hareketi, kadınlar üzerindeki baskıya karşı ve kadın-erkek eşitliği için de daha şimdiden üzerine düşen görevleri yapmalıdır. Ama bunu yaparken, kadınların enerjisini ulusal mücadele için seferber etmenin ve kadın hareketiyle ulusal kurtuluş mücadelesi arasında gerekli uyumu sağlamanın önemini unutmamalı. Ulusal kurtuluş, toplumumuz için kilit sorundur. O sağlanmadan hiçbir temel sorunumuzu çözemeyiz. O sağlanmadan kadın hakları konusunda da fazla yol alamayız.

1925 KÜRT ULUSAL HAREKETİ

Osman Aydın

Kürt ulusu tarihinde, kendisinden önceki Kürt ulusal hareketleri ve kendisinden sonraki Kürt ulusal hareketlerinin adeta kavşak noktasını teşkil eden **1925 Kürt Ulusal Hareketi**, çoğunlukla Türk resmi tarih tezinin nitelemesi ve adlandırmasıyla; "**Şeyh Said Ayaklanması**" veya "**isyani**" olarak anılmaktadır. Kürt ulusal hareketlerini, hareketin liderinin adıyla adlandırmak resmi tarih tezinin vazgeçilmez tavrı olmuştur ve Kürtler de, bu tür adlandırma ve nitelemeleri olduğu gibi benimsemişlerdir.

1925 Kürt Ulusal Hareketi'ni doğru algılayabilmenin temel koşullarından biri, bu hareketi doğuran temel etkenlerin ve özellikle de son ikiyüz yıllık Kürt ulusal hareketlerinin karakteristik özelliklerinin bilinmesidir. Bu nedenle bu makalede ana başlıklar halinde etken olan bu tarihi kesite ve hareketin nitelik ve sonuçlarına çok özet biçimde değinilecektir.

Hareketin Adını

Doğru Koymak

Kürt ulusu tarihinde, kendisinden önceki Kürt ulusal

hareketleri ve kendisinden sonraki Kürt ulusal hareketlerinin adeta kavşak noktasını teşkil eden **1925 Kürt Ulusal Hareketi**, çoğunlukla Türk resmi tarih tezinin nitelemesi ve adlandırmasıyla; "**Şeyh Said Ayaklanması**" veya "**isyani**" olarak anılmaktadır. Kürt ulusal hareketlerini, hareketin liderinin adıyla adlandırmak, resmi tarih tezinin vazgeçilmez tavrı olmuştur ve Kürtler de, bu tür adlandırma ve nitelemeleri olduğu gibi benimsemişlerdir. Resmi tarih tezi bu tavrıyla, Kürt ulusal hareketlerinin özünü ve siyasal istemle-

rini alabildiğine gözden ırak tutmaya çalışarak, Kürt halkının kendi tarihini algılamakta sapkınlık içine düşmesini ve giderek onun tarih bilincini çarpıtıp, silmeyi hedeflemektedir. Kürtlerin bu tuzağa düşmemesi gerekir. Hareketin, **1925 Kürt Ulusal Hareketi** olarak adlandırılmasının doğru olduğunu ve bu adlandırmanın hareketteki Kürt ulusal dinamiklerini ve siyasal istemlerini karşıladığını düşünüyorum.

1925 Kürt Ulusal Hareketi, kendisinden önceki hareketlerin zaaf ve motiflerini bünye-

sinde taşımış olmakla birlikte, yeni siyasal motifleri de bünyesine katarak, kendisinden sonraki Kürt ulusal hareketlerine de zaaf ve motiflerini aktarabilmiştir. Bu anlamda Kürt ulusal hareketlerinde bir kavşak konumundadır.

Kürt Ulusal

Hareketlerinde Üç Evre

Dünya genelinde yaygınlaşan uluslaşma süreci 19. yüzyılın hemen başlarında Kürt halkını da etkilemiş ve bu etkileme, Kürtlerin kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi

önderliğindeki Kürt ulusal hareketi, 1880 yılına kadar devletle amansız çatışmalara neden olan Kürt ulusal hareketlerinin birinci evresini oluşturmuştur. Bu tarihi kesit içinde Osmanlı İmparatorluğu'nun üniter devlet kurma tercihinin doruğa çıktığı 2. **Mahmud**'un çabaları ile, **Bedirhan Bey** önderliğindeki o dönemin en büyük Kürt ulusal hareketinin çakışmış olması tesadüfi değildir. Kürt ulusal hareketleri açısından bu birinci evre üç ana karakteristik göstermektedir:

siyasal istemleri yoktu. Hareketler, mirliğin egemenlik alanıyla bağlantılı olarak **lokaldi**.

3) Bu dönem içindeki Kürt ulusal hareketlerinin siyasal istemleri, otonomi idi. Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmak ve bağımsız bir devlet kurmak gibi siyasal bir tercih henüz sözkonusu değildi.

1880 yılından sonra Kürt ulusal tarihinde, Kürtlerin siyasal istem ve tercihlerinde ve örgütlenme yapılarında ikinci dönemi görmekteyiz. Miri önderliklerin yönettiği Kürt ulu-

1880 yılından sonra Kürt ulusal tarihinde, Kürtlerin siyasal istem ve tercihlerinde ve örgütlenme yapılarında ikinci dönemi görmekteyiz. Miri önderliklerin yönettiği Kürt ulusal hareketleri yenilgiyle sonuçlandıkça, önder kadrolar ve aileleri çoğunlukla İstanbul'a ve imparatorluğun Kürdistan'dan uzak olan kentlerine sürüldüler. Doğal olarak, özellikle 1850'lerden sonra Kürdistan'da büyük ölçüde sosyal ve siyasal alandaki önderlik kurumunda bir boşluk doğdu.

istemini yoğunlaştırmıştır. Genel ulusçuluk akımlarının gelişmesinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin kendisine yeniden çeki düzen verip özellikle merkezi devlet yapılanması tercihi içine girmesi, 1514'ten bu yana Osmanlı İmparatorluğu içinde özerk yönetimler biçiminde egemenlik hakkını kullanan ve şekillendiren Kürt siyasal yapılanmalarının siyasal egemenlik alanlarını alabildiğine daraltma sonucunu getiriyordu. İmparatorluk yönetiminin bu tavrı, Kürtlerin kendi kaderlerini belirleme arzularını kamçılamiş ve bu istem, imparatorlukla Kürt Mirlikleri arasında kaçınılmaz olan egemenlik çatışmasını yaratmıştı. 1906 **Abdurrahman Paşa**

1) Kürt Mirlikleri, üniter devlet yapılanması karşısında kendi siyasal erklerini kaybetmemek için imparatorluğa karşı silahlı başkaldırıda bulunma hususunda ısrarlı olmuşlardır. Bu dönemdeki hareketlerin hepsinde önderlik, geleneksel Kürt siyasal ve sosyal önderliklerinden olan **Mirler**'de olmuştur. Hareketin tabanını ise, aşiret motifi içinde örgütlenmiş olan Kürt köylüleri oluşturmaktaydı.

2) Önderlik kurumunu Mirler üstlenince doğal olarak onların siyasal istemlerinin kapsadığı coğrafya, egemenlik alanları ile sınırlıydı. Yani bu hareketlerin Kürdistan'ı kapsayan bir coğrafya ile çakışan

sal hareketleri yenilgiyle sonuçlandıkça, önder kadrolar ve aileleri çoğunlukla İstanbul'a ve imparatorluğun Kürdistan'dan uzak olan kentlerine sürüldüler. Doğal olarak, özellikle 1850'lerden sonra Kürdistan'da büyük ölçüde sosyal ve siyasal alandaki önderlik kurumunda bir boşluk doğdu. Bu boşluğu süreç içinde, geleneksel tarikat örgütlenmesinden gelen Şeyhlik kurumu üstlenmeye başladı. Şeyhlik kurumu Mirlik kurumuna oranla daha yaygın nüfuz alanlarına sahipti ve geneldi. Aşiret bağlamında bir bağlantıları olmadığı için saygınlıkları ve etkileri bütün Kürdistan genelinde geçerli olmaktaydı. Şeyhler, toplumda arabulucu kurum

olarak bir işlev yüklenmenin de ötesinde, dindeki kurtarıcılık vasfına sahip **mehdi** sayılmak gibi bir avantaja da sahiptiler. Hatta medreselerde edindikleri ulusal kültür ve entelektüel bilgi birikimi yurtseverlik bazında onlara önemli ölçüde nitelik de kazandırmıştı. Bu anlamda Kürdistan'da **Nehri, Berzenci ve Berzan Şeyhleri**, bu sürecin önde gelen aileleri olmuşlardır. 1880 yılında **Nehri Şeyhi Seyid Ubeydullah** önderliğinde başlayan Kürt ulusal hareketini, Kürt ulusal mücadelesinin ikinci evresinin başlangıcı olarak algılamak mümkündür ve bu ikinci evrede siyasal istemlerde ve örgütlenme biçiminde yeni özellikler gözlenebilmektedir:

1) Bu ikinci dönemde Kürt ulusal hareketlerinin önderliğini, geleneksel **Şeyhlik** kurumunu üstlenmiş ve aşiret örgütlenmesinin yanı sıra tarikat örgütlenmesi de hareketlerin katılımcı ana motiflerinden biri haline gelmiştir. Hareketlerin tabanını oluşturan Kürt köylü kesimi, çoğunlukla bu geleneksel iki örgütlü yapılanmadan gelmekteydi.

2) İkinci evrede siyasal istemlerin kapsadığı coğrafya genişlemiş ve bütün **Kürdistan**'ı kapsar hale gelmiştir. Şeyhlik kurumunun toplum içindeki etkinliği ve tarikat örgütlenmesinin karakteri de bu tercihe uygun bir statüydü.

3) Hareketlerin siyasal coğrafyası genişleyince doğal olarak siyasal istemlerin çerçevesinin de buna uygun olarak değişmesi gerekirdi. Nitekim, bu dönemde Kürtler için

artık otonomi yerine **bağımsızlık** siyasal istem ve temel tercih olmuştur.

Kürt ulusal başkaldırılarının üçüncü dönemini 1920'den itibaren başlatmak mümkündür. 1900 yılının hemen başından itibaren Kürtler, özellikle İstanbul'da yoğun bir örgütlenme içine girmeye başladılar. Bu kurulan örgütleri tam anlamıyla birer siyasal

olarak nitelemek mümkündür. 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Kürt ulusal hareketlerinin üçüncü evresi olan **siyasal örgütlülük dönemi** başlayacak ve Kürt siyasal hareketlerine geleneksel spontan örgütlü yapılarla birlikte artık **siyasi örgüt** motifi de girecektir ve bu karakter günümüze dek gelecektir. Öyle ki bu yapı, kısa ömürlü de olsa **Mehabad**

Kürt ulusal başkaldırılarının üçüncü dönemini 1920'den itibaren başlatmak mümkündür. 1900 yılının hemen başından itibaren Kürtler, özellikle İstanbul'da yoğun bir örgütlenme içine girmeye başladılar. Bu kurulan örgütleri tam anlamıyla birer siyasal parti olarak nitelemek mümkün olmamakla birlikte, bunlardan bazıları siyasal parti işlevlerini üstlenir bir tavrın ve görünümün içinde olmuşlardır.

parti olarak nitelemek mümkün olmamakla birlikte, bunlardan bazıları siyasal parti işlevlerini üstlenir bir tavrın ve görünümün içinde olmuşlardır. O dönemde, özellikle **Kürdistan Teali Cemiyeti** bu anlamda bir misyonu kendisine biçmeye çalışmıştır. **Koçgiri Ulusal Kürt Ayaklanması**'nın arkasında örgütlü yapıyı az da olsa görmek mümkün olmaktadır. Ama asıl siyasal örgütlenme, bilinen adıyla **Azadi**'nin 1922 yılında kurulması ve Kürtlerin bağımsız bir devlet olma siyasi arzusunu programına almasıyla başlar. 1925 Kürt Ulusal Hareketi, bu örgütlü yapının istemleri doğrultusunda başlamıştır. Ancak bu hareketi, bir örgütün planladığı fakat yönetemediği hareket

Kürt Cumhuriyeti gibi modern yapılanmadaki bir devleti kurma başarısını gösterebilmiştir.

Teklik Hülyası

Kürtlerin, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti içinde eşit haklara sahip bir unsur olarak siyasal yaşamlarını sürdürme vaadlerine karşın, gerek Lozan Antlaşması'nın imzalanması ve gerekse 1924 Anayasası'nın ilanı ile Kürtler siyasal arenadan tamamen silinmek istenmişlerdir. Hatta bu düzenlemeler Kürtleri inkar etmekle kalmamış, aynı zamanda hem Kürtleri, hem de Kürdistan'ı parçalamak uğruna Kemalist yönetim, kendi devletinin varlık nedeni olan **Misak-ı Milli**'den de vazgeçebilmiştir. Bu durum Kürtlerin

kendi ulusal haklarını elde etmeleri için yoğun bir çabanın içine girmelerinin temel nedenlerinden biri olmuştur. Kemalizmin **teklik** esasını kaçınılmaz bir tercih olarak kabul edilmesi üzerine, **tek devlet, tek millet, tek dil, tek parti, tek şef** kurumları hayatın her alanına egemen kılınınca bundan Kürtlerin fazlasıyla rahatsız olmaları doğaldı. Bu rahatsızlıkları 1925 yılında silahlı tepkiye dönüştü.

Mustafa Kemal için **teklik** bir hülyaydı. Bunu, kısa zaman içinde, kendisine bağlı asker-sivil kadrolarla başarmasını bilebildi. Bu teklik anlayışı devletin her alanında kendisini göstermiştir ve sonuçta **devletçilik** ilkesi, devletin her alanda yaşam tarzı ve temel tercihi olmuştur. 1924 Anayasası düzenlendiğinde devlet, **88.madde** ile "(...) Devletimiz bir devleti milliyedir (...) Devlet, Türkten başka bir millet tanımaz" düzenlemesi ile, kendi temel tercihi olan ırkçı bazda ulus tanımını benimsemiş oldu. Bu, hukuksal bir tanım olmaktan çok siyasal bir tanım ve tercihti. Bu maddeye göre, devletin resmi sınırları içinde yaşayan Türklerin dışındaki bütün etnik yapılar inkar ediliyor, yok sayılıyor ve varlığını sürdüren bütün etnik yapılar Türk olmaya zorlanıyordu. Böylece sosyal gerçeklik hukuksal düzenleme ile yok sayılmış oluyordu.

Devlet şunu diyordu: **Yok saydığının yok olması gerekir**. Bu kaba mantıktan hareketle devlet, hukuksal bir düzenleme ile ulus tanımını kendine göre yapmakla kalmamış,

bu tanıma uygun fiili durumu oluşturmayı da önüne görev olarak koymuştur. Hukuksal planda yok saymanın pratik ve siyasal sonucu olarak, **yok sayılanın yok edilmesi** gerekirdi. Bu bakımdan en büyük pontasiyel güç olan Kürtlerin öncelikle yok edilmesi devletin gündemine oturmakta gecikmedi. Bu hedefe ulaşmak için de devlet, **kırım (jenosit), sürgün (iskan) ve asimilasyon** kurumlarını oluşturarak, değişik dönemlerde değişik önceliklerle hep uygulayageldi.

Ulusal Bir Hareket

1925 Kürt Ulusal Hareketi, resmi tarih tezinin iddia ettiği gibi ne bir irtica hareketidir, ne de bu hareketin arkasında dış güçlerin kışkırtması vardır. Hareketin başında dinsel kurumdaki gelen birinin önder olarak bulunması ve hareket boyunca kitlelerin harekete yoğun katılımını sağlamak için sıkça dinsel motiflerin kullanılmış olması, hareketin bir irtica hareketi olarak nitelenmesine yetmemektedir. Kamuoyu önünde olmamakla birlikte, başından beri devlet de, hareketin tamamen ulusal nitelikli bir hareket olduğu yönünde çeşitli ağızlardan defalarca itiraflarda bulunmuştur. Hareket boyunca, hareketin sırtı İstanbul'a ve Hilafet'e, yönü ise hep Kürdistan'a ve onun ulusal iç dinamiklerine dönük olmuştur.

Bu hareketi dış devletlerin desteklediğine ilişkin tek belge elde edilebilmiş değildir. Bu suçlama devlet adına Kemalist yazar ve tarihçilerin kullandıkları, fakat kanıtlaya-

madıkları bir iddia olarak hep yapılmıştır. Hareket sırasında özellikle Türk sol kesimi aynı suçlama ile harekete saldırırken bir yandan Kemalizmin uşaklığına soyundu, diğer yandan da hareketi ve Kürt halkını "emperyalizme uşaklık" etmek suçlamasıyla Sovyetler Birliği'ne jurnalledi. Oysa ki ne Kürtler emperyalizmin uşaklığını yaptılar, ne de Batılı devletler Kürtleri destekleyen bir tercihin içinde oldular. Hatta o dönemde Fransa, İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin şu veya bu ölçüde Kemalist yönetimi açık veya kapalı bir biçimde destekledikleri bilinmektedir. Resmi tarih tezinin iddiasının aksine İngilizler hareketi desteklemediler; hatta hareketi desteklemeleri için mantıklı nedenleri ve reel çıkarları da bulunmamaktaydı.

Hilafet'i geri getirmek isteyen bir hareketin İngiliz çıkarları ile ters düştüğü açıktı. O dönemde pek çok sömürgesi müslüman olan İngilizler açısından, bu müslüman sömürgelerin etkin bir kurum etrafında merkezi düzeyde birleşmeleri istenilir bir durum değildi. Bu bakımdan, resmi tarih tezinin iddia ettiği gibi Hilafet'i geri getirmek isteyen bir Kürt ayaklanmasına İngilizlerin arka çıkması düşünülemezdi. Ayrıca Kemalist yönetim kendi devletin varlık nedeni olan Misak-ı Milli'den vazgeçerek, Musul ve Kuzey Irak'ın kaderini Cemiyeti Akvam'a havale etmekle, buraları başından İngilizlere sunmuş olmaktadır. Bu durumda İngilizlerin Kemalist yönetim yerine Kürtleri tercih etmeleri de düşünlü-

lemezdi. Zaten bütün Kürt ulusal hareketlerinin altında devlet, "dış parmak" bulunduğu söyleyegelmiştir. Bu tavır ile, hem kendi iç kamuoyuna şovenizmi enjekte etmiş ve onu güdüm altında tutmuş; hem de dış politikasında bu söylemini bir tehdit ve caydırıcılık unsuru olarak komşularına ve çatıştığı devletlere karşı kullanmak istemiştir.

rı olmaktan öte, Kürt ulusal bilincinin, dilinin ve kültürünün ayakta tutulduğu ve geliştirildiği kurumlardı. Kürt kimliği medreselerde önemli ölçüde şekilleniyor ve buna bağlı siyasal istemleri davet ediyordu. Bu kurumun yasaklanması ve yerine aynı işlevi görece başka bir kurumun kurulması, Kürtleri ve Kürdistan'ı hızla fikri bir yoksulluğun da

Kemalist yönetim çok iyi kavramıştı.

Devlet Gibi Düşünmek

Miri hareketler dönemin-den itibaren Kürt aristokrat aileleri devletin yoğun baskısına ve sürgün uygulamalarına hedef oldular. Bu durum, sürülen Kürt aristokrat ailelerinin çocuklarına İstanbul'da ve Avrupa kentlerinde modern eğitim kurumlarında okuma fırsatı verdi. Özellikle II. Abdülhamid, oluşan bu yeni Kürt entelektüellerini Osmanlı bürokrasisi içinde tutmak konusunda büyük özen gösterdi. Böylece Osmanlı bürokrasisi içinde yer alan Kürt aydınlarının bir bölümüne süreç içinde **devlet içinde devlet gibi** düşünme alışkanlığını kazandırdı. Bu bir yerde olumlu bir gelişmenin işaretiydi. Çünkü Kürtler devlet yönetme sanatını öğreniyor ve pratikte bunu yaşıyorlardı. Ancak bu aydınların bir kesimi devlet gibi düşünmenin ötesinde **devlet için** düşünmeye başladılar. Bu ikinci tür Kürt kökenli aydınlar, her zaman Kürt ulusal haklarının elde edilmesinde önemli bir engel oldular ve devletin en sadık kulları olma işlevini fazlasıyla yerine getirdiler. Kamuran İnan, Hikmet Çetin, Emre Gönsay işte bu kesimin günümüze yansıyan sadece birer örneğidirler.

Cumhuriyet sonrasında da bu durum yaşandı. Devlet bu dönemde bütün Kürt aydınlarını devlet içinde istihdam etme imkanına veya tercihiine sahip olmayınca, onları fikri planda güdüm altında tutmanın yollarını aradı. Özellikle Kemalizmin sol versiyonu

Kemalist yönetim 1924 sonlarında Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasına İlişkin Kanun'u yayınlarken, amaç Kürtlerin ulusal kurumları olan medreseleri ortadan kaldırmaktı. Nitekim 1927 yılında çıkarılan ikinci bir kanun ile Kürdistan dışındaki tekke ve zaviyelerin açılmasına izin verilmiştir. Mevlana Dergahı, Ahi Evran Ocağı, Hacı Bektaş Tekkesi, Telli Baba Türbesi gibi yüzlerce dinsel ünitenin yaşamlarını sürdürmeleri böylece yeniden sağlanmıştır.

Cumhuriyet yönetiminin Hilafet'i kaldırmasının hemen ardından bu Kürt ulusal hareketinin yaşanması, Kürtlerin Hilafet'i geri getirmek gibi bir tercihin içinde olduklarına ilişkin resmi iddiaları da beraberinde getirmiştir. Bu iddia doğru olmamakla birlikte, bir başka yasaklamanın bu hareketin itici temel nedenlerinden biri olduğunu görmek mümkündür: **Medreselerin kapatılması**. Medreselerin Kürdistan'da ve Kürt halkının yaşamında çok önemli ve özgün bir yeri bulunmaktaydı. Medreseleri salt bir eğitim kurumu olarak algılamak eksik bir tanımlama olmaktadır. Medreseler, Kürtlere entelektüel bilgi birikimi sağlayan eğitim kurumla-

rine itmiştir.

Kemalist yönetim 1924 sonlarında Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasına İlişkin Kanun'u yayınlarken, amaç Kürtlerin ulusal kurumları olan medreseleri ortadan kaldırmaktı. Nitekim 1927 yılında çıkarılan ikinci bir kanun ile Kürdistan dışındaki tekke ve zaviyelerin açılmasına izin verilmiştir. Mevlana Dergahı, Ahi Evran Ocağı, Hacı Bektaş Tekkesi, Telli Baba Türbesi gibi yüzlerce dinsel ünitenin yaşamlarını sürdürmeleri böylece yeniden sağlanmıştır. Ancak Kürdistan için bu yasak sonraki anayasalara da girerek halen devam etmektedir. O dönemde medreselerin etkisini ve Kürtler açısından önemini

uzun süre Kürt aydınlarını bu etkiye tutmayı başarabildi. Türk solu her zaman gizli Kemalist düşüncelerini bir virüs gibi Kürt aydınlarının beyinlerine bulaştırmayı başarabildi. Bu yüzden çok uzun bir dönem devletle kavgalı olan Kürt aydınları, Türkiye’de en keskin devletçi tavırları sergilemek gibi bir çelişkiyi hep yaşadılar.

1925 Kürt Ulusal Hareketi’ne Kürt aydınlarının çok uzun dönem uzak kalmaları, bu hareketle tanışmamış olmaları, Kemalist sol versiyonun devlet adına bu hareketi nitelendirmesinden kaynaklanıyordu. Kürt aydınları da, gerici bir hareket olarak nitelendirilen bu ulusal harekete, bu nedenle çok uzun dönem sahip çıkmadılar. İlginçtir; İslami Kürt kesimler de çok uzun süre bu harekete sahiplenme gereğini duymak istemediler.

Devletin Kürt Politikası

Hareketin başarısızlığa uğramasından sonra devlet, Kürt sorununa ciddi biçimde eğilmiş ve Kürtleri ciddi bir sorun olmaktan çıkarmak için, **"Şark Islahat Planı"** adıyla bilinen bir dizi uygulamayı planlayarak, 70 yıllık uygulamasının temellerini atmıştır. O günden bu yana süregelen uygulamalar özel üç kurumu Kürt halkının yaşamına sokmuştur: **Asimilasyon, sürgün (iskan), kıyım (jenosit)**. Devleti yöneten Kemalist azınlık, bununla da yetinmemiş, 1925 Hareketi’ni bahane ederek iç muhalefeti ve basını da tasfiye etmiş, 70 yıldır, topluma demokrasi hayallerini ve sancıla-

rını yaşatmayı da başarabilmiştir. O günden bu yana devletin iç ve dış politikası Kürt sorunu temel alınarak şekillenmiştir ve uygulanagelmıştır.

Devlet, bu hareketi bahane ve vesile sayarak, iç muhalefeti bütünüyle tasfiye etmeyi planladı. Bu nedenle de hareketin arkasında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın bulunduğu ilişkin olarak, Şeyh Said Efendi’den mahkeme huzurunda beyan alınmak istendi. Ancak bu sağlanamadı. Şeyh Said Efendi mahkeme boyunca bu noktada çok kararlı davrandı. Fakat Kemal-İsmet ikilisi, bir yıl sonra İzmir Suikastı’nı bahane ederek bu amacına ulaşabildi. Ayrıca hareket bahane edilerek basını susturmak, iktidar için çok kolay oldu.

Devlet daha sonra **laiklik** ilkesini anayasal bir düzenleme haline getirirken, hem bu hareketi dinsel bir hareket olarak mahkum etmeye çalıştı, hem de Batı dünyasına karşı kendisini tercih edilir bir konumda tutmak gibi öngörülü bir stratejiyi geliştirdi. Aslında laiklik, her zaman Türk ırkçılığını perdeleyen bir kalkan olarak kullanıldı. Bu olanak hala da fazlasıyla kullanılmaktadır. Devlet, hiçbir zaman laik devlet statüsünü kurmadı. Devletin yaptığı, dinin devlet yönetimiindeki etkisini sıfırlayarak, kendisinin dini yönetme insiyatifine sahip olmasıydı.

Devlet, hareket sonrasında dış politikasını yürütürken sıkça iki siyasal ve hukuksal ilkeyi kullanır hale geldi: **Başkalarının iç işlerine karışmama ve yurtta sulh, cihanda sulh.**

Devlet, aslında bu iki ilkeye de, ahlaki ve hukuki nedenlerden ve tercihlerinden dolayı sahip çıkmamıştır. Birinci ilkeye sahip çıkarken, başkasının içişlerine karışmamayı, başkalarının kendi içişlerine karışmaması tezine dayandırmıyordu. Böylece içerde Kürtlere yapılabilecek her kötülüğün "iç mesele" zırhı ile perdelenmesi sağlanmaya çalışıldı. İkinci ilke de devlet için ahlaki bir tercih değildi. O kadar ki, son yetmiş yılda, yaklaşık yarım asır boyunca Kürdistan olağan yönetim dışında bir yönetim biçimiyle yönetilmiş, Kürtler defalarca kıyılmış, sürgün edilmiştir. Yani iç barış devlet bilerek ve isteyerek ısrarla ve inatla bozmuştur.

Dış politikada da cihan barışını bozucu girişimleri ve tercihleri ise her zaman olmuştur. Devlet, Mustafa Kemal’in ağzından bu sloganı söyledikten sonra resmi sınırlarını aşarak Hatay’a, Kıbrıs’a, Güney Kürdistan’a girmiş ve işgal etmiştir. Bunun da ötesinde Cumhurbaşkanı’nın ağzından yayılmacı amaçlar yüksek sesle telaffuz edilmiştir: **"Adriyatik’ten Çin Seddi’ne kadar Türklük dünyası"** bu paranöyanın dış vurumudur.

1925 Kürt Ulusal Hareketi hem Kürtlere hem de devlete çok şey öğretti. Ondan sonraki süreçlerde iki taraf da öğrendiklerini hayata geçirme konusunda hayli kararlı göründü.

Ancak devletin, bu hareket sonrasında meseleyi daha ciddiye aldığı, ısrarlı bir tavırla insanca davranma tercihindense çok uzak durduğu gerçeğine bütün dünya tanık olmaktadır.

BARİŞ, DEMOKRASİ VE DEĞİŞİM İÇİN

Kürt ve Türk emekçileri! Yurtseverler! Tüm barışsever, demokrat insanlar!

Türkiye 24 Aralık'ta erken genel seçimlere gidiyor. Halkın ülkeyi yönetecek insanları seçmesi ve demokrasi iyi birşeydir. Ne var ki bu seçimler de geçmiştekiler gibi demokratik değil; serbest ve özgür değil.

Çünkü Türkiye'de gerçek anlamda bir demokrasi ve serbest seçimler yok. Demokrasi oyunu var, seçim oyunu var.

Bu ülkede ne düşünce, ne örgütlenme özgürlüğü var. Şu anda 170 kadar aydın, yazar, bilim adamı, gazeteci ve yayıncı, salt düşüncelerinden dolayı cezaevlerinde. Türkiye'de şimdiye kadar yalnızca patronlar, ağalar, paşalar serbestçe konuşup yazabildiler.

Türkiye'de örgütlenme özgürlüğü geçmişte yoktu, şimdi de yok. Emekçilerden yana partiler, Kürtlerin ve öteki ezilenlerin haklarını savunan partiler her zaman yasaktı. Bugün de durmadan parti kapatılıyor.

İnsanlar memleket sorunlarıyla ilgili olarak düşündüklerini özgürce söyleyemiyorlar, bu sorunları tartışmıyorlar. Belli konularda tabular var; hükümeti eleştiremiyorlar.

Böyle bir ülkede demokrasi ve serbest seçim olur mu?

Bu ülkede halkın ezici çoğunluğu aç, işsiz, zulüm altında. Ama sömürücü, vurguncu bir azınlık lüks içinde yaşıyor. Bu düzen bozuk bir düzen.

Bu ülkede yalnızca sömürücü ve zorba azınlık özgür. Yalnızca onlar serbestçe konuşabiliyor, serbestçe örgütlenebiliyor.

DYP, ANAP, RP, MHP, CHP ve DSP'nin birbirlerinden farkları yok. Bu partiler ve onların liderleri yıllardır ülkeyi yönetiyorlar. Ama hiçbir temel sorunu çözemediler. Halka sürekli yalan söylediler, gerekli reformları yapmadılar, bozuk düzeni sürdürdüler. Sopa'yı halkın üstünden eksik etmediler.

Hırsızlık, rüşvet, ahlaksızlık, yalancılık bu düzen partilerini, hükümeti, parlamentoyu bir ağ gibi sarmış; ar haya duyguları yok olmuş. Bir koltuk için milletvekillerinin, bakanların, parti liderlerinin yapmadığı rezalet yok.

Bunlar şimdi yine halktan oy istiyorlar. Onlardan birinin ya da ötekisinin gelmesiyle ne değişecek?

Bu seçimler bir terör ortamında yapılıyor. Rejim hak ve özgürlük isteyen Kürt halkına karşı yıllardır bir kirli savaş yürütüyor. Halkın ekmeğini kurşun ve bomba yapıyor.

Rejimin inadı yüzünden boş yere Kürt ve Türk gençlerinin kanı dökülüyor. Kürt köyleri, kasabaları yanıyor. Kürt halkı milyonlar halinde göç ediyor. Göç edenler kütüklere bile kayıtlı değil. Kalanlar üstünde ise polis ve jandarma tehdidi var. Onları belli düzen partilerine, DYP ve MHP'ye oy vermeye zorluyorlar.

Üstelik, sol ve ilerici adayların parlamentoya girmesini önlemek için yüzde onluk seçim barajı var.

18 yaşındaki gençlere, yurt dışındakilere sözde oy hakkı tanındı. Ama gerekli düzenleme yapılmadı. Bunlar oy kullanmıyor. Rejim gençlere güvenmiyor, yurt dışındakilere ise altın yumurtlayan tavuk gözüyle bakıyor.

Mebus adaylarını partilerin liderleri ve çevresindeki üç-beş kişi belirliyor. Böylece, sözde halkın temsilcilerini halk değil, onlar seçiyorlar.

Böyle serbest seçim, böyle parlamento olur mu?

Kürt ve Türk emekçileri! Aydınlar, barışsever insanlar!

Bugün Kürt ve Türk halkının, yoksul ve ezilen milyonların, aydın ve barışsever insanların gerek duyduğu şey barıştır, gerçek demokrasidir, halktan yana ciddi reformlar, yani değişimdir.

Kürt sorununun barışçı çözümü mümkündür. Akan kan durmalıdır. Bu kirli savaşa giden dev paralar, halkın gerçek ihtiyaçlarına, ülkenin gelişmesine harcanmalıdır.

Bunun için öncelikle silahlar karşılıklı susmalı. Bir diyalog ortamı başlatılmalı.

Düşünce açıklama suç olmaktan çıkmalı. Tüm siyasi partiler serbest olmalı. Demokratik bir anayasa yapılmalı. Demokrasinin önündeki tüm engeller kaldırılmalı.

Zorla köy ve kentlerinden sürülen milyonlarca Kürdün tekrar yurtlarına dönmelerine fırsat verilmeli, yaraları sarılmalı.

Kürt dili, kültürü üzerindeki baskılara son verilmeli. Kürtçe radyo, televizyon, okullar serbest olmalı.

Her iki halk eşitlik temelinde birarada yaşayabilir. Buna uygun bir siyasi düzenleme yapılmalı.

Herkes dini inancında özgür olmalı. Alevi, Süryani ve Yezidi inançları üstündeki baskılara son verilmeli.

Kardeşler, ülkenin barışa ve demokrasiye ihtiyacı var. Halkın iş ve ekmeq sorununa, öteki temel sorunlarına çözüm getirecek olan da budur. Çıkış buradadır.

Şu anda, bu eşitsizlik koşullarına ve terör ortamına rağmen bir barış ve demokrasi bloku oluştu. Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Demokrasi ve Değişim Partisi (DDP), Birleşik Sosyalist Parti (BSP), Sosyalist İktidar Partisi (SIP) biraraya gelerek bir "BARİŞ, DEMOKRASİ ve EMEK BLOKU" oluşturdular, HADEP'in listesinde birlikte seçime giriyorlar.

Yasal çalışma hakkı tanınmayan, bu nedenle 24 Aralık seçimlerine katılamayan Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK) bu ittifakı destekliyor.

İstedikleri Kürt sorununa barışçı bir çözümdür, demokrasidir, emekten yana değişimdir. Ülkenin gerek duyduğu işte budur. Halklarımıza hava ve su gibi gerekli olan işte budur.

Bu birliği destekleyelim, ona oy verelim.

Bu birliğin saflarında seçim kampanyasına aktif olarak katılalım; barış, demokrasi ve emek hareketinin istemlerini yükseltelim.

Rejimin kirli partilerine ve yalancı liderlerine artık dur diyelim.

Emekçiler, aydınlar, gençler, kadınlar, iş başına!

KÜRDİSAN SOSYALİST PARTİSİ (PSK)

Aralık 1995

JI BO AŞITÎ, DEMOKRATÎ Û GUHARTINÊ

Xebatkarên Kurd û Tirk! Welatparêzno! Hemû kesên aşitixwaz û demokrat!

Li Tirkîyê di 24'ê vî mehê (Çileyê Pêşîn) da hîlbijartina giştî heye. Dema gel bîkarîbe rêvebirê karên welat bî serbestî hîlbijêre, ev tiştêki gelek baş e. Lê, çî heye ku, ev hîlbijartin ji wek yê berê ne demokratîk e, ne serbest e.

Ji ber ku, li Tirkîyê demokratiyeke rastî tune. Demokrati ji, hîlbijartin ji wek leyistîk e.

Li vî welatî tucar azadiya ramani û rêxistinî nebû: Iro qasî 170 kesên birewer, zana, rojnamevan û xwediyan weşanxane, di rûbarî bir û baweriyên xwe di zindanê da ne. Li Tirkîyê heya nuha tenê patron û axa û paşa karin serbest qisebîkî û binivîsîn.

Li Tirkîyê, azadiya rêxistinî tucar nebû û iro ji tune. Ew partiyan ku heqên xebatkarên parastin, heqên Kurdan û bindestên dinê parastin, tim qedexê bûn. Iro ji dewleta Tirk firsendê nade û wan digire.

Mirov nikare di derheqa pirsên gel û welat da raya xwe bî serbestî bêje. Mirov nikare bî serbestî li ser van pirsan qisebîke û rexne li hukumetê bigre. Iro ji gelek tabû hene.

Hingê meriv çawa dikare bêje li vî welatî demokrati heye?

Li vî welatî piraniya gel betal e, birçî ye di bin zulmê da ye. Lê mistek kedxwar, diz û talanker bî kêf dijin. Ev sazûmana heyi sazûmaneke xirab e.

Li vî welatî tenê ew kedxwar û zordest azad in. Tenê ew bî serbestî qisedîkî û rêzdibin.

DYP, ANAP, RP, MHP, CHP û DSP hemû wek hev in. Bî salan e ku hukum di dest wan û serokên wan da ye; bî dor tîr û diçin. Lê tu pirseke bîngehin safî ne kirin. Ji xelkê ra tim derew kirin, tiştêk ne guhartin, ew sazûmana xirab parastin. Ço ji ser gel kêf ne kirin.

Dizî, bertil, bêehlaqî û derew wek tewneki ew partiyan û hukumet û parlamen pêçaye; ar û heya ne maye. Mebûs, wezir û serokên partiyan, bo destxistin û parastina kursiyekê reziliyên nedîtî dikin.

Ew nuha disa ji xelkê deng dixwazin. Lê ji van partiyan kîjan bê ser hukum ji tiştêk naguhure.

Ev hîlbijartin di rewşeke xirab da dibe. Li welat tîrs û xof heye. Ev sazûmana zordest bî salan e diji gelê Kurd şerêki qirêj bî rêva dibe. Nanê dike tang û top û gule.

Di rûbarî serhişkiya dewleta Tirk da xwina xortên Kurd û Tirk bilesewe dirije. Gund û bajarên Kurdan dişewitin. Kurd bî milyonan bardîkî ji welatê xwe direvin. Ewê koç kirine, ji xwe ne qeydkirî ne, nikarin ray bîdin. Yê ku mane ji di bin zor û zulma leşker û polêz da ne. Ji wan dixwazin ku rayên xwe bîdine DYP û MHP.

Serda ji, barajek (bendek) bî sedî 10 danîne, da ku nehêlin partiyan çep û welatparêz û kesên serbixwe bîkarîbin bîkevin ne parlamenê.

Çendek berê qanûn hate guhartin û heqê hîlbijartinê dan xortên 18 salî û himwelatiyan li der welat. Lê tiştê hewce ne hate kirin, da ku ew bêne qeydkirin û bîkarîbin ray bîdin. Xuya ye, bawerîya hukumetê bî xortan tune û her usa ji guh nade himwelatiyan der û wan tenê wek mirişkên hêkzêrin dibîne..

Namzed ji, bî destê serokên partiyan û çend kesê dora wan tîr nişandan. Hingê meriv çawa dikare bêje ku xelk wan hîlbijêre?

Hîlbijartin û parlameneke han sosret e.

Xebatkarên Kurd û Tirk! Merivên birewer û aşitixwaz!

Iro gelên Kurd û Tirk, bî milyonan feqîr û bindest, merivên birewer û aşitixwaz hewcedari aşitiyê û demokratiyeke rastî ne û hewcedari guhartinê baş in.

Pîrsa Kurd bî riya aşitiyê safî dibe. Divê êdî zêde xwin nerije. Ewqas pereyê ku di riya vî şerê qirêj da diçe, divê ji bo hewcedariyan gel, ji bo rindîya welat bêne xerckirin.

Bona vî yekê, divê berî hertîştî ew şer bisekine û riya danustandin û aşitiyê vebe.

Divê eşkerekirina ray û raman nebe curm û gunehkariyek. Divê hemû partiyan siyasi serbest bin. Divê Qanûnê Esasî ji nu va û li gor esasên demokratiyê bê çêkirin. Divê hemû bend û qeydên li pêş demokratiyê bêne rakirin.

Divê hemû Kurdên ku ji gund û bajarên xwe hatine derxistin û ji ber zorê koçkîrin, bîkarîbin vegerin ci û warên xwe yê berê û alîkariya wan bê kirin, birinên wan bê dermankirin.

Divê zulm û zardestiya li ser zman û çanda Kurdî bê rakirin; radyo û tîlevîzyona Kurdî û mektebên Kurdî serbest be.

Herdu gel, Kurd û Tirk dikarin li ser esasê wekheviyê li ba hev bijin. Bona vî yekê, divê rewşa siyasi û dar û dezgeyê dewletê gor vî esasê bê guhartin.

Divê hemû kes di karên din û ibadetê da serbest bin. Zordestî û neheqiya li ser Elewîyan, li ser Suryanî û Êzdiyan divê bigê dawî.

Xwişk û birano!

Welat hewcedari aşitî û demokratiyê ye. Tenê aşitî û demokrati dikare ji pîrsa nan û kar ra û pîrsên dinê yê esasî ra çare bibîne. Riya rast ev e.

Iro li welat, himber ewqas neheqî, zulm û zordestî ji, disa yekitiyeke baş çêbû. Partiya Gel a Demokratiyê (HADEP), Partiya Demokrati û Guhartinê (DDP), Partiya Sosyalist a Yekbûyî (BSP), Partiya Karker a Sosyalist (SİP) hatin ba hev û bî navê "YEKÎTÎ JI BO AŞITÎ, DEMOKRATÎ Û XEBATÊ" yekitiyek pêk anin. Ew di listeyên HADEP'ê da bî hevra tevi hîlbijartinê dibin.

Partiya me (PSK) ku iro Dewleta Tirk nahêle serbest karbîke û di hîlbijartinê da ci bigre, piştgiriya vî yekitiyê dike.

Tiştê ku yekitiya hanê dixwaze ev in: Ji pîrsa Kurdî ra bî riya aşitiyê çareyek bê ditin, li welat demokratiyeke rastî avabe û ji bo xebatkarên guhartinê baş pêk bên. Welat hewcedari vî tiştî ye. Ev daxwaz ji bo gel wek nan û avê ne.

Divê em piştgiriya vî yekitiyê bikin û dengên xwe bîdinê.

Divê em di nav refên vî yekitiyê da kar û xebat bikin û daxwazên hêzên aşitixwaz, demokrat û xebatkar belav bikin, bîdin bîhistin.

Divê em êdî rê nedin partiyan qirêj ên vî sazûmana zordest û serokên wan ên derewin.

Xebatkarno, birewerno û hemû xort û jin, dest bî kar bikin!

DENG YAYINLARI

Türkçe İzahlı Kürtçe Gramer.....(Baskısı bitti).	Kamuran Ali Bedirxan.....	100.000
Dersên Zmanê Kurdi (2. Baskı).....	Baran.....	160.000
Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi.....	Rohat.....	150.000
Dawîya Dehaq.....	Kemal Burkay.....	50.000
Diwana Yekan- Diwana Duduyan Sewra Azadi.....	Cigerxwin.....	300.000
Ferheng (Sözlük) Kürtçe-Türkçe/Türkçe-Kürtçe.....	D. İzoli.....	600.000
Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan		
Coğrafya-Tarih-Edebiyat Cilt -1.....	Kemal Burkay.....	350.000
Kürtler I-2 Cilt (Sosyolojik ve tarihi inceleme).....	Bazil Nikitin.....	350.000
Ferheng (Sözlük) Zazaca-Türkçe.....	Malmisanj.....	300.000
Yakılan şiirin Türküsü.....	Kemal Burkay.....	175.000
Azadi û Jiyan-Özgürlük ve Yaşam.....	Kemal Burkay.....	300.000
Diwana Sisêyan Kime Ez- Diwana Çaran Ronak.....	Cigerxwin.....	270.000
Em Bîwîsîn.....		150.000
Em Bîxwîn -1-		150.000
Em Bîxwîn -2-.....		150.000
Jiyana Bextewar.....	Ereb Şemo.....	220.000
Şivanê Kurd.....	Ereb Şemo.....	200.000
Kürt sorunu barış, demokrasi.....	Ali Dicleli.....	220.000
Kürtler.....	Zahoodi-El Dahoodi	200.000
Berf Fedi Dike (Şîr).....	Kemal Burkay.....	150.000
Seçme yazılar - 1 -	Kemal Burkay	320.000
Gula Çile	Ferhad Can	220.000

DİLAN YAYINLARI

Çağdaş Kürdistan Tarihi	Lucien Rambot	150.000
Kürdistan'da Eğitim Süreçleri	Rohat	120.000
Sorgu, Zindan, Direniş ve Yaşam	M. Ali Ural(Baskısı bitti)	200.000
Diyarbakır Sorgu ve 5 Nolu	F. Welat	150.000
Kürdistan Tarihinde Dersim	Dr. Vet. M. Nuri Dersimi	300.000
Hiroşima Duwem Helepeçe	Rıza Çolpan	150.000
Xîdê Naxirwan û Tevkuştina Dersim	Rıza Çolpan	120.000

NOT: Yayınevimizin dağıttığı veya yayınladığı kitapların satış fiyatı 1 Aralık 1995 tarihinden geçerli olmak üzere yukarıdaki gibidir.

SİPARİŞLERİNİZ İÇİN ADRES VE TELEFONUMUZ

Evin İnşaat Turizm Yayıncılık Tic. Ltd. Şti

Atatürk Bulvarı Emlak Bank. Apt No: 146/28 Aksaray / İstanbul

Tel: 513 63 25 - Fax: 513 63 26

DENG YAYINLARI